

KU LEUVEN

FACULTEIT RECHTSGELEERDHEID

Academiejaar 2012 - 2013

“De samenwerking tussen justitie en drughulpverlening inzake de alternatieve afhandeling van drugsmisdrijven”

*De bruggen tussen justitie en hulpverlening,
nood aan renovatie?*

Promotor : Prof. J. PUT

Masterscriptie, ingediend door

Marie ADAMS

bij het eindexamen voor de graad
van MASTER IN DE RECHTEN

KU LEUVEN

FACULTEIT RECHTSGELEERDHEID

Academiejaar 2012 - 2013

“De samenwerking tussen justitie en drughulpverlening inzake de alternatieve afhandeling van drugsmisdrijven”

*De bruggen tussen justitie en hulpverlening,
nood aan renovatie?*

Promotor : Prof. J. PUT

Masterscriptie, ingediend door
Marie ADAMS
bij het eindexamen voor de graad
van MASTER IN DE RECHTEN

*“Bij elkaar komen is een begin, bij elkaar blijven is vooruitgang, met elkaar samenwerken is succes”.*¹

¹ Vertaald citaat van H. FORD. Geciteerd door onder meer J. BACON in *The art of community*, California Sebastopol, O'Reilly, 2009, 38 en P. PETERSEN, *Handboek online marketing*, Deventer, Kluwer, 2010, 28.

ABSTRACT

De samenwerkingsverhouding tussen justitie en hulpverlening wint op alle gebied aan belangstelling. In deze masterscriptie wordt de samenwerking tussen beide instituten onder de juridische loep genomen, en dit tegen de complexe achtergrond van drugsproblematiek. In een eerste deel wordt dit bijzonder interessante en actuele thema ingeleid en worden probleem- en doelstellingen scherpgesteld.

Justitie en hulpverlening trachten beiden het drugsgebruik te beheersen, maar hanteren hierbij een compleet verschillende invalshoek. Daardoor was lange tijd weinig sprake van enige samenwerking tussen beide actoren. Twintig jaar geleden ontpopte zich echter een copernicaanse evolutie in denken en beleid die uitmondde in nieuwe vormen om een strafproces af te handelen. In dit gewijzigd repressiebeleid werd op ieder niveau van de strafrechtsbedeling voorzien in diverse mogelijkheden om druggebruikers naar de hulpverlening te oriënteren. Dit vereist evenwel dat justitie en hulpverlening de handen in elkaar slaan. Enkel dan kunnen de alternatieve afhandelingsmodaliteiten functioneren als werkelijke bruggen tussen justitie en hulpverlening.

In het tweede deel van deze masterscriptie wordt de evolutie van een repressief naar geïntegreerd drugsbeleid geschetst. De alternatieve afhandelingsmodaliteiten op de verschillende niveaus van de strafrechtsbedeling worden weergegeven en geëvalueerd. Deze evaluatie toont evenwel aan dat de samenwerking tussen justitie en hulpverlening anno 2013 niet optimaal verloopt. De meest fundamentele knelpunten blijken een gebrek aan gestroomlijnde visies, vragen bij de huidige organisatie van het justitieel landschap en problemen rond de informatie-uitwisseling te zijn.

In het derde deel wordt de uitdaging aangegaan om constructieve oplossingen voor deze knelpunten te formuleren waar alle betrokken partijen zich in kunnen vinden en die bovendien juridisch correct zijn. Het optimaliseren van de samenwerkingsverhouding tussen justitie en hulpverlening in het kader van de alternatieve afhandeling van het strafproces vormt dan ook de centrale doelstelling van deze masterscriptie.

WOORD VAN DANK

Voorliggende masterscriptie is een belangrijke en bijna laatste stap in het behalen van mijn masterdiploma rechten. Met de eindstreep in zicht lijkt dit mij dan ook het gepaste moment dank te uiten aan allen die mij hielpen deze meet te bereiken. Een oprechte dank gaat uit naar mijn promotor, professor Johan Put en in het bijzonder naar mijn begeleidster mevrouw Ruth D'Haese, voor de uitstekende begeleiding bij het schrijven van deze masterscriptie. Ook wil ik meneer Chris Debels en meneer Tom Defillet bedanken, die ondanks hun drukke agenda toch de tijd vonden voor persoonlijk overleg en mij zo de kans gaven theoretische bevindingen te toetsen aan praktijkervaring. Uiteraard mogen ook de talrijke mensen achter de universitaire schermen niet vergeten worden. In het bijzonder mijn ouders. Zij maakten het mogelijk deze studies tot een goed einde te brengen en bleken onvermurwbare supporters te zijn. Verder wil ik Chantal Bonte en Alan Veys bedanken voor het nalezen van mijn werk en mijn broer Emile voor de welgekomen afwisseling die soms leidde tot nieuwe inzichten. En tot slot, maar eigenlijk op de eerste plaats mijn vriend Ralf, een steun en toeverlaat op wie ik de voorbije jaren onvoorwaardelijk kon terugvallen.

Marie Adams

Leuven, 28 April 2012

INHOUDSOPGAVE

LIJST VAN AFKORTINGEN.....	VI
DEEL I. ALGEMENE INLEIDING	1
Hoofdstuk 1. Inleidend hoofdstuk	1
Hoofdstuk 2. Probleem- en doelstellingen	3
Hoofdstuk 3. Onderzoeksvragen en methodologie	5
Hoofdstuk 4. Maatschappelijke relevantie	7
DEEL II. ALTERNATIEVE MAATREGELEN EN STRAFFEN.....	8
Hoofdstuk 1. Terugblik naar oorspronkelijk drugsbeleid	8
Afdeling I. Beleidsmatige context.....	8
Afdeling II. Strafrechtelijke sancties	10
Afdeling III. Beveiligingsmaatregelen	10
Afdeling IV. Administratieve sancties	12
Afdeling V. Schets van de Belgische verslavingszorg	13
§1. Voorzieningen.....	13
§2. Doelstellingen	15
§3. Behandelingen	15
Hoofdstuk 2. Evolutie in denken en beleid.	17
Afdeling I. Een copernicaanse revolutie.....	17
Afdeling II. Alternatieve afhandeling van het strafproces.....	19
§1. Algemeen.....	20
§2. Afhandelingsmodaliteiten op verschillende niveaus van de strafrechtsbedeling	21
A. Niveau opsporing	22
1° Sepot mits doorverwijzing	22
2° Therapeutisch advies	22
B. Niveau vervolging.....	24

1° Praetoriaanse probatie.....	24
2° Bemiddeling in strafzaken	26
3° Minnelijke schikking	27
4° In het kader van de wet op de voorlopige hechtenis	28
C. Niveau van de straftoemeting	29
1° Probatie	29
D. Niveau van de strafuitvoering	31
1° Voorwaardelijke invrijheidsstelling	31
2° Voorlopige invrijheidsstelling.....	32
E. Overzichtstabel	32
Afdeling III. Evaluatie	34
DEEL III: KNELPUNTEN EN OPLOSSINGEN	36
Hoofdstuk 1. Over effectiviteit van doorverwijzingen onder drang.	36
Afdeling I. Probleemstelling	36
Afdeling II. Onderzoek, resultaten en nuancering	37
Afdeling III. Voorstel tot optimalisatie	39
Hoofdstuk 2. Over efficiënt doorverwijzen naar de drughulpverlening op parketniveau	40
Afdeling I. Probleemstelling	40
Afdeling II. Analyseren van mogelijkheden	42
§1. Permanent adviesorgaan op parketniveau	42
§2. Uitbreiden takenpakket justitieassistenten	42
§3. Invoezen ‘nieuwe’ figuur: de justitiële case manager.....	44
§4. Invoezen nieuwe afhandelingsmodaliteit: Proefzorg.....	46
A. Proefzorgproject	47
B. De proefzorgmanager.....	48
C. Aanbevelingen	49
1° Randvoorwaarden voor implementatie.....	50

2° Inschakelen justitieassistenten	50
3° Afschaffen van de meldpunten.....	50
4° Veralgemenen bevindingen tot ganse opsporings- en vervolgingsniveau.....	52
Afdeling III. Voorstel tot optimalisatie	52
Hoofdstuk 3. Over een correcte informatie-uitwisseling als randvoorwaarde.....	53
Afdeling I. Probleemstelling	53
Afdeling II. Analyseren huidige informatieoverdracht	55
§1. Hulpverlener principieel gebonden door het beroepsgeheim	56
§2. Uitzonderingen op het beroepsgeheim	58
A. Wettelijke uitzonderingen.....	61
1° Getuigenis in rechte of voor parlementaire onderzoekscommissie.....	61
2° Verplichting tot bekendmaking	61
a) VOV/ VI	62
b) Andere gerechtelijke statuten.....	63
B. Jurisprudentiële en jurisdictionele uitzonderingen.....	64
1° Noodtoestand	64
2° Gedeeld en gezamenlijk beroepsgeheim	65
3° Geïnformeerde toestemming.....	66
C. Omweg in de praktijk: het driehoeksoverleg	68
§3. Conclusie	69
Afdeling III. Voorstel tot optimalisatie	71
§1. Aangepaste rapportageplicht voor iedere hulpverlener.....	71
A. Wetgevend kader voor ieder gerechtelijk statuut.....	71
B. Informatie-uitwisseling beperken tot objectieve en noodzakelijke gegevens	72
C. Schriftelijke rapportage op vaste tijdstippen	75
§2. Rapportage door de cliënt in plaats van de hulpverlener	76
BESLUIT	79

BIBLIOGRAFIE.....	82
I. Wetgeving (in de meest ruime zin)	82
A. Hard law	82
B. Soft law	85
C. Parlementaire documenten	85
D. Beleidsdocumenten.....	86
II. Rechtspraak	86
III. Rechtsleer.....	86
IV. Andere bronnen	91

LIJST VAN AFKORTINGEN

KB	Koninklijk besluit
MO	Ministeriële omzendbrief
MSOC	Medisch-sociale opvangcentra
TA	Therapeutisch advies
VAD	Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen
VI	Voorwaardelijke invrijheidsstelling
VLV	Voorlopige invrijheidsstelling
VOV	Vrijheid onder voorwaarden
V.S.B.G.	Voorstel tot verval van strafvordering tegen betaling van een geldsom
SW.	Strafwetboek
Sv.	Wetboek van Strafvordering

DEEL I. ALGEMENE INLEIDING

HOOFDSTUK 1. INLEIDEND HOOFDSTUK

1. DUBIEUZE RELATIE - De samenwerking tussen justitie en hulpverlening is het centrale thema van deze masterscriptie. Gelet op het schrille contrast tussen beide actoren in zowel opdracht, visie als werking² is dit een eerder verrassende combinatie. Dat de verhouding tussen deze actoren in het verleden wel eens werd vergeleken met de verhouding tussen water en vuur³ bevestigt dat het hier om een eerder atypisch samenwerkingsverband gaat. Maar net omwille van deze curiositeit vormt deze coöperatie een bijzonder interessante aangelegenheid en dankbaar onderzoeksobject.

2. EEN EVOLUTIE IN DENKEN EN BELEID - Delinquent gedrag werd gedurende zeer lange tijd bestreden met de klassieke strafrechtelijke sancties.⁴ Van enige samenwerking tussen justitie en hulpverlening was toen weinig sprake. Enkel indien de geestestoestand van de delinquent een gevaar uitmaakte voor zichzelf of de maatschappij trad men buiten het vertrouwde oeuvre van het strafrecht. In dergelijke gevallen doet men immers een beroep op beveiligingsmaatregelen zoals internering en gedwongen opname, wat toch enige interactie met de hulpverlening impliceert.⁵ De groeiende overbevolking in gevangenissen en toenemende kennis over de negatieve gevolgen van de klassiek gehanteerde vrijheidsberovende sancties⁶ lieten echter een nieuwe wind waaien doorheen het toenmalig denken. Dit resulteerde in de keuze voor een nieuw beleid waar de focus voornamelijk op preventie en hulpverlening ligt en de mogelijkheid om strafrechtelijk te vervolgen slechts als een *ultimum remedium* wordt gezien.⁷ Stilaan maakten de klassieke strafsancities dus plaats voor nieuwe vormen van afhandeling van het strafproces. Nieuwe gerechtelijke statuten deden hun intrede op de verschillende niveaus van de strafrechtsbedeling.⁸ Via deze statuten kan een oriëntatie naar de hulpverlening worden aangeboden als alternatief voor het klassieke, en vaak vrijheidsberovende, strafrechtelijk optreden. Omwille van deze specifieke finaliteit wordt

² *Infra* nr. 5.

³ J. CASSELMAN, "Zijn drughulpverlening en strafrechtsbedeling zoals water en vuur?" *Orde dag* 2004, afl. 26, (47) 53.

⁴ *Infra* nrs. 4-12.

⁵ *Infra* nrs. 16-19.

⁶ *Infra* nr. 28.

⁷ *Infra* nrs. 29-32.

⁸ *Infra* nrs. 33-58.

deze nieuwe vorm van afhandeling als ‘alternatief’ bestempeld.⁹ Alternatieve straffen kunnen enkel door een rechter bij vonnis worden uitgesproken. Alternatieve maatregelen daarentegen kunnen opgelegd worden door zowel politie, parket als rechtbank en dit in afwachting van een vonnis of zelfs zonder uitspraak van vonnis.¹⁰ Door gebruik te maken van een alternatieve afhandeling probeert men de complexe en langdurige problemen, die vaak aan de oorzaak van delinquent gedrag liggen, kernachtig aan te pakken. Zo wordt meteen ook de kans op recidive gereduceerd en kan een toekomstperspectief gecreëerd worden.¹¹

3. SAMENWERKING ALS *CONDITIO SINE QUA NON* - De alternatieve straffen en maatregelen vormen een belangrijke bouwsteen van dit nieuwe ‘geïntegreerde’ strafrechtelijk beleid.¹² Via deze gerechtelijke statuten wordt de hulpverlening als volwaardige en noodzakelijke partner bij de afhandeling van een strafproces betrokken. Een goede verstandhouding, vlotte samenwerking, wederzijds vertrouwen, duidelijke afspraken en een correcte informatie-uitwisseling tussen beide partners zijn dan ook *conditiones sine qua non* wil men een werkelijk geïntegreerd beleid tot stand brengen. Uit het volgende hoofdstuk zal blijken dat dit echter geen sinecure is.

4. AFBAKENING TOT DRUGGEBRUIKERS - Even frappant als de buitengewone aard van deze samenwerking is de omvang ervan. Enige afbakening was dus ook noodzakelijk, gelet op de omvangvereisten die nu eenmaal gepaard gaan met het schrijven van een masterscriptie. In overleg met mijn promotor en begeleidster werd beslist om binnen deze alternatieve maatregelen en straffen te focussen op een specifieke groep van delinquenten: de meerderjarige druggebruikers. Voor hen bleek een oriëntatie vanuit justitie naar de hulpverlening immers bijzonder doeltreffend.¹³ Deze begrenzing heeft noodzakelijkerwijze tot gevolg dat enkele hypotheses buiten beschouwing worden gelaten. Zo wordt de hypothese waar een druggebruiker op vrijwillige basis¹⁴ en dus zonder enige druk van justitie naar de hulpverlening stapt niet behandeld. In de meeste gevallen verloopt de behandeling dan immers volledig binnen de beschutte muren van de drughulpverlening en is er van enig contact tussen de cliënt en de drughulpverlening enerzijds, justitie anderzijds geen sprake.

⁹ *Infra* nr. 33.

¹⁰ B. DE RUYVER, C. COLMAN, E. DE WREE, F. VANDER LAENEN, D. REYNDER, A. VAN LIEMPT, en W. DE PAUW, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, Antwerpen, Maklu, 2008, 11, tweede voetnoot (hierna verkort: B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*).

¹¹ *Infra* nr. 35.

¹² *Infra* nr. 30.

¹³ *Infra* nr. 35.

¹⁴ Deze hypothese komt niet vaak voor in de praktijk, *infra* nr. 11.

Uitzonderlijk zal in deze situatie toch een zekere coöperatie ontstaan, namelijk wanneer de hulpverlener zich genoodzaakt ziet een cliënt door te verwijzen naar justitie.¹⁵ Deze situatie wordt om redenen van afbakening echter buiten beschouwing gelaten. Ook de gedwongen doorverwijzingen binnen het kader van de strafrechtelijke internering en burgerrechtelijke gedwongen opname worden om dezelfde redenen niet behandeld. Samenvattend kan gesteld worden dat het onderwerp van deze scriptie begrensd wordt tot het specifieke samenwerkingsverband dat ontstaat wanneer justitie meerderjarige druggebruikers onder drang naar de hulpverlening oriënteert.

HOOFDSTUK 2. PROBLEEM- EN DOELSTELLINGEN

5. IDEOLOGISCHE, PRAKTISCHE EN CONCRETE CONTROVERSE - Gelet op de authenticiteit die zowel het rechtswezen als de hulpverlening typeert in werking, visies en doelstellingen lijkt het bereiken van dergelijke coöperatie gemakkelijker gezegd dan gedaan. Zowel op ideologisch¹⁶ en praktisch¹⁷ vlak als op het concrete dossierniveau¹⁸ zijn immers divergenties waar te nemen. Waar voor hulpverlening immers waarden zoals vrijwilligheid en wederzijds vertrouwen tussen de cliënt en de hulpverlener centraal staan¹⁹, wordt het justitiële functioneren gedomineerd door een hiërarchisch denken en de drang naar controle en beheersing.²⁰ Een hulpverlener richt zich op het verbeteren van de individuele situatie van de cliënt. Hij beseft dat een behandeling vaak een proces is van vallen en opstaan²¹ en is dan ook genoodzaakt om over voldoende geduld te beschikken. Justitie daarentegen beschermt de maatschappelijke belangen en wil zo snel mogelijk gerechtigheid.²² Een druggebruiker die via een alternatieve maatregel of straf wordt doorverwezen komt niet volledig uit vrije wil maar onder justitiële drang bij de hulpverlener terecht. Deze ideologische tegenstellingen hebben ook een invloed op het meer concrete dossierniveau. Hulpverleners proberen gedurende de

¹⁵ Voor een specifieke toepassing in de hulpverleningssector zie I. VAN DER STRAETEN en J. PUT, “Het nieuwe artikel 458bis Strafwetboek: wettelijke mogelijkheid tot doorbreking van het beroepsgeheim bij kindermishandeling”, *Med-ius*, 2001, afl. 4, 10-15; I. VAN DER STRAETEN en J. PUT, “Het spanningsveld tussen beroepsgeheim en kindermishandeling: wetgevende initiatieven in België en Nederland”, *T. Gez.* 2001-02, 70-84; F. VANDER LAENEN “The end of the affair? Het beroepsgeheim in de samenwerking tussen justitie en de hulpverlening”, *Panopticon* 2011, (1) 3-7.

¹⁶ *Infra* nrs. 63-68.

¹⁷ *Infra* nrs. 69-97.

¹⁸ *Infra* nrs. 97-140.

¹⁹ *Infra* nr. 103.

²⁰ *Infra* nr. 98.

²¹ *Infra* nr. 132.

²² S. TODTS, “De drugwet en de hulpverlening: lat-relatie of shotgun wedding?”, *Orde dag* 2004, afl. 26, (7) 14; K. GEENENS, W. VANDERPLASSCHEN, E. BROEKAERT, B. DE RUYVER, en S. ALEXANDER, *Tussen droom en daad. Implementatie van case management door middelengebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, Gent, Academia Press, 2005, 111 (hierna verkort: K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad. Implementatie van case management door middelengebruikers binnen de hulpverlening en justitie*).

behandeling een zekere vertrouwensrelatie op te bouwen met hun cliënt. Dit vertrouwen is essentieel voor het welslagen van de behandeling. In het kader van die vertrouwensrelatie verneemt de hulpverlener dikwijls gevoelige informatie die onder de wettelijke waarborg van het beroepsgeheim valt.²³ Daar tegenover staat dat gerechtelijke instanties nood hebben aan bepaalde informatie zodat zij kunnen controleren of de druggebruiker de opgelegde voorwaarden al dan niet naleeft.²⁴ Concrete geschillen ontstaan dus meestal over het legitimeitgehalte van de informatie-uitwisseling. Ten slotte kunnen ook vraagtekens worden geplaatst bij de praktische organisatie van deze alternatieve maatregelen en straffen. Een doorverwijzing naar de hulpverlening dient bij voorkeur in een zo vroeg mogelijk stadium van de strafrechtelijke procedure te gebeuren. Op die manier wordt immers het risico op recidive het meest beperkt.²⁵ Dit vereist evenwel dat er voldoende en effectieve mogelijkheden tot doorverwijzing bestaan op politie- en parketniveau. Bovendien dient de persoon die de doorverwijzing maakt over voldoende inzicht in de verslavingsproblematiek te beschikken.²⁶ Men kan zich afvragen of het huidige beleid voldoende rekening houdt met deze bevindingen.²⁷ De alternatieve maatregelen en straffen vormen bruggen van justitie naar de hulpverlening, maar op die bruggen sluimeren nog tal van hindernissen die een goede samenwerking kunnen dwarsbomen.

6. DOELSTELLING - Deze scriptie heeft vier doelstellingen. Een eerste doelstelling is het in kaart brengen van de bestaande vormen van alternatieve afhandeling op de verschillende niveaus van de strafrechtsbedeling. Deze aanknopingspunten worden geanalyseerd, met bijzondere aandacht voor de voor- en nadelen die verbonden zijn aan werken met ieder specifiek gerechtelijk statuut. Dat naast een beschrijvende invalshoek dus ook een evaluerende benadering wordt gehanteerd maakt het mogelijk om een zekere balans op te maken. Zo wordt de tweede doelstelling gerealiseerd: nagaan of de huidige samenwerking tussen justitie en hulpverlening binnen het kader van de alternatieve afhandeling van het strafproces thans optimaal verloopt. Indien dit niet het geval is, dan zal een derde doelstelling er logischerwijze in bestaan te verklaren waarom de samenwerking thans niet optimaal verloopt. Er wordt met andere woorden gezocht naar knelpunten en de oorzaken van die knelpunten binnen deze specifieke samenwerkingsverhouding. Dat deze analyse niet

²³ *Infra* nr. 99.

²⁴ *Infra* nr. 98.

²⁵ *Infra* nr. 35.

²⁶ A. SERLIPPENS en J. DANGREAU, "Over druggebruikers die criminaliteit plegen en criminelen die drugs gebruiken", *Orde dag* 2008, afl. 44, (27) 28.

²⁷ *Infra* nrs. 69-70.

allesomvattend kan zijn hoeft geen betoog. De focus ligt op enkele van de voornaamste en juridisch interessante knelpunten. Een vierde en laatste doelstelling bestaat in het wegwerken van die knelpunten door diverse oplossingen te formuleren die de huidige samenwerking kunnen optimaliseren. Samenvattend : deze masterscriptie heeft als overkoepelende doelstelling het vaststellen van knelpunten binnen de samenwerkingsverhouding tussen hulpverlening en justitie enerzijds, het formuleren van oplossingen die deze samenwerking kunnen optimaliseren anderzijds en dit alles binnen het kader van de alternatieve afhandeling van het strafproces.

HOOFDSTUK 3. ONDERZOEKSVRAGEN EN METHODOLOGIE

7. ONDERZOEKSMETHODE - Om bovenstaande doelstellingen te bereiken wordt een antwoord geformuleerd op een centrale onderzoeksvraag die verder wordt onderverdeeld in drie subvragen. Afhankelijk van het soort vraag zal een andere methodologie gebruikt worden, wat leidt tot een combinatie van onderzoeksmethodes. Algemeen kan gesteld worden dat voor een interdisciplinaire onderzoeksmethode werd gekozen. Naast de klassieke juridische bronnen werd ook literatuur uit andere domeinen geraadpleegd. Zo bleken bijvoorbeeld ook bronnen uit de criminologische discipline bijzonder waardevol. Ook beleids- en praktijkdocumentatie kan bijzonder nuttig zijn bij het zoeken naar antwoorden op de onderzoeksvragen. Het intradisciplinair aspect bleef daarentegen beperkt. Bij gelegenheid worden termen of concepten uit andere rechtsgebieden of rechtssystemen vermeld of vergeleken met het Belgische rechtswezen, maar de opzet is zeker niet om op een integrale manier aan rechtsvergelijking te doen. Dit is een bewuste keuze die door verschillende motieven werd ingegeven. De meerwaarde die rechtsvergelijking kan bijbrengen aan het onderzoeken van een zekere problematiek is de auteur niet onbekend, maar gelet op de complexe structuur van zowel het eigen justitiesysteem als het drughulpverleningslandschap lijkt een integrale vergelijking binnen de opzet van deze scriptie niet aangewezen.

CENTRALE ONDERZOEKSVRAAG

“Is de samenwerkingsverhouding tussen justitie en drughulpverlening in het kader van alternatieve afhandeling van het strafproces toe aan optimalisatie?”

EERSTE SUBVRAAG

“Welke zijn de bestaande gerechtelijke alternatieve maatregelen en straffen die justitie toelaten een druggebruiker naar de drughulpverlening te oriënteren?”

8. METHODE - Deze subvraag heeft een voornamelijk beschrijvend karakter en laat toe om de bestaande samenwerkingsvormen binnen het kader van de alternatieve afhandeling te schetsen. Om een overzicht te krijgen van de bestaande doorstroommogelijkheden vanuit justitie naar de drughulpverlening op de verschillende niveaus van de strafrechtsbedeling zal de klassieke rechtswetenschappelijke onderzoeksmethode toegepast worden. Daarvoor vormt een onderzoek van de primaire juridische bronnen en een teleologische interpretatie daarvan de basis. Deze bevindingen zullen verder aangevuld worden met een grondige literatuurstudie.

TWEEDE SUBVRAAG

“Verloopt de samenwerking tussen beide actoren in het kader van alternatieve afhandeling van het strafproces thans optimaal?”

9. METHODE - Voor het beoordelen van de huidige samenwerkingsverhouding wordt een beroep gedaan op kwalitatief hoogstaand evaluatieonderzoek van diverse universiteiten die de alternatieve maatregelen reeds doorlichtten. Zelf beschikt de auteur niet over voldoende onderzoekskwaliteiten om dergelijk onderzoek zelfstandig uit te voeren. Wel werden enkele figuren gecontacteerd die gezien hun functie dagdagelijks met dergelijke problematiek te maken krijgen. De bevindingen uit deze gesprekken hebben bijgedragen bij tot de kritische blik waarmee de problematiek wordt benaderd. Zowel mogelijkheden als knelpunten binnen de samenwerkingsverhouding worden gedetecteerd en kritisch geëvalueerd. Aan de hand van deze bevindingen zou het mogelijk moeten zijn om een gefundeerd oordeel te vellen of de samenwerkingsverhouding al dan niet optimaal verloopt.

DERDE SUBVRAAG

“Hoe kan de samenwerking tussen justitie en drughulpverlening binnen het kader van een alternatieve afhandeling van het strafproces geoptimaliseerd worden?”

10. METHODE - Een volgende logische stap is het zoeken naar oplossingen voor enkele van de fundamentele knelpunten die werden bloot gelegd. Er wordt ook nagegaan hoe deze het best ingepast worden in het bestaande justitiële kader en zorgsysteem. Optimalisatie impliceert enerzijds dat de bestaande mogelijkheden maximaal worden benut, anderzijds dat geredieerd wordt aan de knelpunten. Hiervoor werden zowel juridische als niet-juridische bronnen gebruikt. Bijzonder dienstbaar bleek de evaluatiestudie²⁸ van het Proefzorg project. Bijkomend is hier de mogelijkheid tot een beperkte functionele rechtsvergelijking. Concepten

²⁸ B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 1-199.

die hun oorsprong kennen in andere landen en daar al verder ontwikkeld zijn, kunnen hier tot bron van inspiratie dienen. Op die manier kunnen suggesties ter verbetering geformuleerd worden op basis van onderzoek uit binnen- en buitenland. Normatieve uitspraken zullen gebaseerd zijn op verschillende interne en externe toetsingcriteria die verantwoorden waarom de voorgestelde oplossing naar auteurs mening geschikter lijkt. Meestal zullen dit alom gekende rechtsbeginselen zijn zoals bijvoorbeeld het rechtszekerheidsbeginsel en het rechtsgelijkheidbeginsel.

HOOFDSTUK 4. MAATSCHAPPELIJKE RELEVANTIE

11. BEHEERSEN DRUGSGEBRUIK - De maatschappelijke relevantie van een optimale samenwerking tussen justitie en hulpverlening kan moeilijk overschat worden. Zonder coöperatie tussen beide actoren is een werkelijke alternatieve afhandeling van het strafproces onmogelijk. Gelet op de vele voordelen die deze nieuwe manier van werken met zich meebrengt, zou dit een enorme gemiste kans zijn.²⁹ Justitie en drughulpverlening hebben hetzelfde streefdoel: het beheersen van drugsgebruik. Alleen slagen zij er echter niet in om deze doelstelling te bereiken. Justitie stelt vast dat het bestaande strafrechtstelsel onvoldoende rekening houdt met de verslavingsproblematiek. Hulpverlening ervaart dat druggebruikers in het merendeel van de gevallen slechts onder invloed van externe factoren bij hen terecht komen.³⁰ Een goede samenwerking is dus een *conditio sine qua non* voor welslagen van hun gemeenschappelijke doelstelling. Het vinden van constructieve oplossingen die de bestaande hindernissen op deze bruggen tussen justitie en hulpverlening uit de weg ruimen, waar alle betrokken partijen vrede mee kunnen nemen én die bovendien juridisch correct zijn is dus een enorme uitdaging.

²⁹ *Infra* nr. 35.

³⁰ D. VANDEVELDE, "Hulpverlening en Justitie: samenwerken in het belang van de verslaafde", *Orde dag* 2008, afl. 44, (39) 40; J. MEESE, K. VAN IMPE en B. DE RUYVER, "De relatie tussen strafrechtsbedeling en drugshulpverlening: op dreef of op drift?" *Panopticon* 2000, afl. 4, (304) 309.

DEEL II. ALTERNATIEVE MAATREGELEN EN STRAFFEN

HOOFDSTUK 1. TERUGBLIK NAAR OORSPRONKELIJK DRUGSBELEID

AFDELING I. BELEIDSMATIGE CONTEXT

12. GEIJKTE TIJDSAS - De Belgische drugwetgeving ontstond reeds een kleine honderd jaar geleden maar werd doorheen de jaren grondig gewijzigd en aangepast³¹ aan de steeds veranderende realiteit. Het repressieve beleid dat sinds 1921 drugsproblematiek met klassieke strafrechtelijke sancties bestreed werd in 1975 nog hardvochtiger en het duurde tot 1993 vooraleer een ommekeer in denken en beleid aanbrak.³² Deze omwenteling kreeg pas uitwerking in een wetswijziging³³, koninklijk besluit³⁴ en ministeriële omzendbrief³⁵, allen vervaardigd in 2003. Deze ijkpunten verdelen de tijdsas in verschillende periodes die hieronder besproken worden. In het eerste hoofdstuk ligt de focus op het tijdsvak van 1921 tot en met 1990, dat mede omwille van het toenmalig repressief denken als verleden tijd kan worden bestempeld. In het tweede hoofdstuk wordt de periode van 1990 tot en met 2013 geanalyseerd.

³¹ Wet van 24 februari 1921 betreffende het verhandelen van gifstoffen, slaapmiddelen en verdovende middelen, *BS* 6 maart 1921; gewijzigd bij wet 11 maart 1958, *BS* 10 september 1958; gewijzigd bij wet 22 juli 1974, *BS* 1 maart 1975; gewijzigd bij wet 9 juli 1975, *BS* 26 juli 1975; gewijzigd bij wet 1 juli 1976, *BS* 10 augustus 1976; gewijzigd bij wet 14 juli 1994, *BS* 21 oktober 1994; gewijzigd bij wet 10 juli 1996, *BS* 1 augustus 1996; gewijzigd bij wet 17 november 1998, *BS* 23 december 1998; gewijzigd bij wet 22 augustus 2002, *BS* 1 oktober 2002; gewijzigd bij wet 23 januari 2003, *BS* 13 maart 2003; gewijzigd bij wet 4 april 2004, *BS* 2 juni 2003; gewijzigd bij wet 3 mei 2003, *BS* 2 juni 2003; gewijzigd bij wet 22 december 2003, *BS* 31 december 2003; gewijzigd bij wet 12 april 2004, *BS* 13 mei 2004; gewijzigd bij wet van 9 juli 2004, *BS* 15 juli 2004; gewijzigd bij wet van 20 juli 2006, *BS* 28 juli 2006; gewijzigd bij wet van 13 december 2006, *BS* 22 december 2006; gewijzigd bij wet van 27 december 2006, *BS* 28 december 2006; gewijzigd bij wet van 22 december 2008, *BS* 29 december 2008; gewijzigd bij wet 23 december 2009, *BS* 29 december 2009; gewijzigd bij wet van 19 maart 2013, *BS* 29 maart 2013.

³² *Infra* nrs. 13-14 en 28-32.

³³ Wet van 3 mei 2003 tot wijziging van de Wet van 21 februari 1921 betreffende het verhandelen van gifstoffen, slaapmiddelen en verdovende middelen, ontsmettingsmiddelen en antiseptica, *BS* 2 juni 2003 (hierna verkort: Wet 3 mei 2003) en Wet van 4 april 2003 tot wijziging van de Wet van 21 februari betreffende het verhandelen van gifstoffen, slaapmiddelen en verdovende middelen, ontsmettingsmiddelen en antiseptica, en van artikel 137 van het Wetboek van Strafvordering, *BS* 2 juni 2003 (hierna verkort: Wet 4 april 2003).

³⁴ Koninklijk besluit van 16 mei 2003 tot wijziging van het koninklijk besluit van 31 december 1930 omtrent de handel in slaapmiddelen en verdovende middelen alsmede van het koninklijk besluit van 22 januari 1998 tot reglementering van sommige psychotrope stoffen, teneinde daarin bepalingen in te voegen met betrekking tot risicobeperking en therapeutisch advies, en tot wijziging van het koninklijk besluit van 26 oktober 1993 houdende maatregelen om te voorkomen dat bepaalde stoffen worden misbruikt voor de illegale vervaardiging van verdovende middelen en psychotrope stoffen, *BS* 2 juni 2003 (hierna verkort: KB 16 mei 2003).

³⁵ Ministeriële richtlijn van 16 mei 2003 betreffende het vervolgingsbeleid inzake het bezit van en de detailhandel in illegale verdovende middelen, *BS* 2 juni 2003 (hierna verkort: MO van 16 mei 2003).

13. EEN TRAGE START - In het begin van de jaren 1900 vestigden internationale conferenties voor het eerst de aandacht op de drugsproblematiek. Het eerste opiumverdrag³⁶ werd in 1912 goedgekeurd en vloeide voort uit de internationale opiumconventie die vier jaar eerder plaats vond in Shanghai.³⁷ De drugsproblematiek was op dat moment nog ongekend terrein voor de meeste Europese landen, België inclusief. Desondanks ondertekende België het opiumverdrag en als gevolg daarvan kwam, vooral onder druk van de Verenigde Staten, in 1921 de eerste Belgische drugwet³⁸ tot stand.³⁹ Deze wet had als voornaamste doel de illegale verkoop van opiumproducten en cocaïne aan banden te leggen en verbood het bezit van drugs, tenzij dit een medisch of wetenschappelijk doel had.⁴⁰ Deze drugwet bleek na een aantal jaren toch nuttig in de strijd tegen de eerste drugsverslaafden. Dit waren voornamelijk soldaten die tijdens de Eerste Wereldoorlog in contact gekomen waren met de pijnstillende drug morfine.⁴¹ Het duurde evenwel tot 1930 voor een KB⁴² de drugwet operationaliseerde, wat kan wijzen op het gebrek aan hoogdringendheid daarvan. In de jaren zestig en begin de jaren zeventig breidden enkele internationale verdragen⁴³ het toepassingsgebied van de bestaande wetgeving uit, maar eigenlijk evolueerde de drugwetgeving tot 1975 slechts in beperkte mate.⁴⁴

14. HERNIEUWING VAN DE DRUGWET - In de jaren zeventig bereikte heroïne Europa en werden de eerste ernstige verslavingen opgemerkt, wat leidde tot wijzigingen aan de drugwetgeving. In 1971⁴⁵ werd het wetsvoorstel neergelegd dat leidde tot de volledig vernieuwde en strengere drugwet van 1975⁴⁶ met een hogere strafmaat en ruimer toepassingsgebied. En hoewel er

³⁶ Internationaal Opiumverdrag van 's-Gravenhage van 23 januari 1912, goedgekeurd bij Wet van 15 maart 1914, *BS* 16 juli 1919.

³⁷ S. TODTS, "De drugwet en de hulpverlening: lat-relatie of shotgun wedding?", *Orde dag* 2004, afl. 26, (7) 8.

³⁸ Wet van 24 februari 1921 betreffende het verhandelen van de gifstoffen, slaapmiddelen en verdovende middelen, psychotrope stoffen, ontsmettingsstoffen en antiseptica en van de stoffen die kunnen gebruikt worden voor de illegale vervaardiging van verdovende middelen en psychotrope stoffen, *BS* 6 maart 1921 (verkort: de Drugwet).

³⁹ W. BROSENS, "De wet en de drugs", *RW* 1976-77, (1025) 1026-1112.

⁴⁰ F. VANDER LAENEN, "De Drugwetgeving" in J. CASSELMAN en H. KINABLE (eds.), *Het gebruik van illegale drugs, multidimensionaal bekeken*, Heule, UGA, 2007, 253.

⁴¹ S. TODTS, "De drugwet en de hulpverlening: lat-relatie of shotgun wedding?", *Orde dag* 2004, afl. 26, (7) 8.

⁴² Koninklijk Besluit van 31 december 1930 omtrent de handel in slaap- en verdovende middelen, *BS* 10 januari 1931.

⁴³ Enkelvoudig Verdrag inzake verdovende middelen, opgemaakt te New York op 30 maart 1961, goedgekeurd bij Wet van 20 augustus 1969, *BS* 27 november 1969, gewijzigd door het Protocol van 1972; Verdrag inzake psychotrope stoffen, opgemaakt te Wenen op 21 februari 1971, goedgekeurd bij Wet van 25 juni 1992, *BS* 21 maart 1996; Verdrag van de Verenigde Naties tegen de sluikhandel in verdovende middelen en psychotrope stoffen, opgemaakt te Wenen op 20 december 1988, goedgekeurd bij Wet van 6 augustus 1993, *BS* 21 maart 1996.

⁴⁴ S. TODTS, "De drugwet en de hulpverlening: lat-relatie of shotgun wedding?", *Orde dag* 2004, afl. 26, (7) 7-8.

⁴⁵ Ontwerp van wet tot wijziging van de wet van 24 februari 1921 betreffende het verhandelen van de gifstoffen, slaapmiddelen en verdovende middelen, ontsmettingsstoffen of antiseptica, *Parl. St.* Senaat 1970-71, 2 maart 1971, nr. 290, 2.

⁴⁶ Wet van 9 juli 1975 tot wijziging van de wet van 24 februari 1921 betreffende het verhandelen van gifstoffen,

reeds enkele mogelijkheden waren voor de rechter om druggebruikers naar de hulpverlening te verwijzen⁴⁷, bleef het vertrouwen van de wetgever in de kracht van hulpverlening gering. Deze wetswijzigingen, die overigens overal in Europa werden doorgevoerd,⁴⁸ zijn het logische gevolg van een repressief denkkader dat voornamelijk gevoed werd door de Amerikaanse *war on drugs*. Nochtans kon dit hernieuwde, repressieve antwoord de drugepidemie niet terugdringen. In de jaren tachtig raakt het gebruik van verslavende middelen ingebed als een onderdeel van de jongerencultuur, en talloze kleine vergrijpen leidden tot overbelasting van het strafrechtstelsel wat leidde tot grootschalige seponering, met groeiende rechtsonzekerheid en maatschappelijk onbehagen als gevolg.⁴⁹ Het zal evenwel tot 2003 duren vooraleer dit repressieve beleid dat bestaat uit klassieke strafsancities, beveiligingsmaatregelen en administratieve sancties plaats maakt voor een geïntegreerd drugsbeleid.⁵⁰

AFDELING II. STRAFRECHTELIJKE SANCTIES

15. ALGEMENE STRAFRECHTELIJKE SANCTIES - De meest courante strafbare gedragingen en strafrechtelijke sancties worden voornamelijk in de drugwet en bijhorende uitvoeringsbesluiten omschreven. Deze zijn voornamelijk van een repressieve aard. De meest voorkomende sancties voor druggebruikers zijn de gevangenisstraf, geldboete, ontzetting uit de rechten en verbeurdverklaring.⁵¹ Deze zijn terug te vinden in de artikelen *2bis*, *2quater*, 3 en 4 van de drugwet. Andere mogelijke strafmaatregelen zijn een tijdelijke of definitieve sluiting van een inrichting, tijdelijke of definitieve ontzetting uit het recht om een inrichting te exploiteren of ontzetting uit het recht om het beroep van geneesheer, veearts of een paramedisch beroep uit te oefenen.⁵²

AFDELING III. BEVEILIGINGSMAATREGELEN

16. GEDWONGEN OPNAME EN INTERNERING - Naast de gewone strafrechtelijke sancties kent ons recht ook enkele bijzonderheden, namelijk de burgerrechtelijke gedwongen opname en de

slaapmiddelen en verdovende middelen, ontsmettingsstoffen of antiseptica, *BS* 26 juli 1975 (hierna verkort: Wet 9 juli 1975).

⁴⁷ Art. 9 Wet 9 juli 1975.

⁴⁸ Ook in Frankrijk (1970), Oostenrijk en Duitsland (1972), Luxemburg (1973), Italië (1975) en tot slot Nederland (1976) wijzigde de drugwetgeving grondig. Bron: S. TODTS, "De drugwet en de hulpverlening: lat-relatie of shotgun wedding?", *Orde dag* 2004, afl. 26, (7) 9.

⁴⁹ S. TODTS, "De drugwet en de hulpverlening: lat-relatie of shotgun wedding?", *Orde dag* 2004, afl. 26, (7) 8-9.

⁵⁰ *Infra* nr. 28.

⁵¹ K. VAN CAUWENBERGHE, *Handhavingszakboekje drugs*, Mechelen, Kluwer, 2009, 30 (hierna: K. VAN CAUWENBERGHE, *Handhavingszakboekje drugs*).

⁵² Art. 4 en *9bis* Drugwet.

strafrechtelijke internering. Men kan op deze maatregelen beroep doen wanneer de druggebruikers een gevaar voor zichzelf en de maatschappij uitmaken.

17. GEDWONGEN OPNAME - De gedwongen opname wordt geregeld door de Wet betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke⁵³ en kent twee varianten: de gewone procedure voor de vrederechter⁵⁴ en de procedure in gevallen van hoogdringendheid⁵⁵ waar het parket de zaak binnen de vierentwintig uur dient door te geven aan de vrederechter. Ze is enkel mogelijk voor personen die geestesziek zijn, en omdat hun toestand hetzij de eigen gezondheid en veiligheid in het gedrang brengt, hetzij een ernstige bedreiging vormt voor het leven en integriteit van anderen. Bovendien is een gedwongen opname alleen mogelijk indien geen ander alternatief voorhanden is.⁵⁶ Hoewel men het louter drugsverslaafd zijn niet als een toestand van geestesziekte beschouwt, leidt deze beveiligingsmaatregel regelmatig tot een oriëntatie naar de hulpverlening, zo blijkt uit een onderzoek van de Vereniging voor Alcohol en andere Drugproblemen.⁵⁷ (hierna:VAD) De samenwerking met de hulpverlening bestaat erin dat de behandelende geneesheer na de observatieperiode een verslag dient op te stellen voor de verwijzende justitiële autoriteiten.⁵⁸

18. INTERNERING - De internering wordt momenteel geregeld door de Wet van 1 juli 1964⁵⁹ maar staat op het punt grondig herzien te worden. De nieuwe interneringswet⁶⁰ geeft de slachtoffers meer rechten en plaatst de geïnterneerden onder het toezicht van de strafuitvoeringsrechtbanken. Deze wet werd reeds goedgekeurd in 2007 maar is nog steeds niet uitgevoerd in de praktijk. Voor het schrijven van deze scriptie werd dan ook de wet van 1964 als uitgangspunt gebruikt. Indien de rechtbank meent dat de delinquent sociaal gevaarlijk is en verkeert in een toestand van krankzinnigheid of ernstige zwakzinnigheid of geestesstoornis, dan kan in plaats van een klassieke detentie geopteerd worden voor een

⁵³ Wet van 26 juni 1990 betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke, *BS* 27 juli 1990 (hierna verkort: Wet bescherming persoon geesteszieke).

⁵⁴ Art. 1 Wet bescherming persoon geesteszieke.

⁵⁵ Art. 9 Wet bescherming persoon geesteszieke.

⁵⁶ B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 37; K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad. Implementatie van case management door middelengebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 127.

⁵⁷ Zie verwijzing naar N. ROOSE, G. VERSTUYF EN S. MICHIELS, *Bevraging samenwerking drughulpverlening-justitie*, Brussel, 1999 in K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad. Implementatie van case management door middelengebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 137, voetnoot 48.

⁵⁸ Art. 5 Wet bescherming persoon geesteszieke; K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad. Implementatie van case management door middelengebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, Gent, Academia Press, 2005, 127.

⁵⁹ Wet van 1 juli 1964 betreffende de Bescherming van de Maatschappij tegen abnormalen, gewoontemisdadigers en bepaalde plegers van seksuele strafbare feiten, *BS* 17 juli 1964 (hierna verkort: Wet bescherming maatschappij).

⁶⁰ Wet van 21 april 2007 betreffende de internering van personen met een geestesstoornis.

inobservatiestelling.⁶¹ Het dossier wordt overgemaakt aan de commissie ter bescherming van de maatschappij, die beslist over de wijze van uitvoering en de duur van de internering. Vaak worden de delinquenten doorverwezen naar gespecialiseerde hulpverlening en zijn het de justitieassistenten die de taak hebben de geïnterneerde te begeleiden. Zij zijn de spilfiguur tussen de geïnterneerde, de commissie en de betrokken diensten.⁶²

19. EIGEN KARAKTER - Deze maatregelen verschillen van de hierboven beschreven strafsancties⁶³ omdat deze geen sanctionerend maar beveiligend karakter hebben. Zij onderscheiden zich ook van de verderop besproken alternatieve maatregelen⁶⁴ doordat druggebruikers hier onder dwang, te onderscheiden van justitiële drang, en voor onbepaalde duur naar de drughulpverlening kunnen worden doorverwezen.⁶⁵ Deze initiatieven zijn een eerste vorm van maatregelen waar men buiten het vertrouwde oeuvre van het strafrecht treedt en een beroep doet op de hulpverlening. Hoewel deze maatregelen dus ook een zekere samenwerking tussen hulpverlening en justitie impliceren, worden deze omwille van afbakeningsredenen niet verder behandeld in deze masterscriptie.⁶⁶

AFDELING IV. ADMINISTRATIEVE SANCTIES

20. ADMINISTRATIEVE SLUITING - Naast de strafrechtelijke sancties en beveiligingsmaatregelen zijn ook administratieve sancties mogelijk. Zo heeft de burgemeester, mits voldoende motivering en onder strenge controle van de Raad van State, de bevoegdheid om bepaalde inrichtingen tijdelijk of definitief te sluiten.⁶⁷ Het voordeel van deze techniek ligt in het feit dat er onmiddellijk kan worden gehandeld, dit in tegenstelling tot wanneer een gerechtelijke procedure voor de correctionele rechtbank wordt opgestart. Bovendien heeft artikel 9bis van de Drugwet de burgemeester meer mogelijkheden toegekend om sneller tot een administratieve sluiting te kunnen overgaan.⁶⁸ Deze sancties bestaan nog steeds anno 2013

⁶¹ Art. 1 Wet bescherming maatschappij

⁶² K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad. Implementatie van case management door middelengebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 128.

⁶³ *Supra* nr. 15.

⁶⁴ *Infra* nrs. 36-58.

⁶⁵ B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 36; C. COLMAN, F. VANDER LAENEN en B. DE RUYVER, "De samenwerking tussen justitie en de (drug)hulpverlening. Randvoorwaarden voor een optimale interactie" in L. PAUWELS en G. VERMEULEN (eds.), *Actualia strafrecht en criminologie*, Antwerpen, Maklu, 2010, (313) 328.

⁶⁶ Voor meer info omtrent deze beveiligingsmaatregelen zie onder meer K. ROTTHIER, *Gedwongen opname: de rechtsbescherming van de psychiatrische patiënt*, Brugge, Die Keure, 2008, 1-228 en J. CASSELMAN, P. COSYNS, J. GOETHALS, M. VANDENBROUCKE, D. DE DONCKER en C. DILLEN, *Internering*, Antwerpen, Garant, 2005, 1-125.

⁶⁷ Art. 133-135 Nieuwe Gemeentewet.

⁶⁸ K. VAN CAUWENBERGHE, *Handhavingszakboekje drugs*, 35.

maar zijn niet persoonsgericht en veronderstellen, in tegenstelling tot zowel strafsancties, beveiligingsmaatregelen en alternatieve straffen en maatregelen, bovendien geen enkele band van samenwerking met de drughulpverlening. Om deze reden worden zij dan ook niet uitgebreid besproken, maar eerder ter volledigheid vermeld.

AFDELING V. SCHETS VAN DE BELGISCHE VERSLAVINGSZORG

21. INLEIDING - De focus binnen deze masterscriptie ligt voornamelijk op de verschillende doorverwijzingmogelijkheden vanuit justitie naar de drughulpverlening. Toch is een beknopte schets van de evoluties, mogelijke maatregelen en voorzieningen binnen de Belgische verslavingszorg noodzakelijk. Zo kan, via een algemeen overzicht, kort kennis gemaakt worden met de complexe structuur van het drughulpverleningslandschap. Het feit dat justitie op deze instellingen een beroep doet wanneer zij, via alternatieve straffen of maatregelen, druggebruikers doorverwijst naar de hulpverlening⁶⁹, verantwoordt deze uiteenzetting des te meer.

§1. Voorzieningen

22. OBJECTIEVE BENADERING - Het drughulpverleningslandschap is bijzonder complex en regionaal georganiseerd, wat leidt tot grote lokale differentiatie. Een objectieve benadering, uitgaande van de algemene principes, geeft een helder overzicht van de verschillende mogelijkheden. Indien men een meer actueel en specifiek overzicht van het aanbod binnen de hulpverlening verkrijgen, dan is de sociale kaart⁷⁰ een handig hulpmiddel.⁷¹ Met het oog op verduidelijking van onderstaande tabel is het belangrijk om voorafgaand een tweeledig onderscheid te maken.

23. ALGEMEEN V. GESPECIALISEERD - Het eerste onderscheid spreekt voor zich en betreft het verschil tussen enerzijds algemene zorg die toegankelijk is voor een breed publiek en anderzijds gespecialiseerde zorg, die speciaal gericht is op druggebruikers. Dit onderscheid een gevolg van de weigerachtige houding die de algemene gezondheidszorg in de beginjaren

⁶⁹ *Infra* nr. 30.

⁷⁰ VLAAMSE PROVINCIES EN DE VLAAMSE GEMEENSCHAPSCOMMISSIE VAN BRUSSEL, *Een overzicht van de voorzieningen uit de welzijns- en gezondheidssector in Vlaanderen en Brussel*, <http://www.desocialekaart.be>

⁷¹ F. VANDER LAENEN en W. VANDERPLASSCHEN, *Hulpverlening aan druggebruikers: wet en duiding: drugwetgeving: commentaar bij artikel 9*, Larcier, 2012, <https://biblio.ugent.be/publication/2019517>, 5 (hierna verkort: F. VANDER LAENEN en W. VANDERPLASSCHEN, *Hulpverlening aan druggebruikers: wet en duiding: drugwetgeving: commentaar bij artikel 9*).

innam tegenover het behandelen van druggebruikers.⁷² Sinds de jaren '90 nam het aantal hulpvragen van personen met een meervoudige problematiek echter toe en worden steeds meer druggebruikers behandeld in de algemene gezondheidszorg.⁷³

24. RESIDENTIEEL V. AMBULANT - Het tweede onderscheid betreft dat tussen residentiële en ambulante hulpverlening. De residentiële hulpverlening, of hulpverlening waar een permanent verblijf gedurende de behandeling werd vereist, gold binnen de Belgische drughulpverlening lange tijd als de norm. Deze dominante positie werd, onder invloed van wetenschappelijke, maatschappelijke en economische ontwikkelingen, overgenomen door de ambulante zorg.⁷⁴ Voor een druggebruiker is het immers belangrijk om, in het kader reïntegratie, elementen uit de behandeling toe te passen in zijn dagelijkse leven.

*Tabel nr. 1 - Overzicht van voorzieningen*⁷⁵

Algemene gezondheids- en welzijnszorg		Gespecialiseerde drughulpverlening	
<i>Ambulant</i>	<i>Residentieel</i>	<i>Ambulant</i>	<i>Residentieel</i>
Straathoekwerk	Crisiseenheden voor middelengerelateerde stoornissen Algemeen Ziekenhuis Psychiatrische Afdeling Algemeen Ziekenhuis Psychiatrisch Ziekenhuis Onthaalcentra daklozen	Medisch Sociaal Opvangcentrum	Crisisinterventiecentrum
Huisartsen		Dagcentra	Kortdurend Therapeutisch Programma
Apotheken		Ambulante drughulp	Therapeutische Gemeenschap
Centrum voor Geestelijke Gezondheidszorg			
Sociale werkplaatsen			
Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn			
Centrum Algemeen Welzijnswerk			

⁷² Nu neemt de hulpverlening vooral een weigerachtige houding ten aanzien van druggebruikers die door justitie worden doorverwezen, *infra* nr. 63.

⁷³ F. VANDER LAENEN en W. VANDERPLASSCHEN, *Hulpverlening aan druggebruikers: wet en duiding: drugwetgeving : commentaar bij artikel 9, 4.*

⁷⁴ F. VANDER LAENEN en W. VANDERPLASSCHEN, *Hulpverlening aan druggebruikers: wet en duiding: drugwetgeving : commentaar bij artikel 9, 4.*

⁷⁵ Bewerkte versie van tabel uit F. VANDER LAENEN en W. VANDERPLASSCHEN, *Hulpverlening aan druggebruikers: wet en duiding: drugwetgeving : commentaar bij artikel 9, 8.*

§2. Doelstellingen

25. TWEEVOUDIGE EVOLUTIE - Niet alleen het aanbod van opvangmogelijkheden, ook de doelstellingen van de hulpverlening veranderden doorheen de tijd. Naar aanleiding van verschillende vaststellingen in de praktijk verschoof de klemtoon van volledige abstinentie naar gecontroleerd gebruik en schadebeperking.⁷⁶ Deze denkwijze veroorzaakte een breuklijn in de tot dan gelijklopende visies van justitie en drughulpverlening.⁷⁷ Deze benaderingswijze impliceert ook dat men motivatieschommelingen of recidive niet ziet als een teken van slechte wil dat onmiddellijk moet leiden tot het stopzetten van de behandeling.⁷⁸ Hulpverlening focust tijdens de behandeling niet alleen op het druggebruik zelf, maar ook op de factoren die het druggebruik in stand houden.⁷⁹ Dit strookt niet met de justitiële visie op het beheersen van druggebruik. Justitie is immers primair gericht op het sanctioneren van strafbare feiten.⁸⁰

§3. Behandelingen

26. UITEENLOPEND AANBOD VAN BEHANDELINGEN – De bovenbeschreven doelstellingen uiteten zich in de verschillende methoden die men bij de behandeling van drugverslaafden gebruikt. Er bestaat een methode waarbij men opteert voor een drugvrije behandeling, waarin vooral individuele of groeps gesprekken pogen de motivatie en gedragsverandering te stimuleren. Dit staat tegenover de ontwenningbehandeling, waarbij vervangende medicatie wordt toegediend om afkickverschijnselen te beperken. Een specifieke vorm is de substitutiebehandeling of de medicamenteuze behandeling. Hierbij wordt methadon toegediend aan drugverslaafden omdat dit een minder schadelijk vervangproduct vormt voor heroïne.⁸¹ Hieruit blijkt dus opnieuw⁸² dat totale abstinentie dus niet altijd het primaire behandelingsdoel is. Of de behandelende hulpverlener nu kiest voor een drugvrije of *harm reduction* behandeling, essentieel binnen iedere behandeling is het opbouwen van een vertrouwensrelatie tussen de hulpverlener en de cliënt. Verder in deze scriptie wordt zich de vraag gesteld of deze vertrouwensfunctie niet in

⁷⁶ E. BROEKAERT, W. VANDERPLASSCHEN, K. COLPAERT en M. AUTRIQUE, “The Human Prerogative: a critical analysis of evidence based and other paradigms of care in substance abuse treatment”, *Psychiatric Quarterly* 2010, 227-238; S. TODTS, “De drugwet en de hulpverlening: lat-relatie of shotgun wedding?”, *Orde dag* 2004, afl. 26, (7) 11.

⁷⁷ S. TODTS, “De drugwet en de hulpverlening: lat-relatie of shotgun wedding?”, *Orde dag* 2004, afl. 26, (7) 10.

⁷⁸ *Infra* nr. 132.

⁷⁹ N. ROOSE, “Afstemming tussen justitiële medewerkers en drughulpverleners in het belang van iedereen!”, *Orde dag* 2004, afl. 26, (19) 25.

⁸⁰ *Supra* nr. 5.

⁸¹ F. VANDER LAENEN en W. VANDERPLASSCHEN, *Hulpverlening aan druggebruikers: wet en duiding: drugwetgeving : commentaar bij artikel 9, 4-5.*

⁸² *Supra* nr. 25.

gevaar komt door de rapportageplicht aan justitie die de wetgever bepaalde hulpverleners oplegt.⁸³

27. EFFECTIVITEIT VAN DE BEHANDELING - Wetenschappelijk onderzoek toont aan dat verslavingsbehandeling leidt tot een verbetering in de situatie van de cliënt.⁸⁴ Vrijwillige hulpverlening heeft zijn nut al bewezen, maar in de praktijk bestaat nog veel discussie over de effectiviteit van een drangbehandeling.⁸⁵ Dit komt omdat uit onderzoek bleek dat verschillende factoren de effectiviteit van een behandeling grondig kunnen beïnvloeden. Zo blijkt bijvoorbeeld dat de kans op een positieve afronding evenredig verloopt met de duur van de behandeling, die minimum drie maanden moet bedragen. Vervolgens is het volgen van een nazorgbehandeling ook van bijzonder belang omdat die de behaalde positieve resultaten alleen maar versterkt. Ook de inhoud van de behandeling is uiterst belangrijk. Een behandeling die bestaat uit zowel farmacologische, psychosociale en gedragscognitieve elementen wordt als optimaal beschouwd. De drughulpverlening werkt dan ook steeds meer samen met welzijnswerk, gezondheidszorg en andere sectoren zoals sociale huisvestingsmaatschappijen. Zo probeert men een oplossing te zoeken voor zowel het verslavingsprobleem, als voor de talrijke complicaties die voorkomen in andere leefgebieden maar onlosmakelijk samenhangen met het druggebruik. Men kiest voor een geïntegreerde behandeling waar niet het zorgaanbod maar de vraag van de cliënt centraal staat.⁸⁶ Daarnaast zijn er ook elementen extern aan de behandeling die het resultaat kunnen beïnvloeden: enerzijds kenmerken in hoofde van de gebruiker zoals mentale en fysieke gezondheid, leeftijd en socio-economische status en anderzijds een positieve en aanmoedigende omgeving.⁸⁷ Wanneer justitie een druggebruiker doorverwijst naar de drughulpverlening, moet zij in

⁸³ *Infra* nr. 130.

⁸⁴ B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 18.

⁸⁵ C. COLMAN, F. VANDER LAENEN en B. DE RUYVER, "De samenwerking tussen justitie en de (drug)hulpverlening. Randvoorwaarden voor een optimale interactie" in L.PAUWELS en G. VERMEULEN (eds.), *Actualia strafrecht en criminologie*, Antwerpen, Maklu, 2010, (313) 314, *infra* nr. 63.

⁸⁶ W. VANDERPLASSCHEN en J. WOLF, "Case management bij drugsverslaafde: ABC voor implementatie en praktijk", *Tijdschrift Verslaving* 2005, 66-78, C. COLMAN, F. VANDER LAENEN en B. DE RUYVER, "De samenwerking tussen justitie en de (drug)hulpverlening. Randvoorwaarden voor een optimale interactie" in L.PAUWELS en G. VERMEULEN (eds.), *Actualia strafrecht en criminologie*, Antwerpen, Maklu, 2010, (313) 314.

⁸⁷ Zie verwijzingen naar D. SIMPSON, J. JOE en B. BROWN, "Treatment retention and follow-up outcomes in the Drug Abuse Treatment Outcome Study" in *Psychology of addictive Behavior* 1997, 279-293; R. HUBBARD, G. CRADDOCK, P. FLYNN, J. ANDERSON en R. ETHERIDGE, "Overview of 1-year follow-up outcomes in the Drug Abuse Treatment Study" in *Psychology of addictive Behavior* 1997, 261-278 in C. COLMAN, F. VANDER LAENEN en B. DE RUYVER, "De samenwerking tussen justitie en de (drug)hulpverlening. Randvoorwaarden voor een optimale interactie" in L.PAUWELS en G. VERMEULEN (eds.), *Actualia strafrecht en criminologie*, Antwerpen, Maklu, 2010, (313) 314.

principe met deze bevindingen rekening moeten houden. Verder in deze masterscriptie wordt nagegaan of dit thans voldoende het geval is.⁸⁸

HOOFDSTUK 2. EVOLUTIE IN DENKEN EN BELEID.

AFDELING I. EEN COPERNICAANSE REVOLUTIE

28. STRAFSANCTIES NIET EFFECTIEF - Uit het vorige hoofdstuk blijkt dat justitie en hulpverlening vroeger relatief eigenmachtig functioneerden ten opzichte van elkaar. Druggebruik werd strafrechtelijk gesanctioneerd met de klassieke strafsancties, maar een druggebruiker kon, zolang men uit de klauwen van justitie bleef, op vrijwillig basis terecht bij de hulpverlening. Midden de jaren negentig ontpopte zich echter een copernicaanse evolutie in denken en beleid.⁸⁹ Resultaten uit internationale studies⁹⁰ leverden het bewijs dat de klassieke repressieve sancties niet effectief waren en zelfs een negatieve invloed hadden op de druggebruiker.⁹¹ Dit dus in tegenstelling tot de verschillende, multidimensionaal gerichte behandelingen die de drughulpverlening aanbiedt.⁹²

29. GEÏNTEGREERD DRUGSBELEID - De zoektocht naar de juiste manier om met drugsproblematiek om te gaan en naast sanctionering dus ook oog te hebben voor de meerwaarde van een behandeling, zonder evenwel te vervallen in een gedoogbeleid, resulteerde in de keuze voor een geïntegreerd drugsbeleid.⁹³ Geïntegreerd betekent dat wordt ingewerkt op alle aspecten van het drugprobleem. Dit impliceert de betrokkenheid van

⁸⁸ *Infra* nr. 67.

⁸⁹ B. DE RUYVER, P. PONSAAERS, A. LEMAÎTRE, C. MACQUET, E. DE WREE, R. HODEIGE, T. PIETERS, F. CAMMAERT en C. SOHIER, *Effecten van alternatieve afhandeling voor druggebruikers*, Gent, Academia Press, 2007, 11-13 (hierna verkort: B. DE RUYVER *et al.*, *Effecten van alternatieve afhandeling voor druggebruikers*).

⁹⁰ L. VANDAM, B. DE RUYVER en T. VANDER BEKEN, "De invloed van de detentie op het gebruik van legale en illegale drugs" in L. PAUWELS en G. VERMEULEN (eds.), *Actualia strafrecht en criminologie*, Antwerpen, Maklu, 2010, 265-285; Zie verwijzing naar M. BULL, A comparative review of the best practice guidelines for the diversion of drug related offenders, *International journal of drug policy* 2005, 223-234 in C. COLMAN, F. VANDER LAENEN en B. DE RUYVER, "De samenwerking tussen justitie en de (drug)hulpverlening. Randvoorwaarden voor een optimale interactie" in L. PAUWELS en G. VERMEULEN (eds.), *Actualia strafrecht en criminologie*, Antwerpen, Maklu, 2010, (313) 313.

⁹¹ K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad. Implementatie van case management door middelengebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 17-51; C. COLMAN, B. DE RUYVER, F. VANDER LAENEN, W. VANDERPLASSCHEN en E. BROEKAERT, *De Drugbehandelingskamer: een andere manier van afhandelen. Het proefproject geëvalueerd*, Antwerpen, Maklu, 2011, 13 (hierna verkort: C. COLMAN *et al.*, *De Drugbehandelingskamer: een andere manier van afhandelen*).

⁹² *Supra* nr. 27.

⁹³ FEDERALE REGERING, *Beleidsnota van de Federale regering in verband met drugsproblematiek*, Brussel, 19 januari 2001, (1) 9 (hierna verkort: FEDERALE REGERING, *Beleidsnota drugs*).

relevante actoren uit zowel hulpverlening als justitie.⁹⁴ Het is een beleid waar er zowel aandacht uitgaat naar preventieve, hulpverlenings- als strafrechtelijke componenten, maar waarvan de focus voornamelijk op de eerste twee ligt en de klassieke strafrechtelijke sanctionering een *ultimum remedium* moet blijven.⁹⁵ De voornaamste rol van justitie verschuift dus van sanctionering naar het doorverwijzen richting de gepaste hulpverlening. De klassieke sancties en maatregelen zijn nog steeds mogelijk, maar zij worden als subsidiaire mogelijkheden beschouwd.

30. OMZETTING IN BELGIË - België bleef niet ongevoelig voor deze internationale tendensen en de voornamelijk strafrechtelijke aanpak van druggebruik werd na een bewogen parcours gewijzigd. Het duurde tot 1991 vooraleer het drugprobleem bovenaan de politieke agenda kwam te staan en vanaf 1993 werd met de algemene richtlijn van het College van Procureurs-Generaals⁹⁶ het startschot gegeven van een nieuw drugsbeleid.⁹⁷ In 1995 werd het ‘actieplan toxicomanie-drugs’⁹⁸ gelanceerd, dat onder meer voorzag in de oprichting van de eerste medisch- sociale opvangcentra (hierna verkort: MSOC). Deze doen overigens nog steeds dienst als laagdrempelige behandelingsvoorzieningen.⁹⁹ Omdat de hulpverlening hier voor het eerst als volwaardige partner in de strijd tegen drugs wordt beschouwd kan de oprichting van de MSOC als een belangrijk keerpunt worden beschouwd.¹⁰⁰ Een jaar later werd de parlementaire werkgroep Drugs opgericht die in 1997 reeds enkele voorstellen kon neerleggen in de Kamer.¹⁰¹ Deze voorstellen omvatten de belangrijkste bestanddelen van het huidige Belgisch drugsbeleid.¹⁰² Preventie en hulpverlening werden eindelijk verkozen boven een repressief strafrechtelijk beleid. De gevangenisstraf werd beoordeeld als *ultimum remedium*.

⁹⁴ F. VANDER LAENEN, L. VANDAM, C. COLMAN, B. DE RUYVER, “Do’s en dont’s van een integraal en geïntegreerd drugbeleid” in L.PAUWELS en G. VERMEULEN (eds.), *Actualia strafrecht en criminologie*, Antwerpen, Maklu, 2010, (247) 248.

⁹⁵ F. VANDER LAENEN, “De Drugwetgeving” in J. CASSELMAN en H. KINABLE (eds.), *Het gebruik van illegale drugs, multidimensionaal bekeken*, Heule, UGA, 2007, 251.

⁹⁶ Algemene richtlijnen van het College van Procureur-Generaal onder voorzitterschap van de minister van Justitie over een gemeenschappelijk beleid inzake verdovende middelen van 26 mei 1993. Een nieuwe richtlijn vervangt deze bepalingen evenwel voor zover ze afwijkend zouden zijn zie Gemeenschappelijke richtlijn van het College van Procureurs-generaals over het vervolgingsbeleid inzake bezit en detailhandel van illegale verdovende middelen van 19 mei 1998, vervangt deze bepalingen evenwel voor zover ze afwijkend zouden zijn, http://www.om-mp.be/extern/getfile.php?p_name=3319595.PDF, 2.

⁹⁷ S. TODTS, “De drugwet en de hulpverlening: lat-relatie of shotgun wedding?”, *Orde dag* 2004, afl. 26, (7) 7-8.

⁹⁸ KABINET VAN DE EERSTE MINISTER, *Algemene beleidsverklaring inzake drugs en toxicomanie, en actieplan toxicomanie-drugs*, Brussel, 2 februari 1995.

⁹⁹ *Supra* tabel nr. 1, nr. 24.

¹⁰⁰ S. TODTS, “De drugwet en de hulpverlening: lat-relatie of shotgun wedding?”, *Orde dag* 2004, afl. 26, (7) 7-8.

¹⁰¹ Verslag namens de parlementaire werkgroep belast met het bestuderen van de drugsproblematiek, *Parl. st. Kamer*, 1996-97, 1062/1-3, 1-1023.

¹⁰² B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 13-16.

Men hamerde op het feit dat een uitgebreid aanbod in de zorgverlening diende te worden uitgebouwd en had aandacht voor de mogelijkheden die schuilen in een samenwerking tussen hulpverlening en justitie.¹⁰³ In dit kader werd gezocht naar justitiële reacties die een oriëntatie naar de hulpverlening konden realiseren op de verschillende niveaus van de strafrechtsbedeling.¹⁰⁴ In 2001 keurde de federale regering de beleidsnota drugs¹⁰⁵ goed, waarin opeenvolgend bevestigd werd dat het drugsprobleem in eerste instantie een volksgezondheidprobleem is en waarin de klemtoon vooral op geïndividualiseerde hulpverlening, risicobeperking en re-integratie ligt. Een globale benadering van het drugfenomeen lijkt vanaf dat moment de juiste werkwijze te zijn.¹⁰⁶

31. DOSSIER IN HANDEN VAN JUSTITIE - Desondanks de erkenning van het drugprobleem als een probleem van de volksgezondheid, bleef het dossier drugs in handen van Justitie.¹⁰⁷ Dit is mijn inziens ook niet problematisch, zolang de inhoud van dat dossier overeenstemt met het *ultimum remedium* beginsel. Velen bepleiten echter vurig een overheveling het dossier naar Volksgezondheid.¹⁰⁸ Zolang druggebruik echter strafrechtelijk gesanctioneerd worden zal de strafrechtsbedeling zich met druggebruikers, en recentelijk dus ook de drughulpverlening inlaten.¹⁰⁹ Dit wil mijn inziens niet zeggen dat hulpverlening achter justitie moet aanhollen. Maar naast de best mogelijke manier om druggebruikers te helpen dient ook een blijvende aandacht uit te gaan naar openbare orde, veiligheid en criminaliteit.¹¹⁰

32. EU-ACTIEPLAN - Ook Europa pikte deze draad op en bracht het EU-actieplan inzake drugs van 2005-2008 uit.¹¹¹ In dit actieplan vraagt Europa de lidstaten om alternatieven te voorzien voor gevangenisstraffen ten aanzien van druggebruikers en die dan ook doeltreffend te gebruiken en verder te ontwikkelen.¹¹²

AFDELING II. ALTERNATIEVE AFHANDELING VAN HET STRAFPROCES

¹⁰³ FEDERALE REGERING, *Beleidsnota drugs*, 14.

¹⁰⁴ B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 13-16.

¹⁰⁵ FEDERALE REGERING, *Beleidsnota drugs*, 1-68.

¹⁰⁶ F. VANDER LAENEN en F. DHONDT, "Zalven en slaan. Een eerste analyse van de nieuwe drugwetgeving", *T. Strafr.* 2003, 227-245; B. DE RUYVER, "Een geïntegreerd drugbeleid: de vlag en de lading." in J. CASSELMAN en H. KINABLE (eds.), *Gebruik van illegale drugs, multidimensionaal bekeken*, Heule, UGA, 2007, 331.

¹⁰⁷ S. TODTS, "De drugwet en de hulpverlening: lat-relatie of shotgun wedding?", *Orde dag* 2004, afl. 26, (7) 16.

¹⁰⁸ Zie S. GOOSSENS, "Drugwet- justitie- hulpverlening: This is not a lovesong (PIL)", *Orde dag* 2004, 71-78 en S. TODTS, "De drugwet en de hulpverlening: lat-relatie of shotgun wedding?", *Orde dag* 2004, afl. 26, (7) 16.

¹⁰⁹ J. CASSELMAN, "Zijn drughulpverlening en strafrechtsbedeling zoals water en vuur?", *Orde dag* 2004, afl. 26, (47) 53.

¹¹⁰ J. CASSELMAN, "Zijn drughulpverlening en strafrechtsbedeling zoals water en vuur?", *Orde dag* 2004, afl. 26, (47) 53.

¹¹¹ EUROPEES WAARNEMINGSCENTER VOOR DRUGS EN DRUGSVERSLAVING, *Jaarverslag over de stand van de drugsproblematiek in Europa*, 2 december 2006, <http://annualreport.emcdda.eu.int>, 1-104.

¹¹² B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 13.

§1. Algemeen

33. CONCEPTDUIDING – Het begrip ‘alternatieve afhandeling van het strafproces’ is een vlag die meerdere ladingen dekt. Enige conceptduiding is dan ook op zijn plaats. Synoniemen voor alternatieve straffen en maatregelen zijn onder meer: niet-vrijheidsberovende, niet-vrijheidsbeperkende of constructieve straffen en maatregelen. In essentie gaat het om straffen en maatregelen die afwijken van de klassieke strafsancities en om deze reden als ‘alternatief’ worden bestempeld. Een belangrijk nadeel aan de term ‘alternatief’ is dat ze lijkt te suggereren dat deze straffen en maatregelen, in vergelijking met de klassieke strafsancities, slechts van secundair belang zouden zijn.¹¹³ Deze bewering staat in scherp contrast met de inhoud van het hierboven besproken *ultimum remedium* beginsel dat als een rode draad in het huidige beleidsdenken zit verweven.

34. ONTSTAANSGESCHIEDENIS - Hoewel de mogelijkheden tot alternatieve afhandeling van strafzaken vooral de laatste jaren sterk zijn toegenomen, is de idee zeker niet nieuw. Een eerste voorbeeld kan gevonden worden in de wet van 31 mei 1888 betreffende de voorwaardelijke veroordeling en de voorwaardelijke invrijheidsstelling.¹¹⁴ Pragmatische motieven lagen aan de grondslag van de invoering van dergelijke maatregelen en straffen. Ten gevolge van een stijging van de criminaliteit in de jaren zestig en zeventig was er immers een oververzadiging van het strafrechtssysteem, wat leidde tot overbevolking in de gevangnissen, wat dan weer een grote kostenpost voor de maatschappij uitmaakte. Alternatieve afhandelingsmodaliteiten kunnen hier zeker een meerwaarde bieden omdat ze sneller en goedkoper zijn dan de klassieke strafrechtelijke sancties.¹¹⁵ En hoewel de internationale opinie nu eens warm en dan weer koud blies over het nut van deze alternatieve maatregelen en straffen bleef de idee overeind en ondertussen is deze manier van werken een vaste wijze van afhandeling van het strafproces in heel wat rechtssystemen.¹¹⁶ Uit onderzoek bleek bovendien dat er een groot maatschappelijk draagvlak bestaat voor deze manier van

¹¹³ J. WILLEMSSEN, F. DECLERQ, M. DAUTZENBERG, *Het effect van alternatieve gerechtelijke maatregelen*, Antwerpen, Maklu, 2006, 13 (hierna verkort: J. WILLEMSSEN *et al.*, *Het effect van alternatieve gerechtelijke maatregelen*); B. DE RUYVER *et al.*, *Effecten van alternatieve afhandeling voor druggebruikers*, 9-15.

¹¹⁴ Wet van 31 mei 1888 tot invoering van de voorwaardelijke invrijheidsstelling in het strafstelsel, BS 3 juni 1888 (hierna afgekort: Wet voorwaardelijke invrijheidsstelling).

¹¹⁵ J. WILLEMSSEN *et al.*, *Het effect van alternatieve gerechtelijke maatregelen* 13; B. DE RUYVER *et al.*, *Effecten van alternatieve afhandeling voor druggebruikers*, 9.

¹¹⁶ Voor een uitgebreid overzicht van de alternatieve sancties in de Europese Unie zie D. FLORE, S. BOSLY, A. HONHON en J. MAGGIO (eds.), *Probation measures and alternative sanctions in the European Union*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 1-621.

werken.¹¹⁷ De evolutie van een repressief, vrijheidsberovend optreden naar alternatieve straffen en maatregelen wordt beschouwd als een ‘graadmeter van maatschappelijke ontwikkeling’.¹¹⁸

35. EFFECTEN - De algemene vaststelling dat de traditionele sancties slechts een beperkt effect hadden, dit in tegenstelling tot de behandelingen die de hulpverlening kan bieden¹¹⁹, speelde zoals gezegd een belangrijke rol bij de totstandkoming van alternatieve afhandelingsmodaliteiten.¹²⁰ Welke effecten deze laatste konden hebben op druggebruikers werd duidelijk na grootschalig onderzoek, uitgevoerd door de universiteiten Gent en Luik.¹²¹ Zo werd vastgesteld dat alternatieven op elk niveau van de strafrechtsbedeling, zij het niet in gelijke mate, erin slagen het aantal veroordelingen te reduceren.¹²² Een alternatief voorgesteld op het niveau van opsporing en vervolging verkleinde bovendien de kans dat een druggebruiker zou recidiveren het meest.¹²³ Alternatieve maatregelen slaagden er ook in verbeteringen te genereren in de sociale en familiale relaties en vrije tijdsbesteding.¹²⁴ Bovendien bleek ook dat druggebruikers, in vergelijking met andere delinquenten, een uitstekende doelgroep vormen voor de toepassing van alternatieve maatregelen.¹²⁵ Men mag echter niet alle druggebruikers over dezelfde kam scheren. De ene druggebruiker is immers de andere niet.¹²⁶ Deze bevinding wordt verder toegelicht elders in deze masterscriptie.¹²⁷

§2. Afhandelingsmodaliteiten op verschillende niveaus van de strafrechtsbedeling

¹¹⁷ S. SNACKEN en K. BEYENS, “Alternatieven voor de vrijheidsberoving: hoop voor de toekomst?” in S. SNACKEN (ed.), *Strafrechtelijk beleid in beweging*, Brussel, VUBpress, 2002, 271-316.

¹¹⁸ B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 13.

¹¹⁹ *Supra* nr. 27.

¹²⁰ J. WILLEMSSEN *et al.*, *Het effect van alternatieve gerechtelijke maatregelen*, 13-14.

¹²¹ B. DE RUYVER *et al.*, *Effecten van alternatieve afhandeling voor druggebruikers*, 1-319.

¹²² F. VANDER LAENEN, “De Drugwetgeving” in J. CASSELMAN en H. KINABLE (eds.), *Het gebruik van illegale drugs, multidimensionaal bekeken*, Heule, UGA, 2007, 251; K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad. Implementatie van case management door middelengebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 17-51.

¹²³ B. DE RUYVER, P. PONSASERS en A. LEMAÎTRE, *Samenvatting van de voornaamste resultaten: Effecten van alternatieve afhandeling voor druggebruikers*, Gent, Academia Press, 2007, http://www.belspo.be/belspo/organisation/Publ/pub_ostc/Drug/rDR16r_nl.pdf (hierna verkort: B. DE RUYVER *et al.* *Samenvatting van de voornaamste resultaten: Effecten van alternatieve afhandeling voor druggebruikers*) ; C. COLMAN, F. VANDER LAENEN en B. DE RUYVER, “De samenwerking tussen justitie en de (drug)hulpverlening. Randvoorwaarden voor een optimale interactie” in L.PAUWELS en G. VERMEULEN (eds.), *Actualia strafrecht en criminologie*, Antwerpen, Maklu, 2010, 313-341.

¹²⁴ C. COLMAN, F. VANDER LAENEN en B. DE RUYVER, “De samenwerking tussen justitie en de (drug)hulpverlening. Randvoorwaarden voor een optimale interactie” in L.PAUWELS en G. VERMEULEN (eds.), *Actualia strafrecht en criminologie*, Antwerpen, Maklu, 2010, 313-341.

¹²⁵ B. DE RUYVER *et al.* *Samenvatting van de voornaamste resultaten: Effecten van alternatieve afhandeling voor druggebruikers*, 7-10.

¹²⁶ B. DE RUYVER *et al.*, *Effecten van alternatieve afhandeling voor druggebruikers*, 257.

¹²⁷ *Infra* nr. 67.

A. Niveau opsporing

36. EERSTE SCHAKEL - De eerste schakel van de strafrechtsketen bevindt zich op het niveau van de opsporing.¹²⁸ Hier kunnen voornamelijk de verschillende politiediensten gesitueerd worden. Bij de uitvoering van hun gerechtelijke en bestuurlijke taken komen zij vaak het eerst in contact met druggebruikers die zij dan, in samenwerking met het parket, op twee verschillende manieren kunnen oriënteren naar de drughulpverlening.¹²⁹ Op het niveau van opsporing - en ook op dat van vervolging - zijn de alternatieve maatregelen gebaseerd op het opportuniteitsbeginsel: het parket beslist op gemotiveerde wijze of er al dan niet vervolgd wordt.¹³⁰

1° Sepot mits doorverwijzing

37. VRIJBLIJVENDE DOORVERWIJZING ZONDER OPVOLGING - Een eerste mogelijkheid bestaat erin om een feit te seponeren na een vrijblijvende doorverwijzing van de politiediensten richting de hulpverlening.¹³¹ Hoewel de betrokkene bekend blijft bij het parket en de beslissing tot seponeren steeds kan worden herzien, wordt niet gecontroleerd of de betrokkene zich effectief heeft aangemeld bij de hulpverlening.¹³²

38. VOOR- EN NADELEN - Een doorverwijzing naar de hulpverlening is bijzonder effectief wanneer die vroegtijdig in het strafproces gebeurt¹³³ en dergelijke initiatieven moeten dan ook aangemoedigd worden. In de praktijk bestaat echter onzekerheid over de vraag of het de politiedienst of de parketmagistraat is die de verwijzing naar de hulpverlening moet maken.¹³⁴ De Ministriële Omzendbrief van 16 mei 2003 (hierna verkort: MO 16 mei 2003) is inderdaad voor tweeërlei interpretatie vatbaar aangezien zij sepot mits doorverwijzing als volgt definieert: “*seponering met, eventueel, waarschuwing door de politie en/of doorverwijzing naar een gespecialiseerde dienst voor hulpverlening aan drugverslaafden of naar een gespecialiseerde oriëntatiedienst voor drugverslaafden*”.¹³⁵

2° Therapeutisch advies

¹²⁸ J. MEESE, K. VAN IMPE, B. DE RUYVER, “De relatie tussen justitie en hulpverlening: op dreef of op drift?”, *Panopticon* 2000, (304) 314.

¹²⁹ B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 30.

¹³⁰ Art. 1 van de Wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering, *BS* 25 april 1878 (hierna verkort: VTSv).

¹³¹ MO van 16 mei 2003 III,2.7

¹³² B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 30.

¹³³ *Supra* nr. 35.

¹³⁴ B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 30.

¹³⁵ MO van 16 mei 2003, III,2.7.

39. VRIJBLIJVENDE DOORVERWIJZING MET OPVOLGING - Indien het parket toch enige feedback verwacht, kan een doorverwijzing -theoretisch gezien- plaats vinden in het kader van een therapeutisch advies. Deze mogelijkheid bestond in de praktijk al langer, maar werd officieel erkend in de federale beleidsnota drugs.¹³⁶ In het KB van 16 mei 2003¹³⁷ werd de wettelijke basis gelegd en daar voorzag men het therapeutisch advies van een nieuw jasje. Zo werd het toepassingsgebied uitgebreid zodat verschillende actoren in diverse stadia van het strafproces om een therapeutisch advies zouden kunnen verzoeken. Oorspronkelijk werd het advies ook aan de druggebruiker gegeven, nu zou de hulpverlening justitiële actoren moeten adviseren.¹³⁸ Artikel 2 KB 16 mei 2003 geeft aan in welke gevallen men via een ‘case-manager justitie’¹³⁹ de zaak zou kunnen voorleggen aan een ‘therapeutisch adviseur’. Deze laatste kan dan op zijn beurt advies verstrekken over de noodzaak en de aard van een bepaalde behandeling.¹⁴⁰ Op basis daarvan doet de politiedienst dan een voorstel, dat opnieuw vrijblijvend is. Indien de betrokkene met het voorstel instemt neemt de politiedienst contact op met de hulpverleningsinstelling, maar het parket blijft vrij al dan niet over te gaan tot seponering van het feit.¹⁴¹

40. LAUW ONTHAAL BIJ ZOWEL JUSTITIE ALS HULPVERLENING - Zowel de hulpverleningssector als justitie leken het bij de lancering van dit vernieuwd, uitgebreid therapeutisch advies moeilijk te hebben met de begripsuitbreiding enerzijds, de lancering van de nieuwe actoren anderzijds.¹⁴² Gelet op het feit dat tien jaar na de introductie van dit nieuw therapeutisch advies nog geen effectieve implementatie plaats vond, kan moeilijk beoordeeld worden of deze bezwaren terecht waren.

41. WACHTEN OP IMPLEMENTATIE IN DE PRAKTIJK - Deze ‘eerstelijnsdoorverwijzing’¹⁴³ heeft veel potentieel om een goede brug tussen justitie en hulpverlening te vormen. Desondanks

¹³⁶ FEDERALE REGERING, *Beleidsnota drugs*, 28.

¹³⁷ Art. 2 KB 16 mei 2003.

¹³⁸ S. TODTS, “De drugwet en de hulpverlening: lat-relatie of shotgun wedding?”, *Orde dag* 2004, afl. 26, (7) 7-8.

¹³⁹ *Infra* nr. 77.

¹⁴⁰ Artikel 26 sexies van het koninklijk besluit 22 januari 1930 betreffende slaap- en verdovende middelen, *BS* 10 januari 1931 (hierna verkort: KB 22 januari 1930); Artikel 40 sexies van het koninklijk besluit van 22 januari 1998 tot reglementering van sommige psychotrope stoffen en betreffende risicobeperking en therapeutisch advies, *BS* 14 januari 1999 (hierna verkort: KB 22 januari 1998); K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad. Implementatie van case management door middelengebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 125; K. VAN CAUWENBERGHE, *Handhavingszakboekje drugs*, 26.

¹⁴¹ B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 30.

¹⁴² VAD, “Standpunt over de hulpverlenings- en welzijnssector over Therapeutisch advies”, 21 januari 2002, Brussel; N. ROOSE, “Afstemming tussen justitiële medewerkers en drughulpverleners in het belang van iedereen!”, *Orde dag* 2004, afl. 26, (19) 22-23; K. VAN CAUWENBERGHE, “Geef hulpverlening wat ruimte”, *Orde dag* 2004, afl. 26, (27) 31.

¹⁴³ K. VAN CAUWENBERGHE, “Geef hulpverlening wat ruimte”, *Orde dag* 2004, afl. 26, (27) 31.

zijn thans noch de justitiële case-manager, noch de therapeutisch adviseur operationeel. Dit leidt tot veel onduidelijkheid over de precieze rol van deze figuren.¹⁴⁴ Indien politiediensten een druggebruiker dus rechtstreeks naar de hulpverlening willen doorverwijzen, dan moeten zij dit doen zonder de hulp van een case-manager justitie of een therapeutisch adviseur. Zowel politie als parket beschikken echter over onvoldoende kennis van het uitgestrekte hulpverleningsaanbod, waardoor een doorverwijzing naar de meest aangewezen instelling vaak uitblijft.¹⁴⁵ Hoe men op politieel en parketniveau toch efficiënt kan doorverwijzen en of een case-manager justitie hier werkelijk soelaas kan bieden wordt verder in deze masterscriptie onderzocht.¹⁴⁶

B. Niveau vervolging

42. TWEEDE SCHAKEL - Een tweede schakel in de strafrechtsketen is die van de vervolging. Het openbaar ministerie beschikt net als op het opsporingsniveau over het monopolie van de strafvordering.¹⁴⁷ Zij kan een druggebruiker in theorie op twee manieren naar de hulpverlening oriënteren: via een praetoriaanse probatie en een bemiddeling in strafzaken. Op dit niveau is ook een minnelijke schikking mogelijk, maar deze houdt geen oriëntering in naar de hulpverlening.

1° Praetoriaanse probatie

43. VOORWAARDELIJKE SEPONERING – Deze eerste afhandelingmodaliteit bestaat erin dat een druggebruiker aan vervolging kan ontsnappen door een contract te ondertekenen waarin hij erkent een druggebruiker te zijn en toestemt om de opgelegde voorwaarden na te leven. Mogelijke voorwaarden zijn het volgen van een behandeling bij de drughulpverlening, of het gebod om een bepaalde plaats te mijden. Als de druggebruiker de voorwaarden naleeft, dan blijft zijn dossier in principe zonder gevolg, maar het parket kan hierop terugkomen indien er nieuwe feiten aan het licht komen. De betrokkene blijft echter vrij om van het voorstel af te zien. In dat geval kan het parket echter overgaan tot strafrechtelijke vervolging.¹⁴⁸ Deze alternatieve maatregel kent als enige geen wettelijke regeling. Zij wordt in de MO omschreven als een *“uitzonderlijke en met reden omklede beslissing van het parket die ertoe strekt de zaak te seponeren naar gelang van de motivatie van de betrokkene om zijn gedrag*

¹⁴⁴ *Infra* nr. 100.

¹⁴⁵ J. MEESE, K. VAN IMPE, B. DE RUYVER, “De relatie tussen justitie en hulpverlening: op dreef of op drift?”, *Panopticon* 2000, 304-345; *infra* nr. 70.

¹⁴⁶ *Infra* nrs. 69-79.

¹⁴⁷ *Supra* nr. 36.

¹⁴⁸ B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 31.

aan te passen door bepaalde voorwaarden na te leven, bijvoorbeeld geen recidive, wegblijven uit het drugmilieu, ontwenning”.¹⁴⁹

44. VOOR- EN NADELEN - Een praetoriaanse probatie biedt de parketmagistraat de mogelijkheid om snel en creatief te reageren op dossiers die te zwaar zijn om te seponeren, maar te licht om onmiddellijk te dagvaarden. Bovendien wordt de eigenheid van zowel justitie als hulpverlening gerespecteerd, in die zin dat justitie de drugsverslaafde overdraagt aan de drughulpverlening die dan volledig vrij is in de keuze wat betreft de te volgen behandeling. Onderzoeksrechter VAN CAUWENBERGHE vergelijkt de praetoriaanse probatie met het aangaan van een lat-relatie tussen justitie en hulpverlening.¹⁵⁰ Samenwerking is mogelijk, maar beide partijen behouden hun zelfstandigheid. Niettegenstaande de voordelen van deze snelle doorverwijzing op parketniveau, zijn er ook heel wat nadelen aan deze figuur verbonden die een coherente toepassing verhinderen. Uit onderzoek blijkt immers dat praetoriaanse probatie slechts zeer sporadisch wordt toegepast, en dan nog enkel binnen bepaalde arrondissementen.¹⁵¹ Zo kost de opvolging van de probleemgebruiker veel tijd en energie, wat zorgt voor een zeer hoge arbeidsintensiteit in hoofde van politie en parket. Bovendien zorgt het ontbreken van enig wettelijke omkadering voor veel onzekerheid bij alle betrokken actoren. Het ontbreken van een maximumtermijn zorgt er immers voor dat een druggebruiker zeer lang onder justitieel toezicht kan worden geplaatst zonder dat dit echt nodig is. Bovendien vormt het klasseren van het dossier bij naleving van de voorwaarden geen waarborg dat het parket hier niet meer op terugkomt.¹⁵² Omwille van deze redenen hangt de toepassing van praetoriaanse probatie af van individuele voorkeuren en de werklast binnen een parket.¹⁵³ Het ontbreken van een wetgevend kader heeft volgens sommigen wel het voordeel dat de procedure flexibel en soepel kan verlopen. In bepaalde literatuur wordt zelfs aangegeven dat een intersectorale samenwerking net mogelijk is door het ontbreken van

¹⁴⁹ MO van 16 mei 2003, III. 2.7.

¹⁵⁰ K. VAN CAUWENBERGHE, “Justitie- hulpverlening: een L.A.T.-verhouding” in B. DE RUYVER en A. DE LEENHEER (ed.), *Drugsbeleid 2000*, Antwerpen, Maklu, 1994, 213-225; K. VAN CAUWENBERGHE, “Geef hulpverlening wat ruimte”, *Orde dag* 2004, afl. 26, (27) 32.

¹⁵¹ J. MEESE, K. VAN IMPE, B. DE RUYVER, “De relatie tussen justitie en hulpverlening: op dreef of op drift?”, *Panopticon* 2000, (304) 318-321.

¹⁵² B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 32; S. TODTS, “De drugwet en de hulpverlening: lat-relatie of shotgun wedding?”, *Orde dag* 2004, afl. 26, (7) 15; J. MEESE, K. VAN IMPE, B. DE RUYVER, “De relatie tussen justitie en hulpverlening: op dreef of op drift?”, *Panopticon* 2000, (304) 318-321.

¹⁵³ K. VAN CAUWENBERGHE, “Geef hulpverlening wat ruimte”, *Orde dag* 2004, afl. 26, 32.

wettelijke restricties en toepassingsvoorwaarden.¹⁵⁴ Deze stelling wordt door de auteur niet gevolgd. Een wettelijke basis brengt rechtszekerheid met zich mee en zou de rechtsgelijkheid tussen druggebruikers in verschillende arrondissementen kunnen bevorderen. Nu hangt de toepassing van deze afhandelingsmodaliteit immers af van persoonlijke voorkeuren. Indien het wetgevend kader zich tot de essentiële omkadering beperkt is dit mijn inziens dan ook niet per sé onverenigbaar met een flexibele gang van zaken in de praktijk. Een wettelijk kader zal mijn inziens bijdragen tot een bredere toepassing van de praetoriaanse probatie dan thans het geval is.

2° Bemiddeling in strafzaken

45. VOORWAARDELIJK VERVAL VAN DE STRAFVORDERING - De wettelijke fundering voor de strafbemiddeling is de wet van 10 februari 1994¹⁵⁵, die artikel 216ter in het Wetboek van Strafvordering¹⁵⁶ invoegde. Op basis van dit artikel kan de procureur des Konings aan een druggebruiker voorstellen een geneeskundige behandeling of andere passende therapie te volgen, die de termijn van zes maanden niet mag overschrijden. Opvallend is dat de druggebruiker zelf¹⁵⁷ en niet de behandelende dienst of hulpverlener de procureur op geregelde tijdstippen een bewijs van de gevolgde behandeling dient voor te leggen.¹⁵⁸ Een druggebruiker kan volgens de wet nooit meer vervolgd worden voor het gepleegde feit indien hij zich aan de opgelegde voorwaarden houdt.¹⁵⁹

46. VOOR- EN NADELEN - Dit systeem van strafbemiddeling biedt heel wat voordelen. Zo kan de druggebruiker vrij snel doorverwezen worden naar de hulpverlening en wordt een verschijning voor de rechtbank vermeden. Een groot nadeel aan deze afhandelingsmodaliteit is dat de termijn sowieso wordt beperkt tot zes maanden. Deze haalt wel het essentiële minimum van drie maanden¹⁶⁰, maar is niet lang genoeg om in ieder geval een verschil te maken. Deze kortstondige termijn is ook vaak de enige motivatie waarom een druggebruiker zou instemmen met deze gunstmaatregel. Dit zorgt ervoor dat de hulpverlening weinig

¹⁵⁴ C. COLMAN, F. VANDER LAENEN en B. DE RUYVER, “De samenwerking tussen justitie en de (drug)hulpverlening. Randvoorwaarden voor een optimale interactie” in L.PAUWELS en G. VERMEULEN (eds.), *Actualia strafrecht en criminologie*, Antwerpen, Maklu, 2010, (313) 325.

¹⁵⁵ Artikel 2 van de Wet van 10 februari 1994 houdende de regeling van een procedure voor de bemiddeling in strafzaken, *BS* 27 april 1994 (hierna verkort: Wet bemiddeling strafzaken).

¹⁵⁶ Wetboek van Strafvordering van 17 november 1808, *BS* 27 november 1808 (hierna verkort: Sv.).

¹⁵⁷ *Infra* nr. 137-140.

¹⁵⁸ Art. 216ter Sv.

¹⁵⁹ Art. 216ter §4 Sv.

¹⁶⁰ *Supra* nr. 27.

bewegingsruimte heeft en in een moeilijke positie wordt geplaatst.¹⁶¹ TODTS omschrijft deze verhouding niet als een latrelatie maar als een *shotgun wedding*.¹⁶² Over de vraag of deze rechtsfiguur een ideale afhandelingsmodaliteit is zijn de meningen dan ook verdeeld.¹⁶³ Uit onderzoek bleek evenwel dat de parketten vroeger veelvuldig beroep deden op de figuur van strafbemiddeling.¹⁶⁴ Dit veranderde echter toen in 1999 een omzendbrief¹⁶⁵ werd verspreid die duidelijk stelde dat bemiddeling in strafzaken enkel mogelijk was indien er sprake was van een geïdentificeerd slachtoffer. Indien er dus sprake is van louter druggebruik kan deze afhandelingsmodaliteit niet langer worden toegepast. Dit blijkt ook duidelijk uit de gegevens van de Dienst Justitiehuisen. Bemiddeling in strafzaken wordt het minst vaak wordt toegepast voor drugdelinquenten in vergelijking met andere delinquenten.¹⁶⁶ Dit is op het eerste zicht niet bijzonder problematisch omdat druggebruikers op het parketniveau in principe ook via de praetoriaanse probatie naar de drughulpverlening kunnen worden verwezen. Uit het voorgaande blijkt echter dat ook deze figuur een aantal gebreken kent die een vlotte doorstroom naar de hulpverlening verhinderen.¹⁶⁷ Op die manier dreigt een aanzienlijk aantal druggebruikers op parketniveau niet naar de hulpverlening te kunnen worden doorverwezen. Indien het parket meent dat druggebruikers best georiënteerd worden naar de hulpverlening dan dient zij, in gevallen waar het gaat om slachtofferloze delicten, de druggebruiker dus paradoxaal genoeg door te verwijzen naar de strafrechter. Op dit niveau zijn immers wel doorverwijzingen naar de hulpverlening mogelijk.¹⁶⁸ Omdat deze manier van werken bijzonder omslachtig is wordt vaak beroep gedaan op de minnelijke schikking.¹⁶⁹ Dat dit problematisch is blijkt verder in deze masterscriptie.¹⁷⁰

3° Minnelijke schikking

¹⁶¹ K. VAN CAUWENBERGHE, “Geef hulpverlening wat ruimte”, *Orde dag* 2004, afl. 26, (27) 31-32.

¹⁶² S. TODTS, “De drugwet en de hulpverlening: lat-relatie of shotgun wedding?”, *Orde dag* 2004, afl. 26, (7) 7-8.

¹⁶³ Zie bijvoorbeeld K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad. Implementatie van case management door middelengebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 124 maar ook K. VAN CAUWENBERGHE, “Geef hulpverlening wat ruimte”, *Orde dag* 2004, afl. 26, (27) 31-32.

¹⁶⁴ Zie verwijzing naar B. DE RUYVER en J. CASSELMAN, *Het Belgisch drugsbeleid anno 2000: een stand van zaken drie jaar na de aanbevelingen van de parlementaire werkgroep drugs, in opdracht van de Minister van Justitie*, Gent-Leuven, 2000 in K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad. Implementatie van case management door middelengebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 124.

¹⁶⁵ Gemeenschappelijke omzendbrief van 7 mei 1999 inzake bemiddeling in strafzaken, http://www.om-mp.be/omzendbrief/4016756/omzendbrief_col_8_d_d_7_mei_1999.html, 14.

¹⁶⁶ B. DE RUYVER *et al.*, *Effecten van alternatieve afhandeling voor druggebruikers*, 58.

¹⁶⁷ *Supra* nr. 44.

¹⁶⁸ *Infra* nrs. 51-53.

¹⁶⁹ B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 38.

¹⁷⁰ *Infra* nr. 48.

47. VERVAL STRAFVORDERING TEGEN BETALING - Een minnelijke schikking of V.S.B.G. houdt in dat een middelengebruiker, op voorstel van de procureur des Konings, een geldsom betaalt waarop de strafvordering vervalt.¹⁷¹ Hier vindt dus geen doorverwijzing naar de hulpverlening plaats.

48. VOORAL NADELEN - Voor problematische druggebruikers kan het betalen van een boete de negatieve spiraal waarin de gebruiker zich reeds bevindt versterken. Een minnelijke schikking is dan ook geen geschikt alternatief voor deze druggebruikers, zij hebben meer baat bij een behandeling in de drughulpverlening.¹⁷² Nochtans blijkt uit onderzoek dat een minnelijke schikking op parketniveau het vaakst wordt voorgesteld aan middelengebruikers.¹⁷³ Zoals gezegd heeft dit te maken met het gebrek aan alternatieven op parketniveau.

4° In het kader van de wet op de voorlopige hechtenis

49. ALTERNATIEF VOOR VRIJHEIDSBEROVING - In een strafzaak kan een verdachte tijdens de onderzoeksfase onder voorlopige hechtenis worden geplaatst.¹⁷⁴ De wet voorziet echter ook in alternatieven voor deze voorlopige vrijheidsberoving: de vrijheid onder voorwaarden. (hierna: VOV)¹⁷⁵ Zo kan een vrijlating van drie maanden aan de druggebruiker worden aangeboden, mits bepaalde voorwaarden worden nageleefd. Gedacht kan worden aan het volgen van een behandeling bij de drughulpverlening.¹⁷⁶ De wetgever voorziet evenwel in de mogelijkheid tot verlenging van de termijn voor nog eens maximum drie maanden.¹⁷⁷ Sinds 2007 dient de hulpverlenende instantie verslag uit te brengen aan de justitiële actoren en dit tenminste om de twee maanden.¹⁷⁸ Op deze wettelijke rapportageplicht wordt verder uitvoerig ingegaan.¹⁷⁹

50. VOOR- EN NADELEN - Door de gunst van een VOV kan een druggebruiker uit de gevangenis wegblijven en naar de hulpverlening worden georiënteerd, met alle gunstige gevolgen van dien.¹⁸⁰ Deze maatregel kan ook dienen als voorbereiding op een

¹⁷¹ Art. 216bis Sv.

¹⁷² B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 33; C. COLMAN, F. VANDER LAENEN en B. DE RUYVER, “De samenwerking tussen justitie en de (drug)hulpverlening. Randvoorwaarden voor een optimale interactie” in L.PAUWELS en G. VERMEULEN (eds.), *Actualia strafrecht en criminologie*, Antwerpen, Maklu, 2010, (313) 327.

¹⁷³ B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 169.

¹⁷⁴ Wet 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis, BS 14 augustus 1990 (hierna verkort: Voorlopige hechteniswet).

¹⁷⁵ Hoofdstuk X Voorlopige hechteniswet.

¹⁷⁶ Art. 35 en 36 Voorlopige hechteniswet; K. VAN CAUWENBERGHE, *Handhavingszakboekje drugs*, 26.

¹⁷⁷ Art. 36 Voorlopige hechteniswet.

¹⁷⁸ Art. 35§6 Voorlopige hechteniswet.

¹⁷⁹ *Infra* nrs. 112-113.

¹⁸⁰ *Supra* nr. 27.

probatie maatregel die op het niveau van de straftoemeting kan worden opgelegd.¹⁸¹ Een belangrijk knelpunt lijkt de onduidelijkheid in hoofde van de hulpverlening te zijn over de omvang en inhoud van de rapportageverplichting.¹⁸² Bovendien riskeert de verdachte zich na die drie - of mits verlenging zes maanden- in soort van vacuüm te bevinden. Tot de vonnisfase geldt immers een lange wachttermijn en drie of zes maanden kunnen deze periode niet altijd overbruggen.¹⁸³ Problematisch is dat in dit geval ook de voorwaarde tot begeleiding wegvalt, en dit tot men bijvoorbeeld in de vonnisfase een nieuwe voorwaarde tot begeleiding oplegt. Deze gevolgde behandeling kan in tussentijd wel vrijwillig worden voortgezet, maar de justitiële drang valt volledig weg. Nochtans is continuïteit in de behandeling en opvolging erg belangrijk.¹⁸⁴

C. Niveau van de straftoemeting

51. DERDE SCHAKEL - Een derde en voorlaatste schakel in de strafrechtsketen situeert zich op het niveau van de straftoemeting. Op dit niveau is een vergaande individualisering mogelijk. Naast het uitspreken van de klassieke straffen kan de rechter ook de gunst van een opschorting of uitstel verlenen. Het gerechtelijk statuut probatie laat toe bepaalde voorwaarden aan de opschorting of het uitstel te verbinden.¹⁸⁵

1° Probatie

52. VOORWAARDELIJKE PROEFTERMIJN MET UITSTEL OF OPSCHORTING TOT GEVOLG - De wet van 29 juli 1964¹⁸⁶ vormt de basis voor deze mogelijkheid tot alternatieve afhandeling van het strafproces. Het oorspronkelijke toepassingsgebied van de wet werd doorheen de tijd uitgebreid.¹⁸⁷ In tegenstelling tot de praetoriaanse probatie op parketniveau¹⁸⁸ is hier dus wel een wettelijke omkadering. Het principe blijft evenwel hetzelfde: de klassieke strafrechtelijke vervolging en een veroordeling kan ontweken worden, mits bepaalde voorwaarden worden nageleefd. Belangrijk is dat de feiten wel worden geacht bewezen te zijn. Om geïndividualiseerde voorwaarden te kunnen opleggen, kan de rechtbank een beroep doen op

¹⁸¹ K. VAN CAUWENBERGHE, *Handhavingszakboekje drugs*, 26.

¹⁸² *Infra* nr. 130.

¹⁸³ K. VAN CAUWENBERGHE, "Geef hulpverlening wat ruimte", *Orde dag* 2004, afl. 26, (27) 31.

K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad. Implementatie van case management door middelengebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 127.

¹⁸⁵ B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 33.

¹⁸⁶ Wet van 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie, *BS* 17 juli 1964 (hierna afgekort: Probatiewet).

¹⁸⁷ Door de wet van 9 juli 1975, *BS* 26 september 1975; Wet van 10 februari 1994, *BS* 27 april 1994; Wet van 3 mei 2003, *BS* 2 juni 2003.

¹⁸⁸ *Supra* nrs. 43-44.

een voorafgaande maatschappelijke enquête die informatie bevat over de toestand van de druggebruiker.¹⁸⁹ Populaire voorwaarden zijn ook hier het gebod om bepaalde plaatsen te vermijden, of het volgen van een behandeling bij de drughulpverlening.¹⁹⁰ De rechter heeft de keuze tussen probatie – uitstel, waarbij de tenuitvoerlegging van de straf wordt uitgesteld, of probatie- opschorting, waarbij de opschorting betrekking heeft op de rechtelijke uitspraak.¹⁹¹ Op dit niveau van de strafrechtsbedeling is de justitieassistent bevoegd met het toezicht, de begeleiding en de opvolging van de probant.¹⁹² Dit staat in contrast met het politie en parketniveau, waar het vooral de parketmagistraten zelf zijn die instaan voor toezicht, begeleiding en opvolging van de druggebruiker indien zij deze zouden oriënteren naar hulpverlening.¹⁹³

53. VOOR- EN NADELEN - Uit onderzoek blijkt dat van alle afhandelingsmodaliteiten probatie het vaakst wordt toegepast op druggebruikers. Bovendien is ook het merendeel van alle personen die een probatiemaatregel opgelegd kreeg een druggebruiker, wat wijst op effectief succes van deze modaliteit.¹⁹⁴ De mogelijkheden zijn bij probatie ook het grootst, aangezien er over een betrekkelijk lange periode kan worden gewerkt, gaande van een tot vijf jaar. En toch is ook deze afhandelingsmodaliteit niet zonder problemen. Een belangrijk knelpunt blijkt opnieuw de informatie-uitwisseling te zijn. In tegenstelling tot de VOV voorzag de wetgever hier niet in een rapportageverplichting in hoofde van de hulpverlener, wat de onzekerheid enkel doet toenemen.¹⁹⁵ Omdat hulpverlening niet weet welke informatie zij mogen en/of moeten doorgeven aan justitie zonder hun beroepsgeheim te schenden verloopt de justitiële controle op naleving van de opgelegde voorwaarden eerder stroef. Sommige druggebruikers hebben ook niet altijd een vaste verblijfplaats, wat de controle er niet gemakkelijker op

¹⁸⁹ Art. 2 Probatiwet.

¹⁹⁰ C. COLMAN *et al.*, *De Drugbehandelingskamer: een andere manier van afhandelen*, 17.

¹⁹¹ K. VAN CAUWENBERGHE, *Handhavingszakboekje drugs*, 26.

¹⁹² Art. 1§2bis 2°, 3° en art. 9 Probatiwet.

¹⁹³ *Supra* nrs. 37, 39, 43.

¹⁹⁴ B. DE RUYVER *et al.*, *Effecten van alternatieve afhandeling voor druggebruikers*, 59; B. DE RUYVER en J. CASSELMAN, *Het Belgisch drugsbeleid anno 2000: een stand van zaken drie jaar na de aanbevelingen van de parlementaire werkgroep drugs, in opdracht van de Minister van Justitie*, 2000, Gent- Leuven: UGent, Onderzoeksgroep Drugsbeleid, Strafrechtelijk beleid en Internationale criminaliteit – KUL, Onderzoeksgroep Gerechtelijke Geestelijke Geneeskunde; K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad. Implementatie van case management door middelengebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 126.

¹⁹⁵ *Infra* nr. 114-115.

maakt.¹⁹⁶ Een ander knelpunt van het probatiesysteem werd al aangehaald: er verstrijkt een lange periode vooraleer de rechter de feiten effectief ten gronde behandelt.¹⁹⁷

D. Niveau van de strafuitvoering

54. LAATSTE SCHAKEL - Het niveau van de strafuitvoering is de laatste schakel in de strafrechtsbedeling. Het Openbaar Ministerie en de minister van Justitie zijn bevoegd voor de uitvoering van de straffen. Personen die veroordeeld werden tot een gevangenisstraf kunnen echter voorlopig of voorwaardelijk in vrijheid worden gesteld (hierna respectievelijk VLV en VI) indien bepaalde voorwaarden worden nageleefd.¹⁹⁸

1° Voorwaardelijke invrijheidsstelling

55. MODALITEIT TENUITVOERLEGGING VRIJHEIDSSTRAF - De voorwaardelijke invrijheidsstelling (hierna: VI) is een modaliteit van tenuitvoerlegging van de vrijheidsstraf en wordt geregeld in de wet van 17 mei 2006.¹⁹⁹ Deze wet werd doorheen de tijd echter grondig aangepast.²⁰⁰ Thans houdt een VI in dat een veroordeelde een deel van zijn straf ondergaat buiten de muren van de gevangenis, mits hij bepaalde voorwaarden naleeft. Sinds 2006 zijn de strafuitvoeringsrechtbanken exclusief bevoegd zich uit te spreken over een VI.²⁰¹ Justitieassistenten staan in voor de verplichte begeleiding en houden toezicht op de naleving van de opgelegde voorwaarden.²⁰² De hulpverlener of instantie die de hulpverleningsopdracht aanvaardt, dient verslag uit te brengen aan de justitieassistent en aan de probatiecommissie.²⁰³

¹⁹⁶ B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 33.

¹⁹⁷ K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad. Implementatie van case management door middelengebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 126.

¹⁹⁸ B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 33; C. COLMAN, F. VANDER LAENEN en B. DE RUYVER, "De samenwerking tussen justitie en de (drug)hulpverlening. Randvoorwaarden voor een optimale interactie" in L. PAUWELS en G. VERMEULEN (eds.), *Actualia strafrecht en criminologie*, Antwerpen, Maklu, 2010, (313) 329.

¹⁹⁹ Wet van 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten, *BS* 15 juni 2006 (hierna verkort: Wet externe rechtspositie).

²⁰⁰ Door de wet van 5 maart 1998 betreffende de Voorwaardelijke Invrijheidsstelling en tot wijziging van de Wet van 9 april 1930 tot Bescherming van de Maatschappij tegen abnormalen en gewoontemisdadigers, *BS* 2 april 1998 en door de Wet van 18 maart 1998 betreffende de instelling van de Commissies voor de Voorwaardelijke Invrijheidsstelling, *BS* 2 april 1998 en zeer recent door de wet van 17 maart 2013 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek en van de wet van 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten, *BS* 19 maart 2013.

²⁰¹ Wet van 17 mei 2006 houdende oprichting van de strafuitvoeringsrechtbanken, *BS* 15 juni 2006; K. VAN CAUWENBERGHE, *Handhavingszakboekje drugs*, 26.

²⁰² K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad. Implementatie van case management door middelengebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 127.

²⁰³ Artikel 35§6 Voorlopige hechteniswet.

Hier voorzag de wetgever, naar analogie met VOV²⁰⁴, dus wel weer in een rapportageverplichting.

56. VOOR- EN NADELEN - Door middel van deze modaliteit is het mogelijk om tegemoet te komen aan de bijzonder problematische situatie waar druggebruikers na een verblijf in de gevangenis, zonder enige begeleiding, voorbereiding of supervisie opnieuw in de maatschappij worden gestuurd.²⁰⁵ De voorwaardelijke invrijheidsstelling zorgt voor een grote doorstroom van druggebruikers naar de hulpverlening, zo blijkt uit de ondervraging van de VAD. Bijna 43% van de 140 bevroegde Vlaamse en Brusselse hulpverleningsdiensten komt via deze maatregel in contact met druggebruikers. Voornaamste knelpunt, naast nijpend tekort aan mensen en middelen waar de hele hulpverleningssector mee kampt, is opnieuw onduidelijkheid over de inhoud en omvang van de rapportageverplichting.²⁰⁶

2° Voorlopige invrijheidsstelling

57. TIJDELIJKE ONDERBREKING VAN DE STRAFUITVOERING - Deze modaliteit werd het eerst omschreven in de Ministeriële Omzendbrief van 29 februari 2000 inzake de voorlopige invrijheidstelling van bepaalde drugsverslaafde veroordeelden met het oog op aangepaste behandeling en/of begeleiding.²⁰⁷ De voorlopige invrijheidsstelling mag niet verward worden met de voorwaardelijke invrijheidsstelling. Deze is immers geen modaliteit van de tenuitvoerlegging van de straf, maar een tijdelijke onderbreking van de strafuitvoering waarbij de tenuitvoerlegging van de straf wordt opgeschort.²⁰⁸

58. VOOR- EN NADELEN - Via deze maatregel krijgt de gedetineerde de kans om zijn drugprobleem aan te pakken binnen een therapeutisch kader.²⁰⁹ In de literatuur worden in verband met de VLV, in tegenstelling tot de vorige doorstroommogelijkheden, geen echte knelpunten weergegeven.

E. Overzichtstabel

²⁰⁴ *Supra* nr. 49 en *infra* nr. 113.

²⁰⁵ K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad. Implementatie van case management door middelengebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 127.

²⁰⁶ Zie verwijzing naar N. ROOSE, G. VERSTUYF EN S. MICHIELS, *Bevraging samenwerking drughulpverlening-justitie*, Brussel, 1999, VAD in K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad. Implementatie van case management door middelengebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 137 voetnoot 48.

²⁰⁷ Ministeriële Omzendbrief van 29 februari 2000 inzake de voorlopige invrijheidstelling van bepaalde drugsverslaafde veroordeelden met het oog op aangepaste behandeling en/of begeleiding (hierna verkort: MO van 29 februari 2000).

²⁰⁸ B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 36.

²⁰⁹ *Ibid.*

Tabel nr. 2 - Juridische bruggen naar de hulpverlening²¹⁰

Niveau	Benaming	Link met de drughulpverlening	Juridische basis
Politie	Bestuurlijke aanhouding	Politie informeert persoon over vrijwillige hulpverlening in het kader van een bestuurlijke aanhouding	Art. 9ter Drugwet
	Sepot mits politievermaning	Politie vermaant de persoon	MO van 16 mei 2003
Parket	Sepot na doorverwijzing naar de drughulpverlening	Parket informeert persoon over de drughulpverlening	MO van 16 mei 2003
	Therapeutisch Advies	Politie verwijst door naar drughulpverlening, onder toezicht parket	KB van 16 mei 2003
	Bemiddeling in strafzaken (verval strafvordering)	Parket legt voorwaarde tot hulpverlening op, maximum zes maanden ²¹¹	Art. 216ter Sv.
	Praetoriaanse probatie (sepot)	Parket stelt drughulpverlening voor, maximum 6 maanden	MO van 16 mei 2003
Gerechtelijk onderzoek	VOV	Onderzoeksrechter legt voorwaarde tot hulpverlening op, maximum 3 maanden (verlengbaar met telkens maximum 3 maanden)	Art. 35 Voorlopige hechteniswet
Rechtbank	Probatie-opschorting of uitstel	Rechter legt voorwaarde tot hulpverlening op, maximum 5 jaar	Probatiewet + uitgebreide mogelijkheden o.b.v. art. 9 Drugwet ²¹²
Strafuitvoering	VI	Strafuitvoeringsrechtbank legt voorwaarde tot hulpverlening op.	Wet externe rechtspositie 2006.
	VLV	Tijdelijke onderbreking van de strafuitvoering	MO 29 februari 2000

²¹⁰ Bewerkte versie van tabel uit F. VANDER LAENEN en W. VANDERPLASSCHEN, *Hulpverlening aan druggebruikers: wet en duiding: drugwetgeving : commentaar bij artikel 9, 2- 4.*

²¹¹ Voor zover het een misdrijf met geïdentificeerd slachtoffer betreft.

²¹² Art. 9 Drugwet laat toe (probatie)uitstel of -opschorting uit te spreken voor drugsmisdrijven, ongeacht het strafrechtelijk verleden van de betrokkene. Voor meer info zie : F. SCHUERMANS, "Drugwetgeving: belangrijke wijzigingen", *RABG* 2003, afl.3, 703-708; F. VANDER LAENEN, "De drugwetgeving" in J. CASSELMAN en H. KINABLE (eds.), *Het gebruik van illegale drugs, multidimensioneel bekeken*, Heule, UGA, 2007, 251-264.

AFDELING III. EVALUATIE

59. THEORETISCH VEEL MOGELIJKHEDEN – Uit het bovenstaande bleek dat er op ieder niveau van de strafrechtsbedeling enkele aanknopingspunten tussen justitie en drughulpverlening bestaan. Deze maken het in principe mogelijk om een druggebruiker naar de hulpverlening te oriënteren waar de verslavingsproblematiek constructief kan worden behandeld.²¹³ Met het oog op het ontdekken van knelpunten binnen de samenwerkingsverhouding werden deze ‘bruggen tussen justitie en hulpverlening’ niet alleen louter weergegeven maar ook geanalyseerd. Deze evaluerende benadering maakte het mogelijk om te concluderen dat de samenwerking tussen justitie en hulpverlening in het kader van de alternatieve afhandeling van een strafproces anno 2013 niet optimaal verloopt. Twintig jaar na het lanceren van de idee van een geïntegreerd drugsbeleid en tien jaar na de introductie van de federale beleidsnota drugs lijken al heel wat bruggen tussen justitie en hulpverlening gebouwd, maar het oversteken van die bruggen lijkt in de praktijk vaak een wankele aangelegenheid. Dit is te wijten aan verschillende hindernissen op die bruggen, waarvan sommige meer belemmerend zijn dan andere.

60. BEPERKTE HINDERNISSEN – Bepaalde van die hindernissen vormen geen fundamentele barrières en zijn eigenlijk niet zo moeilijk te ontruimen. Bij sepot mits doorverwijzing kunnen enkele duidelijk instructies over wie de doorverwijzing naar de hulpverlening maakt, al dan niet in een nieuwe ministeriële omzendbrief, duidelijkheid scheppen. Op parketniveau kan een doordachte tussenkomst van de wetgever in verband met de praetoriaanse probatie zorgen voor meer rechtszekerheid en rechtsgelijkheid. Dit zou de toepassing van deze veelbelovende figuur ongetwijfeld ten goede zal komen. Ook een aanpassing van de behandelingstermijn bij bemiddeling in strafzaken -die nu beperkt is tot drie maanden- zou aan enkele bezwaren tegemoet komen. Om de continuïteit van begeleiding bij een VOV te waarborgen kan de raadkamer, waar mogelijk, ervoor kiezen een probatie-opschorting uit te spreken in plaats van te verwijzen naar het vonnisgerecht.²¹⁴

61. FUNDAMENTELE HINDERNISSEN - Andere hindernissen zijn mijn inziens fundamenteler en vormen soms een echte kloof tussen justitie en hulpverlening. Zo betreft een fundamenteel meningsverschil tussen beide actoren de zin en het nut van een behandeling onder justitiële druk. Dit meningsverschil heeft tot gevolg dat hulpverlening soms een weigerachtige houding

²¹³ *Supra* nr. 27.

²¹⁴ K. VAN CAUWENBERGHE, “Geef hulpverlening wat ruimte”, *Orde dag* 2004, afl. 26, (27) 33-34.

inneemt ten aanzien van druggebruikers die door justitie worden doorgestuurd.²¹⁵ De vraag kan gesteld worden of omtrent deze ideologische twistappel een *meeting of the minds* mogelijk is. Daarnaast bestaat op parketniveau een problematische lacune aan mogelijkheden tot doorverwijzing naar de hulpverlening voor druggebruikers die zich niet in voorlopige hechtenis bevinden en van een slachtofferloos delict verdacht worden.²¹⁶ De enige mogelijkheid die thans gebruikt kan worden is praetoriaanse probatie maar die blijkt te arbeidsintensief, gelet op de hoge werklast waar parketmagistraten nu al mee kampen.²¹⁷ Bovendien kan men zich ook vragen stellen bij de deskundigheid van deze autoriteiten om de gezondheidstoestand van een druggebruiker correct in te schatten. Indien men correct wil doorverwijzen naar de gepaste drughulpverlening is dit nochtans cruciaal.²¹⁸ Men kan zich de vraag stellen of een hervorming van het justitieel landschap al dan niet noodzakelijk is. Een laatste maar zeer belangrijk knelpunt blijkt op verschillende niveaus van de strafrechtsbedeling de informatie-uitwisseling tussen justitie en hulpverlening te zijn.²¹⁹

62. OVERGANG NAAR DEEL III - Dit brengt ons naadloos over tot het volgende deel van deze masterscriptie. Daar worden deze gedetecteerde knelpunten toegelicht. Vervolgens wordt een poging gedaan om deze knelpunten te verklaren. Tot slot probeert de auteur oplossingen voor deze knelpunten te formuleren en zo de samenwerkingsverhouding tussen justitie en hulpverlening in het kader van alternatieve afhandeling van het strafproces te optimaliseren.

²¹⁵ *Supra* nr. 28.

²¹⁶ B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 38-39.

²¹⁷ *Supra* nr. 40.

²¹⁸ N. ROOSE, "Afstemming tussen justitiële medewerkers en drughulpverleners in het belang van iedereen!", *Orde dag* 2004, afl. 26, (19) 22.

²¹⁹ *Supra* nr. 44, 50, 53, 56.

DEEL III: KNELPUNTEN EN OPLOSSINGEN

HOOFDSTUK 1. OVER EFFECTIVITEIT VAN DOORVERWIJZINGEN ONDER DRANG.

AFDELING I. PROBLEEMSTELLING

63. EEN FUNDAMENTELE DISCUSSIE – Eerder werd al benadrukt dat voor de hulpverlening waarden zoals vrijwilligheid en wederzijds vertrouwen centraal staan.²²⁰ Uiteraard houdt het zoeken van hulp steeds een stuk onvrijwilligheid in, maar in principe gaat hulpverlening in de eerste plaats in op de -al dan niet expliciete- vraag om te worden geholpen.²²¹ Voor drughulpverlening is het dan ook niet evident om met cliënten te werken die vanuit justitie worden doorverwezen via een van de alternatieve maatregelen of straffen. De druggebruiker stapt immers niet zelf naar de drughulpverlening, maar doet dit onder externe druk van justitie. Deze justitiële druk is evenwel niet van dwingende aard.²²² De betrokkene blijft immers vrij dergelijke doorverwijzing te weigeren of de opgelegde behandeling stop te zetten, zij het dan wel dat de klassieke –meestal vrijheidsberovende- strafsancities het alternatief uitmaken.²²³ Men spreekt dus beter van een doorverwijzing onder drang in plaats van een doorverwijzing onder dwang. De kans is dan ook reëel dat het volgen van een behandeling, gedurende een relatief korte termijn, door sommige druggebruikers wordt beschouwd als een soort van handige kanskaart om een gevangenisverblijf te omzeilen. Dit doet twijfels rijzen over de effectiviteit van een drangbehandeling en zorgt begrijpelijk voor wrevel bij de hulpverlening.²²⁴ Men kan zich immers de vraag stellen of de mogelijkheid tot effectief herstel niet te veel gehypothekeerd wordt wanneer de bovenstaande redenen de voornaamste drijfveer vormen om een behandeling te volgen. Met andere woorden: kan een motivatie die sterk beïnvloed wordt door justitiële drang nog als echte motivatie beschouwd worden? Staat de hulpverlening bij het werken met justitieel cliënteel voor een onmogelijke opdracht? Deze bekommernissen leidden in het verleden tot een ideologische kloof tussen justitie en hulpverlening wat een constructieve dialoog en goede samenwerking uiteraard niet echt bevorderde. Dit meningsverschil had zelfs het problematisch gevolg dat hulpverlening soms

²²⁰ *Supra* nr. 5.

²²¹ K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad. Implementatie van case management door middelengebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 111.

²²² In tegenstelling tot internering en gedwongen opname (*supra* nrs. 16-19)

²²³ K. VAN CAUWENBERGHE, “Geef hulpverlening wat ruime”, *Orde dag* 2004, afl. 26, (27) 30.

²²⁴ K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad. Implementatie van case management door middelengebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 28-29.

een weigerachtige houding innam ten aanzien van druggebruikers die door justitie werden doorgestuurd.²²⁵

64. CRUCIALE INZET - Deze discussie is misschien niet uitsluitend van juridische aard maar de inzet ervan is fundamenteel. Indien de twijfels van de drughulpverlening immers gegrond zijn, en een doorverwijzing onder justitiële drang inderdaad ineffectief is in vergelijking met het volgen van een vrijwillige behandeling, dan kan het nut van alternatieve afhandeling van het strafproces in vraag worden gesteld. Indien dit discussiepunt echter kan worden uitgeklaard, zal dit aanleiding geven tot minder problemen op dossier- en cliëntniveau, wat op zijn beurt dan weer bijdraagt tot optimalisatie van de samenwerking.²²⁶

AFDELING II. ONDERZOEK, RESULTATEN EN NUANCERING

65. OPVALLENDE RESULTATEN – Naar de effectiviteit van een drangbehandeling voor druggebruikers werd internationaal onderzoek gevoerd. De resultaten waren verrassend positief. Zo bleek dat een motivatie die beïnvloed wordt door externe factoren, zoals bijvoorbeeld justitiële druk, niet noodzakelijk betekent dat doorverwezen druggebruikers niet gemotiveerd kunnen zijn om te veranderen. Er wordt door de druggebruikers inderdaad een vorm van externe drang ervaren, maar er werd geen substantieel verschil in motivatie tussen de vrijwillige en de drangcliënten waargenomen. Bovendien bleek dat ook ‘vrijwillige cliënten’ een soort van externe druk ervaren, zij het dan dat die niet van justitiële maar eerder van relationele, familiale of werkgerelateerde aard is. Verder bleek ook dat een motivatie die bij het begin van de behandeling op een laag pitje staat gedurende het behandelingsproces positief kan evolueren. Vrijwillige cliënten bleken doorgaans zelfs minder lang in behandeling te blijven dan druggebruikers die door justitie werden doorverwezen. Gelet op het feit dat de kans op een positieve afronding evenredig verloopt met de duur van de behandeling scoren drangcliënten op dit vlak dus vaak beter dan vrijwillige cliënten.²²⁷ Tot slot bleek ook dat naast vrijwillige hulpverlening ook drangbehandeling succesvol is -en soms zelfs beter²²⁸ - in het reduceren van druggebruik en crimineel gedrag.²²⁹

²²⁵ K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad. Implementatie van case management door middelengebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 102.

²²⁶ B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en drughulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 175.

²²⁷ *Supra* nr. 27.

²²⁸ D. VANDEVELDE, “Een vergelijkende studie naar de rol van justitiële druk bij de behandeling van drugsverslaafden in een drugvrije therapeutische gemeenschap” in B. DE RUYVER, G. VERMEULEN, A. DE LEENHEER en G. VAN DER STRATEN WAILLET (eds.), *Drugbeleid 2000. Op weg naar een geïntegreerd drugbeleid in België*, Antwerpen, Maklu, 1995, 289-297.

66. CONCLUSIE - Uit deze resultaten kan geconcludeerd worden dat een drangbehandeling zeker niet minder effectief is dan vrijwillige hulpverlening. Werken met druggebruikers die onder drang bij de hulpverlening terecht komen is misschien wel vreemd aan de eigenheid van hulpverlening, maar dus niet onmogelijk. Omdat met justitiecliënten niet altijd op dezelfde manier kan worden gewerkt als met vrijwillige cliënten wordt van hulpverlening verwacht dat zij een deel van haar handelingsvrijheid opgeeft.²³⁰ Een doorverwijzing is slechts het begin van het behandelingsproces en staat een groei van oprechte veranderingsbereidheid niet in de weg.²³¹ Bovendien bleek uit het voorgaande dat een groot deel van de druggebruikers slechts onder invloed van externe factoren bij de hulpverlening terecht komt.²³² De alternatieve afhandelingsmodaliteiten hebben dus ook het bijkomende voordeel dat zij een groep druggebruikers kunnen bereiken die niet door de reguliere drughulpverlening kan worden bereikt.²³³

67. NUANCERING - Bovenstaande dient mijn inziens enigszins te worden genuanceerd. Uit Europees²³⁴ onderzoek blijkt immers dat niet elke afhandelingsmodaliteit waar georiënteerd wordt naar de hulpverlening tot een even succesvol resultaat leidt. Men moet beseffen dat de ene druggebruiker de andere niet is.²³⁵ Wat een geschikte oplossing lijkt voor de ene, is dit daarom bijgevolg niet noodzakelijkerwijs voor de andere. Zo brengt ook een behandeling bij de drughulpverlening niet voor iedere druggebruiker positieve veranderingen in de

²²⁹ M. SCHAUB, A. STEVENS, D. BERTO, N. HUNT, V. KERSCHL, T. MCSWEENEY, K. OEUVRAY, I. PUPPO, A. SANTA MARIA, B. TRINKL, W. WERDENICT, A. UCHTENHAGEN, "Comparing Outcomes of 'Voluntary' and 'Quasi-Compulsory' treatment of Substance Dependence in Europe", *Eur Addict Res* 2010, http://www.zora.uzh.ch/28897/1/QCTEuropeOutcome_MSchaub.pdf, 53-60; D. VANDEVELDE, "Een vergelijkende studie naar de rol van justitiële druk bij de behandeling van drugsverslaafden in een drugvrije therapeutische gemeenschap" in B. DE RUYVER en A. DE LEENHEER (eds.), *Drugbeleid 2000*, 1994, Antwerpen, Maklu, 289-300; D. VANDEVELDE, "Hulpverlening en Justitie: samenwerken in het belang van de verdachte" *Orde dag 2008*, afl. 44, (39) 40-41.

²³⁰ B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en drughulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 175.

²³¹ B. DE RUYVER *et al.*, *Samenvatting van de voornaamste resultaten: Effecten van alternatieve afhandeling voor druggebruikers*, 8.

²³² *Supra* nr. 11

²³³ COLMAN, F. VANDER LAENEN en B. DE RUYVER, "De samenwerking tussen justitie en de (drug)hulpverlening. Randvoorwaarden voor een optimale interactie" in L.PAUWELS en G. VERMEULEN (eds.), *Actualia strafrecht en criminologie*, Antwerpen, Maklu, 2010, (313) 315-316.

²³⁴ In tegenstelling tot het Amerikaans onderzoek. Zie verwijzing naar de Europese studies en Amerikaanse studies in COLMAN, F. VANDER LAENEN en B. DE RUYVER, "De samenwerking tussen justitie en de (drug)hulpverlening. Randvoorwaarden voor een optimale interactie" in L.PAUWELS en G. VERMEULEN (eds.), *Actualia strafrecht en criminologie*, Antwerpen, Maklu, 2010, (313) 315.

²³⁵ *Supra* nr. 35; B. DE RUYVER *et al.* *Samenvatting van de voornaamste resultaten: Effecten van alternatieve afhandeling voor druggebruikers*, 7-10.

individuele situatie teweeg.²³⁶ Voor jongere druggebruikers met een beperkt crimineel verleden betekent het justitiële contact een betrekkelijke schok en kunnen alternatieve maatregelen wel degelijk een keerpunt uitmaken. Een zware sanctionering is hier niet aangewezen, deze druggebruikers zijn sterker gebaat bij een doorverwijzing naar de hulpverlening.²³⁷ Wanneer drugdelinquentie echter verder gaat dan louter druggebruik²³⁸ en er -al dan niet zwaarwichtige- criminele feiten worden gepleegd, dan wordt een alternatieve afhandeling door zowel justitie als hulpverlening niet voldoende geacht.²³⁹ Sommige druggebruikers geven ook zelf toe dat ze een gevangenisstraf nodig hadden om tot het besef te komen dat verandering nodig was.²⁴⁰ In deze gevallen zou een oriëntering naar de drughulpverlening niet alleen een verspilling van inzet en tijd van de hulpverlener, maar ook van de middelen betekenen. Gelet op de schaarste aan zowel mensen en middelen die de hulpverleningssector jammer genoeg lijkt te kenmerken²⁴¹, moeten onefficiënte doorverwijzingen dan ook worden vermeden.

AFDELING III. VOORSTEL TOT OPTIMALISATIE

68. CATEGORIEËN VAN DRUGGEBRUIKERS - Uit het bovenstaande kan worden geconcludeerd dat doorverwijzingen naar de drughulpverlening onder justitiële druk wel degelijk effectief zijn, maar niet voor iedereen.²⁴² Het specifieke profiel van de druggebruiker staat in een rechtstreeks verband met de impact die de alternatieve afhandeling op diens leven kan

²³⁶ C. COLMAN, E. DE WREE en B. DE RUYVER, "Alternatieve afhandelingen: keerpunten voor druggebruikers?" in L.PAUWELS en G. VERMEULEN (eds.), *Actualia strafrecht en criminologie*, Antwerpen, Maklu, 2010, (287) 296.

²³⁷ B. DE RUYVER *et al.*, *Samenvatting van de voornaamste resultaten: Effecten van alternatieve afhandeling voor druggebruikers*, 9-10.

²³⁸ Tussen druggebruik en druggerelateerde criminaliteit bestaat een verband, al is dit niet noodzakelijk van rechtstreekse of causale aard. Voor meer info zie: B. DE RUYVER, M. BORN, C. COLMAN, L. VANDAM, C. PIRENNE, *Definiëring en meting van druggerelateerde criminaliteit*, 2008, http://www.belspo.be/belspo/organisation/Publ/pub_ostc/Drug/rDR30r_nl.pdf; A. SERLIPPENS en J. DANGREAU, "Over druggebruikers die criminaliteit plegen en criminelen die drugs gebruiken, *Orde dag 2008*, afl. 44, 27-32; E. UYTTERSPOORT, "Drugs en criminaliteit?", *Orde dag 2008*, afl. 44, 21-25; B. DE RUYVER, C. COLMAN en L. VANDAM, "Drugs en criminaliteit: bestaat het ene zonder het andere?", *Orde dag 2008*, afl. 44, 7-12.

²³⁹ C. COLMAN, E. DE WREE en B. DE RUYVER, "Alternatieve afhandelingen: keerpunten voor druggebruikers?" in L.PAUWELS en G. VERMEULEN (eds.), *Actualia strafrecht en criminologie*, Antwerpen, Maklu, 2010, (287) 296; C. COLMAN, *Keerpunten in de criminele carrière van druggebruikende delinquenten*, onuitg. doctoraatsthesis Rechten UGent, beëindiging voorzien in 2013.

²⁴⁰ B. DE RUYVER *et al.* *Samenvatting van de voornaamste resultaten: Effecten van alternatieve afhandeling voor druggebruikers*, 9-10.

²⁴¹ VAD, Persbericht WG alternatieve maatregelen.

²⁴² J. CASSELMAN, "Zijn drughulpverlening en strafrechtsbedeling zoals water en vuur?", *Orde dag 2004*, afl. 26, (47) 51.

hebben.²⁴³ Een zo geïndividualiseerd mogelijke benadering van ieder dossier is dan ook nodig. Om toch enige eenvormigheid in het vervolgingsbeleid²⁴⁴ te realiseren kan aanbevolen worden druggebruikers voorafgaand te beoordelen op hun ‘geschiktheid’ voor een doorverwijzing naar de drughulpverlening.²⁴⁵ De manier van werken in het gerechtelijk arrondissement Antwerpen kan hier tot voorbeeld dienen. Daar werkt men immers met categorieën van drugdelinquenten. Feiten van occasionele gebruikers worden meestal geseponeerd mits doorverwijzing naar de hulpverlening. Gebruikers die zware overlast veroorzaken kunnen worden gedagvaard voor de rechtbank waar de rechter geval per geval oordeelt of een alternatieve maatregel aangewezen is. Voor de laatste categorie van drugdelinquenten, meestal zwaarwichtige criminelen die geen onbekenden zijn voor het gerecht, blijft enkel nog de effectieve gevangenisstraf als *ultimum remedium* mogelijkheid over.²⁴⁶ Zo wordt het mogelijk om tot op zekere hoogte rekening te houden met het individuele profiel van de betrokkene en kan dit gecombineerd worden met een vlot vervolgingsbeleid. Het indelen van druggebruikers in categorieën kan een handig hulpmiddel zijn bij het structureren van de gediversifieerde groep druggebruikers. Dit impliceert wel dat men op het opsporings- en vervolgingsniveau over voldoende deskundigheid en inschattingsvermogen beschikt om een druggebruiker in de juiste categorie te plaatsen. Deze vaststelling wordt in het volgende hoofdstuk verder uitgewerkt.

HOOFDSTUK 2. OVER EFFICIËNT DOORVERWIJZEN NAAR DE DRUGHULPVERLENING OP PARKETNIVEAU

AFDELING I. PROBLEEMSTELLING

69. LACUNE OP PARKETNIVEAU - Uit het voorgaande bleek dat er op parketniveau te weinig mogelijkheden bestaan om druggebruikers naar de gepaste hulpverlening door te verwijzen.²⁴⁷ Aangezien bemiddeling in strafzaken, naar aanleiding van de omzendbrief in 1999, niet langer wordt toegepast wanneer het om slachtofferloze delicten gaat, blijft enkel praetoriaanse

²⁴³ C. COLMAN, E. DE WREE en B. DE RUYVER, “Alternatieve afhandelingen: keerpunten voor druggebruikers?” in L.PAUWELS en G. VERMEULEN (eds.), *Actualia strafrecht en criminologie*, ANTWERPEN, Maklu, 2010, (287) 305.

²⁴⁴ Want het is het parket die zich op het eerste niveau van de strafrechtsbedeling bevindt en beslist of een zaak ofwel geseponeerd wordt, of er wordt doorverwezen naar de drughulpverlening, of de zaak aan de rechter ten gronde wordt voorgelegd.

²⁴⁵ COLMAN, F. VANDER LAENEN en B. DE RUYVER, “De samenwerking tussen justitie en de (drug)hulpverlening. Randvoorwaarden voor een optimale interactie” in L.PAUWELS en G. VERMEULEN (eds.), *Actualia strafrecht en criminologie*, Antwerpen, Maklu, 2010, (313) 326.

²⁴⁶ K. VAN CAUWENBERGHE, “Geef hulpverlening wat ruime”, *Orde dag* 2004, afl. 26, (27) 28.

²⁴⁷ *Supra* nr. 61.

probatie over als alternatieve afhandelingsmodaliteit. Uit onderzoek bleek echter deze alternatieve maatregel slechts sporadisch wordt toegepast en dan nog enkel binnen bepaalde gerechtelijke arrondissementen.²⁴⁸

70. TE HOGE CASELOAD EN GEBREKKIG INZICHT IN VERSLAVINGSPROBLEMATIEK– Het arbeidsintensieve karakter van praetoriaanse probatie is een van de oorzaken die de sporadische toepassing van deze afhandelingsmodaliteit verklaart. Naast het selecteren van de dossiers die in aanmerking komen voor praetoriaanse probatie wordt van de parketmagistraat ook verwacht dat hij de voorwaarden bepaalt, het begeleidingstraject uittekent, controle op de naleving van die voorwaarden uitoefent en advies uitbrengt aan de procureur des Konings.²⁴⁹ Een eerste probleem blijkt dus de zeer hoge caseload te zijn. Een tweede probleem is van een heel ander kaliber. Een grondige kennis van het hulpverleningslandschap en voldoende inzicht in de verslavingsproblematiek zijn onontbeerlijk, wil men de druggebruiker doorverwijzen naar de gepaste hulpverlening.²⁵⁰ Verschillende factoren zoals frequentie van gebruik, betekenis van gebruik, de aard en de omvang van druggerelateerde problemen en de sociale omkadering dienen juist te worden ingeschat.²⁵¹ Enige klinische vertrouwdheid met de specifieke eigenschappen van de problematiek is dus een essentiële vereiste.²⁵² Men kan zich vragen stellen bij de deskundigheid van justitiële autoriteiten om de gezondheidstoestand van een druggebruiker correct in te schatten. Op basis van beperkte informatie uit het politieel verhoor dienen zij binnen een relatief korte termijn te beslissen in hoeverre het druggebruik problematisch is.²⁵³ Deskundigheid voor het screenen van problematisch gebruik wordt echter terecht geclaimd door de drughulpverlening. Op dit moment verrichten politiemensen maar vooral parketmagistraten dus eigenlijk een taak waar ze niet voor opgeleid zijn. Jarenlange ervaring kan dit gemis misschien gedeeltelijk opvangen, maar erg gefundeerd is dit niet. Dat de kwaliteit van de doorverwijzingen op opsporings- en vervolgingsniveau te wensen over laat is bijzonder problematisch. Eerder bleek immers dat een alternatieve afhandeling op het niveau van opsporing en vervolging de kans op herval het meest verkleinde.²⁵⁴

²⁴⁸ *Supra* nr. 44.

²⁴⁹ K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad. Implementatie van case management door middelengebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 95.

²⁵⁰ N. ROOSE, “Afstemming tussen justitiële medewerkers en drughulpverleners in het belang van iedereen!”, *Orde dag* 2004, afl. 26, (19) 21- 22.

²⁵¹ *Ibid.*

²⁵² *Ibid.*

²⁵³ Voor een definitie van problematisch gebruik zie artikel 11 §2 Drugwet: “Onder problematisch gebruik wordt verstaan : gebruik dat gepaard gaat met een graad van verslaving die de gebruiker niet langer de mogelijkheid biedt zijn gebruik te controleren en dat zich uit door psychische en lichamelijke symptomen.”

²⁵⁴ *Supra* nr. 35.

71. OPTIMALISATIE NOODZAKELIJK - Hoewel het huidige beleid het drugprobleem expliciet erkent als probleem van volksgezondheid en de nadruk legt op het belang van een juiste beoordeling van gezondheidsaspecten²⁵⁵, laat de concretisering ervan duidelijk te wensen over. Er is sprake van rolverwarring die rolvervaging tot gevolg heeft. Er is met andere woorden nood aan duidelijke terreinafbakening van beide sectoren en deze moeten elkaars eigenheid respecteren.²⁵⁶ Gelet op de hoge caseload en het gebrek aan sociale opleiding voor parketmagistraten enerzijds, de complexiteit van drugproblematiek en het drughulpverleningslandschap anderzijds, moet worden gezocht naar oplossingen die het huidige systeem kunnen optimaliseren.

AFDELING II. ANALYSEREN VAN MOGELIJKHEDEN

§1. Permanent adviesorgaan op parketniveau

72. PERMANENT ADVIESORGAAN OP IEDER PARKET - Uit onderzoek bleek dat het parket erkent nood te hebben aan een persoon of instantie die grondige kennis over het zorgaanbod en opvangmogelijkheden binnen de verslavingszorg heeft.²⁵⁷ Deze vaststelling bevestigt de kritiek dat parketmagistraten onvoldoende kennis hebben van het hulpverleningslandschap. Zelf stellen sommige parketmagistraten voor om een permanent adviesorgaan binnen ieder parket op te richten.²⁵⁸

73. EVALUATIE - Een permanent adviesorgaan op parketniveau zou de parketmagistraten inderdaad kunnen helpen een beter overzicht te verkrijgen over de diverse mogelijkheden inzake doorverwijzing.²⁵⁹ Maar de andere en meer fundamentele kritiek wordt hierdoor niet teniet gedaan. Justitiële actoren beschikken niet over voldoende deskundigheid om de verslavingsproblematiek correct in te schatten en een permanent adviesorgaan kan hier weinig aan veranderen. Er moet mijn inziens dus worden gezocht naar oplossingen die meer omvattend zijn en aan beide kritieken tegemoet komen.

§2. Uitbreiden takenpakket justitieassistenten

74. MINDER KRITIEK OP NIVEAU STRAFTOEMETING - Opvallend is dat vooral kritiek wordt geuit op het opsporings- en vervolgingsniveau. Op het niveau van de straftoemeting zijn nochtans

²⁵⁵ FEDERALE REGERING, *Beleidsnota drugs*, 14.

²⁵⁶ N. ROOSE, "Afstemming tussen justitiële medewerkers en drughulpverleners in het belang van iedereen!", *Orde dag* 2004, afl. 26, (19)21-22, 24.

²⁵⁷ K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad. Implementatie van case management door middelengebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 63-90.

²⁵⁸ *Ibid*, 101.

²⁵⁹ *Ibid*, 95.

ook doorverwijzingen door justitiële actoren naar de hulpverlening mogelijk.²⁶⁰ Het grote verschil is echter dat het op dit niveau de justitieassistenten zijn die de concrete doorverwijzing naar de hulpverlening maken.²⁶¹ Hoewel justitieassistenten ook ressorteren onder justitie en zij een gerechtelijke opdracht uitvoeren, is hun tussenkomst toch enigszins gematigder te noemen dan die van parketmagistraten. Als sociaal werkers in dienst van een Justitiehuis is hun takenpakket heel divers. Het bevat naast justitiële begeleiding ook facetten zoals ondersteuning, onthaal, bemiddeling, onderzoek en verschaffen van informatie.²⁶² Bovendien worden justitieassistenten omwille van hun sociale opleiding ook gekwalificeerd als hulpverleners.²⁶³ Omwille van deze redenen worden de verwijzingen door justitieassistenten dan ook minder in vraag gesteld. Een eerste mogelijke oplossing is mijn inziens dan ook het uitbreiden van het takenpakket van justitieassistenten door hen ook op het opsporings- en vervolgingsniveau te integreren. Dit betekent evenwel niet dat zij hun vertrouwde justitiehuis moeten verlaten en binnen een dienst op het parket moeten werken. In 1999 werden de bemiddelingsassistenten die verbonden waren aan de parketten immers net geïntegreerd in justitiehuizen.²⁶⁴

75. VOORDELEN VAN WERKEN MET BESTAANDE WERKVORMEN - Het uitbreiden van werkvormen waar men mee vertrouwd is heeft heel wat voordelen ten aanzien van het creëren van volledig nieuwe functies.²⁶⁵ Doordat men de bestaande werkvorm kan evalueren is het mogelijk om te behouden wat goed werkt, en te sleutelen aan bepaalde knelpunten. Men kan met andere woorden de ontwikkelingsfase die vaak gepaard gaat met ‘kinderziektes’ enigszins ontwijken. Bovendien helpt dit ook het overzicht te bewaren in een nu al complex justitieel- en hulpverleningslandschap. Door deze uitbreiding zou de werklast voor justitieassistenten enorm toenemen, wat impliceert dat investeren in meer mensen en middelen voor de justitiehuizen noodzakelijk is. Toch zal de uiteindelijke afrekening mijn

²⁶⁰ *Supra* nrs. 51-58.

²⁶¹ Art. 3 koninklijk besluit van 13 juni 1999 houdende organisatie van de Dienst Justitiehuizen van het Ministerie van Justitie, *BS* 29 juni 1999 (hierna verkort: KB houdende organisatie Dienst Justitiehuizen) en Ministerieel besluit tot vaststelling van de basisinstructies van justitiehuizen, *BS* 29 juni 1999, A2.

²⁶² Art. 2 KB houdende organisatie Dienst Justitiehuizen.

²⁶³ J. PUT, “De kar of het paard? Justitieassistenten en beroepsgeheim”, *NC* 2012, 286-296; T. VANDER BEKEN en B. KETELS, “Dansen op de brug. Enkele reflecties over het beroepsgeheim van de justitieassistent.” *Pantopticon* 2011, afl 4, 53-61; I.VAN DER STRAETEN en J.PUT, *Beroepsgeheim en hulpverlening*, Brugge, Die Keure, 2005, 212; (hierna verkort: I. VAN DER STRAETEN en J. PUT, *Beroepsgeheim en hulpverlening*) I. VAN DER STRAETE en J. PUT, “Het gedeeld beroepsgeheim en het gezamenlijk beroepsgeheim – halve smart of dubbel leed?”, *RW* 2004-05, nr.2, 41-59.

²⁶⁴ K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad. Implementatie van case management door middelengebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 101-102.

²⁶⁵ K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad. Implementatie van case management door middelengebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 101-102.

inziens beduidend lager zijn dan wanneer een totaal nieuwe functie of dienst wordt ingevoerd. En economisch denken is, in tijden van crisis, geen overdreven luxe.

76. VOORLOPIG BESLUIT - Een eerste optie die mijn inziens overwegenwaardig is, is een uitbreiding van het takenpakket van justitieassistenten. Deze staan momenteel al in voor de doorverwijzingen naar de hulpverlening op het niveau van de straftoemeting en dit verloopt goed.²⁶⁶ Met deze eerste aanbeveling in het achterhoofd wordt nu ook een andere mogelijkheid onderzocht: het invoeren van een justitiële case-manager.

§3. Invoegen ‘nieuwe’ figuur: de justitiële case manager

77. CONCEPTDUIDING - Indien men het over effectief doorverwijzen heeft op opsporings- en vervolgingsniveau kan men niet omheen de figuur van de case-manager justitie. Deze figuur dook voor het eerst op in de beleidsnota drugs,²⁶⁷ maar werd tot op heden nog niet geïmplementeerd.²⁶⁸ Een conceptduiding is evenwel geen gemakkelijke taak, gelet op de verschillende omschrijvingen waarvan het begrip werd voorzien. In de beleidsnota staat te lezen dat in elk justitiehuis justitiële case-managers voor druggebruikers zullen worden aangeduid. Dit heeft tot doel de relaties tussen justitie en de hulpverlening te stroomlijnen. Justitiële case-managers zouden gespecialiseerde justitieassistenten zijn die zich toeleggen op de drugproblematiek. Daarvoor wordt vereist dat zij voldoende geschoold zijn en zowel kennis hebben van de hulpverlening als van het gerechtelijk apparaat. Hun takenpakket is divers en zij dienen zowel de parketmagistraten als de politiediensten te informeren over de zorgverlening. Verder moeten zij ook advies geven rond de wenselijkheid van drangmaatregelen.²⁶⁹

78. TREFFENDE GELIJKENIS - De gelijkenis met wat hierboven werd voorgesteld, namelijk de uitbreiding van het takenpakket van justitieassistenten, is treffend.²⁷⁰ In feite wordt dus geen volledig nieuwe figuur ingevoerd, hoewel de benaming dit lijkt te suggereren. Justitiële case-managers zouden gespecialiseerde justitieassistenten zijn die worden ingevoerd op het opsporings- en vervolgingsniveau. Daar zouden zij dan, eenmaal de parketmagistraat beslist

²⁶⁶K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad. Implementatie van case management door middelengebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 83.

²⁶⁷FEDERALE REGERING, *Beleidsnota drugs*, 34.

²⁶⁸Bij de bespreking van het therapeutisch advies (*supra* nr. 39) werd al verwezen naar deze figuur. Daar bleek dat justitiële case-managers tot op heden nog geïmplementeerd zijn, wat tot onduidelijkheid leidt bij zowel justitie als hulpverlening in verband met de specifieke rol van deze figuur.

²⁶⁹FEDERALE REGERING, *Beleidsnota drugs*, 34.

²⁷⁰K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad. Implementatie van case management door middelengebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 55; S. TODTS, “De drugwet en de hulpverlening: lat-relatie of shotgun wedding?”, *Orde dag* 2004, afl. 26, (7) 17.

dat een alternatieve afhandeling aangewezen is, instaan voor de specifieke doorverwijzingen naar de drughulpverlening en opvolging van de voorwaarden.

79. VERDERE ONTWIKKELING VAN HET CONCEPT - Twee jaar later wordt de figuur van de justitiële case-manager nog twee maal opnieuw omschreven. Volgens het KB van 16 mei 2003²⁷¹ wordt de case-manager in ieder gerechtelijk arrondissement aangeduid door de Minister van Justitie. Hij helpt de magistratuur bij de opvolging van verslavingsproblematiek en staat de daarbij betrokken personen bij.²⁷² In deze omschrijving wordt duidelijk minder gefocust op het opsporing- en vervolgingsniveau. Nochtans is het enkel op dit echelon van de strafrechtsbedeling dat de nood aan een ondersteunende functie bestaat. Indien men ook op de andere niveaus van de strafrechtsbedeling een case-manager justitie invoert, riskeert men in het vaarwater van justitieassistenten te komen. Dit zou impliceren dat twee actoren ongeveer hetzelfde werk zouden verrichten. Aangezien justitieassistenten goed werk verrichten inzake daderbegeleiding, is het invoeren van deze nieuwe figuur op niveaus waar doorverwijzingen reeds door justitieassistenten gebeuren dan ook overbodig. Een ministeriële richtlijn, ook van 16 mei 2003, voorziet het begrip van nog een derde omschrijving. Volgens deze richtlijn zijn justitiële case-managers belast met ‘de coördinatie van het netwerk van hulpverlening’. Ze zijn dus niet louter adviseurs van politie en parket, maar fungeren als bemiddelaars tussen de gerechtelijke instanties, de hulpverlening en de sociale sector.²⁷³ Dit is een uiterst vage en verdergaande omschrijving die afwijkt van de beleidsnota drugs. Zij komt ook minder tegemoet aan de problemen waar men thans mee kampt.

80. EERSTE AANBEVELING - Ondanks de bestaande beleidsintenties blijft het anno 2013 nog steeds wachten op implementatie van justitiële case-managers in de praktijk. Nochtans moest deze functie volgens de beleidsnota drugs tegen midden 2001 aangesteld worden.²⁷⁴ Intussen blijkt het voorziene budget voor de aanstelling van deze case-managers justitie ook niet langer beschikbaar.²⁷⁵ Het wachten op de implementatie van justitiële case-managers begint dan ook verontrustend veel gelijkenissen te vertonen met het wachten op Godot. Dit is mijn inziens een gemiste kans omdat de justitiële case-manager, zoals die omschreven staat in de federale beleidsnota drugs, tegemoet komt aan de kritieken die hierboven werden weergegeven.

²⁷¹ Art. 8 KB 16 mei 2003.

²⁷² Art. 8,8° KB 16 mei 2003.

²⁷³ MO van 16 mei 2003, IV, 8.

²⁷⁴ FEDERALE REGERING, *Beleidsnota drugs*, 34.

²⁷⁵ Zie verwijzing naar FOD Justitie, Dienst Justitiehuisen, formele correspondentie dd. 20-11-2003 in K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad. Implementatie van case management door middelengebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 55.

Wanneer de doorverwijzingen op parketniveau zouden gebeuren door justitieassistenten dan verlaagt dit enerzijds de caseload voor parketmagistraten, anderzijds gebeuren de doorverwijzingen ook door iemand met een sociale opleiding die beter inzicht heeft in de verslavingsproblematiek. Een eerste aanbeveling is dus om de figuur van de justitiële case-manager zoals die omschreven staat in de federale beleidsnota drugs te effectueren.

81. TWEEDE AANBEVELING – Indien men de justitiële case-manager effectief implementeert in het bestaande justitiële landschap, dan bestaat een tweede aanbeveling in het aanpassen van de terminologie. De huidige woordkeuze laat immers te wensen over. Vooreerst suggereert zij dat het om een volledig nieuwe figuur zou gaan die tot op heden ongekend is. Bovendien bestaat er naast een case-manager justitie ook een case-manager volksgezondheid, wat ook aanleiding geeft tot verwarring. De case-manager volksgezondheid kan gesitueerd worden binnen de ‘case-management verslavingszorg’²⁷⁶ In de Verenigde Staten en Europa wordt deze vorm van hulpverlening als een belangrijke aanvulling gezien op de traditionele verslavingszorg. De nadruk ligt vooral op intensieve en geïndividualiseerde begeleiding van een beperkt aantal cliënten. De case-managers volksgezondheid zijn per definitie hulpverleners die gedurende een bepaalde periode instaan voor de opvolging en coördinatie van het hulpverleningsproces van zware druggebruikers.²⁷⁷ Zulks wordt hun gevraagd door die gebruikers zelf of door de hulpverleningssector.²⁷⁸ In België is deze figuur sinds eind 2002 operationeel in enkele federale en lokale pilootprojecten.²⁷⁹ Justitieel case-management daarentegen is geen vorm van hulpverlening, maar kadert binnen de alternatieve afhandeling van het strafproces. Er wordt advies gegeven aan zowel justitiële actoren als aan de druggebruiker.²⁸⁰ Aangezien beide concepten dus een verschillende inhoud hebben is een terminologie die meer rekening houdt met deze nuancering dan ook aangewezen.

§4. Invoegen nieuwe afhandelingsmodaliteit: Proefzorg

82. PROEFZORG - Tot nu toe werd vooral gefocust op de personen die de doorverwijzingen dienen te maken en minder op de afhandelingsmodaliteiten als zodanig. Dit is mijn inziens een algemenere invalshoek die oplossingen mogelijk maakt op een niveau als dusdanig en

²⁷⁶ FEDERALE REGERING, *Beleidsnota drugs*, 49.

²⁷⁷ K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad. Implementatie van case management door middelengebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 2.

²⁷⁸ Artikel 8,9° KB 16 mei 2003

²⁷⁹ K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad. Implementatie van case management door middelengebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 43, 53.

²⁸⁰ K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad. Implementatie van case management door middelengebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 90, 108-109.

zich niet beperkt tot een bepaalde alternatieve maatregel. Toch wordt hier stilgestaan bij een nieuwe afhandelingsmodaliteit die in het kader van een pilootproject gelanceerd werd. In dit nieuwe concept werd namelijk een ‘proefzorgmanager’ gelanceerd. Dit concept wekte auteurs belangstelling en is mogelijks ook interessant bij het formuleren van aanbevelingen ter optimalisatie van de doorverwijzingen.

A. Proefzorgproject

83. TOTSTANDKOMING - Naar aanleiding van de vaststelling dat er nood was aan extra doorverwijzingmogelijkheden op parketniveau²⁸¹ kwam in augustus 2005 het project Proefzorg tot stand. Dit project situeert zich op het vervolgingsniveau en creëert een nieuwe alternatieve afhandelingsmodaliteit. Via Proefzorg heeft het openbaar ministerie de mogelijkheid om meerderjarige daders van slachtofferloze delicten die te kampen hebben met een verslavingsproblematiek efficiënt en snel door te verwijzen naar de hulpverlening.

84. TWEE TRAJECTEN - Binnen het project proefzorg bestaan twee trajecten: een korte en een lange Proefzorg. Binnen het traject korte Proefzorg acht het parket enkel een doorverwijzing naar de hulpverlening opportuun, en na ontvangst van bewijs van aanmelding seponert het parket. Indien het parket naast een loutere doorverwijzing ook een behandeling en opvolging opportuun acht, kan men opteren voor lange Proefzorg. In dat geval voorziet de hulpverlening justitie van enige respons, met het oog op de strafrechtelijke afhandeling van het dossier.²⁸² In Proefzorg werden twee nieuwe concepten gelanceerd: de proefzorgmanager en de meldpunten. Het is vooral deze eerste figuur die de aandacht trekt, gelet op de gelijkenissen met de justitiële case-manager. Om een inzicht in te krijgen in de precieze rol van deze figuur is een beknopte schets nodig van wat Proefzorg precies inhoudt en welke actoren daarbij betrokken zijn. Dit wordt verduidelijkt aan de hand van duiding bij onderstaande tabel.

*Tabel nr. 3 - Professioneel betrokken actoren Proefzorg*²⁸³

Politie → Justitie → Proefzorgmanager → Meldpunt hulpverlening → Proefzorgmanager → Hulpverlening (→ Justitie)

85. DUIDING - De hele procedure start nog steeds bij de politiediensten, die als aangevers fungeren. Na identificatie en verhoor wordt het dossier overgedragen aan het parket. De

²⁸¹ *Supra* nr. 61.

²⁸² B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 37-38.

²⁸³ Bewerkte tabel uit B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 114.

parketmagistraten lezen het dossier, kwalificeren de feiten en beslissen op basis van verschillende criteria om al dan niet over te gaan tot de alternatieve afhandelingsmodaliteit Proefzorg. Indien dit het geval is, wordt een kantschrift naar de proefzorgmanager gestuurd met daarin de voorziene kwalificatie. De proefzorgmanager heeft een gesprek met de druggebruiker en werkt een alternatief uit op maat van de verdachte. Vervolgens verwijst hij de druggebruiker door naar een meldpunt. Dit meldpunt zoekt binnen de verschillende hulpverleningscentra de meest geschikte hulpverleningsvorm. Indien dit voorstel tot behandeling goedgekeurd wordt door de proefzorgmanager begint het traject van zes maanden te lopen. Doorheen het hele traject blijft de proefzorgmanager controle uitoefenen op de naleving van de afspraken. Indien het traject negatief wordt geëvalueerd, wordt de verdachte door de parketmagistraat doorverwezen naar de correctionele rechtbank.²⁸⁴

86. EVALUATIE - Het project Proefzorg werd zowel kwantitatief als kwalitatief geanalyseerd.²⁸⁵ In het kwalitatieve luik werd gepeild naar de tevredenheid van de actoren met betrekking tot hun rol en de perceptie over de algemene structuur en opzet van het project. Het resultaat is overwegend positief. De weinige negatieve punten zijn niet onoverkomelijk.²⁸⁶ Een belangrijke verdienste van Proefzorg is de tijdswinst die ontstaat voor politie en parketmagistraten door de invoering van proefzorgmanagers. De samenwerking tussen alle betrokken actoren worden binnen Proefzorg bovendien beter geëvalueerd in vergelijking met de andere alternatieven waar men over beschikt.²⁸⁷

B. De proefzorgmanager

87. BRUGFUNCTIE - Uit het beschreven traject kan dus worden afgeleid dat de proefzorgmanager zich op de brug tussen justitie en hulpverlening bevindt. Dat hij zich in dergelijke tussenpositie bevindt staat een duidelijke terrein- en rolafbakening evenwel niet in de weg. De proefzorgmanager profileert zich duidelijk als actor aan de justitiële zijde en laat zich niet in met hulpverlenende taken. Hij fungeert als aanspreekpunt voor de parketmagistraten en verwijst druggebruikers door naar de hulpverlening.²⁸⁸ Eigenlijk vormt

²⁸⁴ B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 43-46.

²⁸⁵ *Ibid.*

²⁸⁶ Voor meer info zie B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 169- 185.

²⁸⁷ B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 170-172.

²⁸⁸ B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 164.

de proefzorgmanager een concretisering van wat de wetgever wou bereiken met de justitiële case-manager.²⁸⁹

88. WIE? - Voor de medewerkers aan het Proefzorgproject is het duidelijk dat deze spilfiguur een aantal kenmerken dient te bezitten opdat het project goed kan functioneren. Ideaal is een figuur die zich als justitiële actor profileert, maar ervaring heeft in het werken met de hulpverlening. Dit kan volgens hen een magistraat zijn die sociaal geïnteresseerd is, of iemand uit de sociale sector die in justitie geïnteresseerd is. Jammer genoeg spreekt men zich niet uitdrukkelijk uit over wie nu concreet geschikt is voor deze functie. Sommige respondenten zien liever geen hulpverlener als proefzorgmanager.²⁹⁰ Dit impliceert dat ook justitieassistenten, die omwille van sociale opleiding als hulpverlener worden gekwalificeerd, niet geschikt lijken voor deze functie. Redenen om deze keuze te verantwoorden worden niet weergegeven en zijn de auteur dan ook niet duidelijk.

89. VOORDELEN - Door te werken met de figuur van de proefzorgmanager wordt tegemoet gekomen aan de kritiek op het gebrek aan kennis en inschattingsvermogen van de parketmagistraten. Waar het vroeger de parketmagistraat was die een druggebruiker naar de hulpverlening verwees, is er nu immers een samenwerking tussen de parketmagistraat en de proefzorgmanager, die bovendien door beide partijen positief wordt geëvalueerd.²⁹¹ Het vervolgingsbeleid blijft stevig in handen van het parket, wat mijn inziens de enige correcte gang van zaken is in een rechtstaat. Maar eenmaal de beslissing om al dan niet te vervolgen is genomen, heeft de proefzorgmanager wel enige inspraak bij de gemaakte doorverwijzing. Indien de proefzorgmanager een proefzorgprocedure niet haalbaar ziet voor een specifieke verdachte, dan kan hij het dossier terugkoppelen naar de parketmagistraat, waar het in gezamenlijk overleg wordt besproken.²⁹² Deze samenwerking tussen de parketmagistraat en de tussenfiguur, al dan niet een proefzorgmanager, is erg positief en mag mijn inziens dan ook veralgemeend worden tot alle vormen van alternatieve afhandeling.

C. Aanbevelingen

90. DE KOUS IS NOG NIET AF – Proefzorg is een nieuwe afhandelingsmodaliteit op parketniveau die effectief doorverwijzen naar de hulpverlening mogelijk maakt. Hoewel het invoeren van de proefzorgmanager aan veel verzuchtingen tegemoet komt en deze een belangrijke

²⁸⁹ B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 172.

²⁹⁰ B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 181.

²⁹¹ B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 155.

²⁹² B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 155.

sleutelfiguur kan zijn in de samenwerking tussen hulpverlening en justitie, is de kous mijn inziens nog niet helemaal af. In wat volgt worden nog enkele aanbevelingen gedaan ter optimalisatie van het project Proefzorg enerzijds, het doorverwijzen op parketniveau in het algemeen anderzijds.

1° Randvoorwaarden voor implementatie

91. WILLEKEUR BEPERKEN, RECHTSZEKERHEID EN RECHTSGELIJKHEID WAARBORGEN - De proefzorgmanager kent momenteel veel vrijheid in het uitoefenen van zijn functie. Dit is op zich niet slecht, maar toch dient in voldoende controle te worden voorzien om enerzijds willekeur te vermijden en anderzijds transparantie en rechtsgelijkheid te waarborgen.²⁹³ Omdat het project Proefzorg zich situeert binnen het kader van praetoriaanse probatie, betekent dit ook dat een dossier ongeacht een succesvolle afronding nog heropend kan worden. Dit zorgt voor heel wat rechtsonzekerheid bij de verdachte. Indien Proefzorg uitbreiding zou kennen dient men zich ook te bezinnen over de contouren van een wettelijke omkadering die mee kan helpen de rechtsgelijkheid te waarborgen.²⁹⁴

2° Inschakelen justitieassistenten

92. UITOEFENEN PROEFZORGMANAGER DOOR JUSTITIEASSISTENTEN – Uit de taakomschrijving van de proefzorgmanager laat niets uitschijnen waarom justitieassistenten niet geschikt zouden zijn om deze functie uit te oefenen. Waarom sommige respondenten zich hier niet akkoord mee verklaren is de auteur onduidelijk. Op alle andere niveaus dan die van opsporing en vervolging functioneren justitieassistenten immers ook al als spilfiguren die zich als justitiële actoren profileren maar ook samenwerken met hulpverlening. Door justitieassistenten in te schakelen als proefzorgmanagers wordt een vertrouwde, goed werkende functie uitgebreid. De voordelen van deze manier van werken werden hierboven al weergegeven.²⁹⁵

3° Afschaffen van de meldpunten

93. NUT VAN MELDPUNTEN - De meldpunten zijn contactinstanties waar de druggebruiker door de proefzorgmanager naar verwezen wordt. Hun kerntaken worden omschreven als “aanmelden en oriënteren”. Dit oriënteren naar de juiste hulpverleningsinstantie gebeurt aan de hand van een eenmalig oriëntatiegesprek in korte Proefzorg en drie oriëntatiegesprekken

²⁹³ B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 150.

²⁹⁴ B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 148-149.

²⁹⁵ *Supra* nr. 75.

bij lange Proefzorg. Tijdens deze gesprekken stelt de cliënt zelf een behandelingsvoorstel op, met assistentie van de hulpverlener. De meldpunten geven zelf aan louter te functioneren als “vertaler van justitie” omdat veel cliënten niet goed op de hoogte zijn van wat Proefzorg precies inhoudt.²⁹⁶ Bovendien zou de justitiële sector een onvoldoende kennis hebben van het hulpverleningsaanbod om dergelijke doorverwijzingen op zelfstandige wijze te maken. Waar de proefzorgmanager als brug langs de kant van justitie wordt beschouwd, worden meldpunten als bruggen langs de kant van de hulpverlening beschouwd.²⁹⁷ Maar is het eigene aan bruggen niet net dat zij tussen twee punten gesitueerd worden? Met andere woorden: zijn twee bruggen op dezelfde plaats niet overbodig?

94. OMSLACHTIG EN OVERBODIG - De omweg die in Proefzorg wordt gesuggereerd om via de meldpunten uiteindelijk bij de hulpverlening te komen is mijn inziens erg omslachtig en bovendien overbodig. Het is inderdaad zo dat justitie thans een onvoldoende overzicht heeft op het hulpverleningsaanbod, maar hieraan kan ook op minder breedvoerige wijze verholpen worden. Het is mijn inziens immers perfect mogelijk om de taken van het meldpunt te integreren in het takenpakket van de proefzorgmanager. Deze meldpunten hebben immers een louter ondersteunende en doorverwijzende rol en hun tussenkomst heeft geen enkele hulpverlenende finaliteit. Meldpunten hebben inderdaad het potentieel als tweede filter te functioneren omdat zij, in tegenstelling tot de proefzorgmanager zich op bijkomende gesprekken –althans bij het traject lange Proefzorg- kunnen baseren.²⁹⁸ Dit valt op te lossen door verschillende gesprekken met de druggebruiker mogelijk te maken in hoofde van de proefzorgmanager. Deze zou dan in plaats van een eenmalig gesprek verschillende gesprekken met de druggebruiker kunnen hebben en hem zo op basis van meer informatie kunnen begeleiden bij het opstellen van een behandelingsvoorstel. Grondige kennis over de hulpverleningslandschap moet dan uiteraard wel een voorwaarde zijn voor het uitoefenen van de functie proefzorgmanager. Door de volledige doorverwijzing te organiseren binnen een neutraal justitieel kader zou de huidige discussie over het al dan niet bestaan van belangenconflicten indien het meldpunt naar zichzelf kan doorverwijzen²⁹⁹ bovendien zonder voorwerp worden.

95. SNELLER DOORVERWIJZEN - Bovenstaande aanbeveling zou het traject zoals voorgesteld door Proefzorg simplificeren zonder, mijn inziens althans, op fundamentele bezwaren te

²⁹⁶ B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 171.

²⁹⁷ B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 171.

²⁹⁸ B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 155.

²⁹⁹ B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 166.

stuiten. Doorverwijzingen naar de hulpverlening zouden zonder de overbodige omwegen nog sneller maar toch correct kunnen verlopen. Onderstaande tabel toont aan hoe het nieuwe traject er zou kunnen uitzien.

Tabel nr. 4 - Herziening betrokken actoren Proefzorg

Politie → Justitie → Proefzorgmanager → Hulpverlening (→ Justitie)
--

4° Veralgemeenen bevindingen tot ganse opsporings- en vervolgingsniveau

96. CREËREN VAN ONGELIJKHEID EN ONDERMIJNEN VAN EENVORMIGHEID- Proefzorg creëert een bijkomende afhandelingsmodaliteit op parketniveau. Uit het bovenstaande bleek dat praetoriaanse probatie momenteel niet optimaal werkt. Daar zijn verschillende verklaringen voor te geven: het ontbreken van een wettelijk kader, een te hoge caseload voor parketmagistraten waardoor een arbeidsintensieve afhandeling onmogelijk wordt, onvoldoende kennis van het hulpverleningsaanbod, etc. Proefzorg zou dus, indien de toepassing zou worden uitgebreid, de enige effectieve mogelijkheid worden waardoor meerderjarige druggebruikers die betrokken zijn bij een slachtofferloos delict naar de hulpverlening kunnen worden doorverwezen. De parketmagistraat wordt bij het doorverwijzen bijgestaan door een tussenfiguur, hier gedefinieerd als proefzorgmanager. In het kader van de andere afhandelingsmodaliteiten op parketniveau blijft de parketmagistraat op zichzelf aangewezen om de druggebruikers door te verwijzen en in hun opvolging te voorzien. Hier ontstaat dus een divergentie tussen proefzorg enerzijds, de andere afhandelingsmodaliteiten op parketniveau anderzijds. Dit zorgt voor een complex systeem waar doorverwijzingen soms door de parketmagistraat, soms door een tussenpersoon gebeuren. Deze manier van werken is niet bepaald eenvormig te noemen en holt bovendien de toepassing van de andere modaliteiten uit. Men kan zich dan ook de vraag stellen of het niet beter is om te zoeken naar oplossingen die iedere afhandelingsmodaliteit optimaliseren, in plaats van bijkomende mogelijkheden te creëren die er het overzicht enkel complexer op maken.

AFDELING III. VOORSTEL TOT OPTIMALISATIE

97. NOOD AAN TUSSENPERSONEN – Uit het bovenstaande kan geconcludeerd worden dat op het hele opsporings- en vervolgingsniveau nood is aan tussenpersonen die de parketmagistraten moeten bijstaan bij het maken van doorverwijzingen. Enerzijds zal dit de huidige werklust van

parketmagistraten verminderen, anderzijds zullen de doorverwijzingen gebeuren door mensen met meer inzicht in de verslavingsproblematiek. Mijn inziens, en deze bevindingen worden bevestigd in de federale beleidsnota drugs, kan dit perfect gebeuren door een beroep te doen op justitieassistenten. Momenteel staan zij al in voor de doorverwijzingen van druggebruikers naar de hulpverlening op de andere niveaus en dit verloopt goed. Wanneer voldoende financiële middelen worden voorzien, moet het mogelijk zijn het takenpakket van justitieassistenten uit te breiden en deze ook te integreren op parketniveau. Daar hoeft men dus eigenlijk ook geen nieuwe benaming voor te bedenken. Er wordt gewerkt met bestaande en vertrouwde werkvormen en dit helpt mee de eenvormigheid in het justitieel landschap te bewaren. Door op het hele niveau te werken met tussenpersonen kan ook Proefzorg geïmplementeerd worden zonder dat daardoor divergenties worden gecreëerd.

HOOFDSTUK 3. OVER EEN CORRECTE INFORMATIE-UITWISSELING ALS RANDVOORWAARDE

AFDELING I. PROBLEEMSTELLING

98. INFORMATIE VOOR JUSTITIE IS NOODZAKELIJK - Een druggebruiker die door justitie via een alternatieve afhandelingsmodaliteit naar de drughulpverlening wordt doorverwezen krijgt als het ware een tweede kans aangeboden.³⁰⁰ Dit aanbod is echter niet onvoorwaardelijk. Om een repressief, stigmatiserend en vrijheidsberovend optreden daadwerkelijk te vermijden dient de druggebruiker de opgelegde voorwaarden na te leven. Meestal betekent dit dat een druggebruiker een behandeling moet volgen bij gespecialiseerde hulpverlening zodat aan zijn verslaving constructief kan worden verholpen.³⁰¹ Indien de druggebruiker deze voorwaarden niet naleeft dan moet justitie, conform het *ultimum remedium* beginsel, snel en duidelijk optreden. Een adequate respons op een schending van de opgelegde voorwaarden is enorm belangrijk, wil men het effect van justitiële drang blijven garanderen. Men moet met andere woorden een stok achter de deur blijven behouden. Niemand mag immers het gevoel krijgen dat zij een gepaste sanctie kunnen ontlopen en ongemerkt door de mazen van het net kunnen glippen.³⁰² Opdat justitie correct zou kunnen inschatten of een repressief optreden al dan niet

³⁰⁰ B. DE RUYVER *et al.* *Samenvatting van de voornaamste resultaten: Effecten van alternatieve afhandeling voor druggebruikers*, 7.

³⁰¹ Sommige gerechtelijke alternatieve maatregelen bestaan louter uit een doorverwijzing (bijvoorbeeld sepot mits doorverwijzing), maar meestal is na de verwijzing ook een opvolging vereist.

³⁰² COLMAN, F. VANDER LAENEN en B. DE RUYVER, "De samenwerking tussen justitie en de (drug)hulpverlening. Randvoorwaarden voor een optimale interactie" in L.PAUWELS en G. VERMEULEN (eds.), *Actualia strafrecht en criminologie*, Antwerpen, Maklu, 2010, (313) 314-315

vereist is, dient deze dus van een zekere feedback te worden voorzien.³⁰³ Uit onderzoek blijkt echter dat deze informatie-uitwisseling tussen justitie en hulpverlening een enorm knelpunt in de samenwerkingsverhouding is.³⁰⁴

99. BEROEPSGEHEIM ALS HINDERPAAL - Een belangrijke rem op de informatiestroom wordt gevormd door de vertrouwensrelatie die de hulpverlener tijdens iedere behandeling probeert op te bouwen met de cliënt. Dit is niet anders, maar daarom niet altijd even gemakkelijk, met cliënten die onder drang worden doorverwezen door justitie. Dit vertrouwen is het fundament van iedere hulpverleningsrelatie en een uniek werkinstrument dat even krachtig als kwetsbaar is.³⁰⁵ Zoals verder zal blijken wordt deze vertrouwensrelatie ook wettelijk beschermd door het beroepsgeheim.³⁰⁶ Dit maakt dat niet om het even welke informatie kan gecommuniceerd worden met justitiële actoren. Er blijkt evenwel nog heel wat onduidelijkheid te bestaan over welke informatie precies mag worden doorgegeven en op welke wijze dit dient te gebeuren.³⁰⁷ De onzekerheid omtrent de toepassingsmodaliteiten van het beroepsgeheim leidt tot onduidelijkheid bij de hulpverlening en verkeerde verwachtingen bij justitiële actoren.³⁰⁸

100. OPSTELLEN STAND VAN ZAKEN EN BEOORDELEN WENSELIJKHEID - Vooreerst is dus een overzichtelijke stand van zaken vereist. Hulpverleners moeten precies weten welke gegevens mogen worden doorgegeven aan justitie, zonder dat zij hierbij het risico lopen het beroepsgeheim te schenden. Zolang hier geen duidelijkheid in komt, lijkt een samenwerking met wederzijds begrip en zonder frustraties een utopie. De huidige informatieoverdracht wordt geanalyseerd in Afdeling II van dit hoofdstuk. Nadat is nagegaan welke informatie vanuit de hulpverlening mag worden doorgegeven aan justitie, kunnen zich ook vragen worden gesteld bij de wenselijkheid van de huidige situatie. Is de huidige informatieoverdracht bedreigend voor de vertrouwensfunctie van de hulpverlener? Welke gegevens heeft justitie echt nodig om een correcte inschatting te kunnen maken over de

³⁰³ K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad. Implementatie van case management door middelengebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 134.

³⁰⁴ K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad. Implementatie van case management door middelengebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 103; B. DE RUYVER *et al.* *Samenvatting van de voornaamste resultaten: Effecten van alternatieve afhandeling voor druggebruikers*, 8.

³⁰⁵ N. ROOSE, "Afstemming tussen justitiële medewerkers en drughulpverleners in het belang van iedereen!", *Orde dag* 2004, afl. 26, (19)24-25.

³⁰⁶ *Supra* nr. 103.

³⁰⁷ K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad: implementatie van case management voor druggebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 1-298.

³⁰⁸ VAD, Visietekst over de juridische handvaten voor de hulpverlener bij het rapporteren aan justitiële medewerkers bij doorverwijzing van meerderjarige druggebruikers, Brussel, 2012, 22, <http://www.vad.be/media/1149706/juridische%20handvateen%20beroepsgeheim%20voor%20hulpverleners.pdf> (hierna verkort: VAD, Visietekst over de juridische handvaten voor de hulpverlener).

wenselijkheid van een justitiële interventie? En zijn er andere manieren om deze informatiestroom te organiseren zodat het beroepsgeheim nog beter wordt gerespecteerd, maar er toch een efficiënte samenwerking mogelijk is? Naar een antwoord op deze vragen wordt gezocht in Afdeling III van dit hoofdstuk.

101. AFBAKENING TOT BEROEPSGEHEIM HULPVERLENING - Opvallend is dat de meeste onduidelijkheden vooral betrekking hebben op het beroepsgeheim van hulpverleners en minder op het politieel of justitieel beroepsgeheim.³⁰⁹ Hoewel ook over deze thema's interessante discussies met belangrijke inzet gevoerd worden³¹⁰, zou een uitgebreide analyse daarvan het bestek van deze masterscriptie te buiten gaan. Bovendien zijn discussies omtrent het beroepsgeheim van bijvoorbeeld justitieassistenten te situeren binnen justitie zelf, en minder binnen de samenwerkingsverhouding tussen justitie en de hulpverlening. Daarom worden enkel de problemen rond de informatiestroom vanuit de hulpverlening naar justitie geanalyseerd.

AFDELING II. ANALYSEREN HUIDIGE INFORMATIEOVERDRACHT

102. TOEGESPITSTE ANALYSE - In deze afdeling worden de algemene, theoretische principes van het beroepsgeheim toegepast op de concrete samenwerkingsverhouding tussen justitie en drughulpverlening in het kader van alternatieve afhandeling van het strafproces. Er wordt nagegaan waarom de vertrouwensrelatie tussen hulpverlener en cliënt beschermd wordt door het beroepsgeheim en wat de gevolgen daarvan zijn. Enkele uitzonderingen, zowel door wetgever als rechtsleer gecreëerd, doorbreken echter het beroepsgeheim en ontheffen de hulpverlener onder bepaalde voorwaarden van zijn zwijgplicht. Deze worden besproken en geëvalueerd. Bij het analyseren van de huidige informatieoverdracht wordt gefocust op concepten die binnen de opzet van deze masterscriptie het meest relevant zijn. Het hanteren van deze specifieke invalshoek impliceert dat onderstaande bespreking niet allesomvattend mag en kan zijn. Zo worden bijvoorbeeld de wettelijke verplichting tot rapportage en de mogelijkheid tot geïnformeerde toestemming uitgebreid besproken, waar de ambtelijke en private aangifteplicht enkel ter volledigheid worden vermeld. Voor een meer extensieve

³⁰⁹ F. VANDER LAENEN, "The end of the affair? Het beroepsgeheim in de samenwerking tussen justitie en hulpverlening", *Panopticon* 2011, afl. 4, (1) 1-2.

³¹⁰ Voor meer info zie bijvoorbeeld T. VANDER BEKEN en B. KETELS, "Dansen op de brug. Enkele reflecties over het beroepsgeheim van de justitieassistent." *Panopticon* 2011, afl. 4, 53-61 en J. PUT, "De kar of het paard? Justitieassistenten en beroepsgeheim", *NC* 2012, 286-296.

bespreking van het beroepsgeheim binnen de hulpverlening kan het basiswerk van VAN DER STRAETE en PUT³¹¹ geraadpleegd worden.

§1. Hulpverlener principieel gebonden door het beroepsgeheim

103. HET BEROEPSGEHEIM - De wetgever omschrijft het beroepsgeheim in artikel 458 Sw.³¹² als de geheimhoudingsplicht waar men zich aan dient te houden indien men uit hoofde van staat of beroep kennis krijgt van geheimen. Er is dus sprake van een “geheimgerechtigde” en een “geheimplichtige” en tussen beiden bestaat een noodzakelijke vertrouwensrelatie waarbinnen gevoelige informatie wordt uitgewisseld.³¹³ Het beroepsgeheim beschermt dus aan de ene kant het individuele belang van de persoon die zich tot een vertrouwenspersoon richt. Aan de andere kant wordt door het beroepsgeheim ook het vertrouwen van de bevolking in vertrouwensberoepen gevrijwaard. Het feit dat men met persoonlijke problemen naar een vertrouwenspersoon kan stappen komt ten goede van de volksgezondheid en dient op die manier ook het maatschappelijk belang.³¹⁴

104. RATIONE MATERIAE - Of bepaalde informatie al dan niet kan bestempeld worden als ‘geheim’ hangt van verschillende factoren af. De manier waarop de hulpverlener de informatie verkrijgt, al dan niet rechtstreeks via de druggebruiker, is irrelevant. Bovendien moet de druggebruiker niet uitdrukkelijk expliciteren dat bepaalde informatie “geheim” of “vertrouwelijk” is.³¹⁵ Volgens de VAD vallen onder de noemer geheimen ‘*alle informatie, feiten of gegevens, uit verleden, heden of toekomst dewelke betrekking hebben op of uitgaan van het individu, met name zijn lichaam, gedachten, gevoelens, attitude, kennis, gedrag, ... die de hulpverlener die binnen het gezondheid- en welzijnspectief handelt, uit hoofde van zijn/haar statuut of beroep, d.i. in het kader van ofwel een reeds bestaande ofwel een initiële hulpverleningsrelatie, zelf waargenomen heeft, of waarvan hij/zij kennis heeft genomen (hetzij schriftelijk, hetzij mondeling).*’³¹⁶ Deze omschrijving heeft tot gevolg dat algemene

³¹¹ I. VAN DER STRAETEN en J. PUT, *Beroepsgeheim en hulpverlening*, 267.

³¹² Art. 458 van het Strafwetboek van 8 juni 1867, BS 9 juni 1867 (hierna verkort: Sw.): *Geneesheren, heilkundigen, officieren van gezondheid, apothekers, vroedvrouwen en alle andere personen die uit hoofde van hun staat of beroep kennis nemen van geheimen die hun zijn toevertrouwd, en deze bekendmaken en buiten het geval dat zij opgeroepen worden om in recht [of voor een parlementaire onderzoekscommissie] getuigenis af te leggen en buiten het geval dat de wet hen verplicht die geheimen bekend te maken, worden gestraft met gevangenisstraf van acht dagen tot zes maanden en met geldboete van honderd [euro] tot vijfhonderd [euro].*

³¹³ I. VAN DER STRAETEN en J. PUT, *Beroepsgeheim en hulpverlening*, 21 en 60.

³¹⁴ K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad: implementatie van case management voor druggebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 113.

³¹⁵ K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad: implementatie van case management voor druggebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 114; B. ALLEMEERSCH, “Het toepassingsgebied van art. 458 Strafwetboek. Over het succes van het beroepsgeheim en het geheim van dat succes”, *RW* 2003-04, (1) 14-18.

³¹⁶ VAD, Visietekst over de juridische handvaten voor de hulpverlener, 13.

settinggerichte aspecten, zoals bijvoorbeeld de verschillende hulpverleningsmogelijkheden, niet onder het beroepsgeheim vallen. Deze mogen dus zonder problemen doorgespeeld worden aan justitiële medewerkers.³¹⁷ Wanneer het tot een betwisting zou komen is het evenwel de rechter en dus niet de cliënt of de hulpverlener die beslist of informatie als geheim gekwalificeerd wordt.³¹⁸ Indien de cliënt bepaalde informatie evenwel als niet-geheim beschouwt dient dit mijn inziens doorslaggevend te zijn in het oordeel van de rechter. Het omgekeerde zou impliceren dat de cliënt als een achtergestelde, onwetende en onmondige persoon zonder enig inschattingsvermogen wordt gezien. Deze paternalistische visie was vroeger misschien het initiële uitgangspunt, maar is thans achterhaald.³¹⁹

105. RATIONE PERSONAE - Een persoon kan op twee manieren door het beroepsgeheim gebonden zijn. Vooreerst is er artikel 458 Sw. dat enerzijds bepaalde beroepscategorieën *ad nominatam* viseert en anderzijds een algemene norm invoert. Deze norm werd door de rechtspraak ingevuld als de norm van de noodzakelijke vertrouwenspersoon.³²⁰ Zij functioneert als een soort vangnet dat toelaat om nieuwe beroepen die de wetgever bij het opstellen van artikel 458 Sw. niet voor ogen had of kon hebben ook onder het toepassingsgebied te brengen.³²¹ Zoals hierboven reeds werd aangegeven is de vertrouwensrelatie tussen de hulpverlener en cliënt essentieel voor het welslagen van de behandeling.³²² Daarom worden hulpverleners als noodzakelijke vertrouwensfiguren beschouwd en zijn zij gebonden door het beroepsgeheim.³²³ Los van artikel 458 Sw. is er ook een tweede manier om gebonden te zijn door het beroepsgeheim. Bepalingen in bijzondere, formele³²⁴ wetgeving kunnen dit bepalen.³²⁵ Of men al dan niet gehouden is tot het

³¹⁷ VAD, Visietekst over de juridische handvaten voor de hulpverlener, 13.

³¹⁸ Cass. 10 maart 1982, RW 1982-83, 234; K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad: implementatie van case management voor druggebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 115.

³¹⁹ K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad: implementatie van case management voor druggebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 134; I. VAN DER STRAETEN en J. PUT, *Beroepsgeheim en hulpverlening*, 15-16.

³²⁰ Cass. 20 februari 1905, I, 141, concl. L. JANSSENS.

³²¹ J. PUT, “De kar of het paard? Justitieassistenten en beroepsgeheim”, NC 2012, 289; K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad: implementatie van case management voor druggebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 114.

³²² *Supra* nr. 103.

³²³ F. VANDER LAENEN, “The end of the affair? Het beroepsgeheim in de samenwerking tussen justitie en hulpverlening”, *Panopticon* 2011, afl. 4, (1) 2-3; VAD, Visietekst over de juridische handvaten voor de hulpverlener, 12.

³²⁴ B. ALLEMEERSCH, “Het toepassingsgebied van art. 458 strafwetboek. Over het succes van het beroepsgeheim en het geheim van dat succes”, RW 2003, (1) 4.

³²⁵ Enkele voorbeelden van dergelijke bijzondere wetgeving zijn bijvoorbeeld art. 77 van de Wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade, BS 15 april 1965 (hierna verkort: Wet jeugdbescherming), art. 40 van het Decreet betreffende de organisatie van de openbare centra voor maatschappelijk welzijn van 19 december 2008, BS 24 december 2008 (hierna verkort: OCMW Decreet), en

beroepsgeheim vloeit dus in ieder geval voort uit de wet. Het al dan niet bestaan van een contract, een deontologische code, een omzendbrief, een eenzijdige verbintenis of de wens van de persoon in kwestie is dus niet rechtstreeks relevant voor het bestaan van een beroepsgeheim. Dit laat niet weg dat dit een belangrijke aanduiding kan zijn van sectoren waar het beroepsgeheim als wenselijk en/of noodzakelijk wordt gezien.³²⁶

106. SCHENDING VAN HET BEROEPSGEHEIM EN SANCTIONERING - Eenieder die door het beroepsgeheim gebonden is en willens en wetens de toevertrouwde geheimen bekend maakt, begaat een schending van het beroepsgeheim en loopt de kans strafrechtelijk gesanctioneerd te worden voor dit wanbedrijf. Een schending van het door de druggebruiker gestelde vertrouwen in de hulpverlening kan zeer nefaste gevolgen hebben voor het verdere verloop van de behandeling.³²⁷ De strafrechtelijke sanctionering vormt dan ook een belangrijke waarborg voor de druggebruiker die het gestelde vertrouwen in de hulpverlener helpt te vrijwaren.³²⁸ Hoewel de wetgever zwijgt over de vereiste schuldvorm, mag er volgens de heersende theorie vanuit gegaan worden dat een algemeen opzet volstaat.³²⁹ Schending van het beroepsgeheim door onachtzaamheid kan evenwel tucht- of burgerrechtelijke maatregelen tot gevolg hebben. Uit de weinige rechtspraak die voorhanden is kan worden afgeleid dat een schending van het beroepsgeheim niet vaak strafrechtelijk wordt vervolgd, en al zeker niet in de welzijnszorg.³³⁰

§2. Uitzonderingen op het beroepsgeheim

107. ALGEMEEN - Of uitzonderingen op het beroepsgeheim mogelijk zijn wordt in twee opzichten bediscussieerd. Een eerste discussie betreft de vraag of uitzonderingen op het beroepsgeheim zijn toegestaan, gelet op de finaliteit van deze geheimhoudingsplicht. Een tweede discussie betreft de vraag hoe die uitzonderingen, indien ethisch aanvaard, juridisch kunnen worden gefundeerd.

108. EERSTE DISCUSSIE: ABSOLUUT V. FUNCTIONEEL – Met betrekking tot de vraag of uitzonderingen op het beroepsgeheim kunnen worden toegestaan zijn er in de rechtsleer twee

art.9 van het Decreet van 19 december 1997 betreffende het algemeen welzijnswerk, *BS* 17 februari 1998 (hierna verkort: Decreet Algemeen Welzijnswerk).

³²⁶ J., PUT, “De kar of het paard? Justitieassistenten en beroepsgeheim”, *NC* 2012, 288-289.

³²⁷ *Infra* nr. 130.

³²⁸ VAD, Visietekst over de juridische handvaten voor de hulpverlener, 11.

³²⁹ Cass. 26 september 1966, *Arr. Cass.* 1967, 95-101.

³³⁰ K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad: implementatie van case management voor druggebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 113, 117; I. VAN DER STRAETEN en J. PUT, *Beroepsgeheim en hulpverlening*, 111 met verwijzing naar Rb. Antwerpen 7 april 2000, *T. Gez.* 2004-05, 126.

strekkingen te onderscheiden, die nauw samenhangen met de distinctie tussen de absolute en functionele benadering van het beroepsgeheim. Volgens de aanhangers van de absolute opvatting dient het beroepsgeheim een maatschappelijk belang en mag dit voor geen enkel ander belang wijken.³³¹ In de rechtsleer en rechtspraak bestaat echter een belangrijke stroming die, mijn inziens terecht, pleit voor een functionele benadering van het beroepsgeheim. Dit houdt in dat men het beroepsgeheim als een concept ziet dat zowel het maatschappelijk als het individueel belang dient. Volgens hen dient het beroepsgeheim te worden geïnterpreteerd rekening houdend met andere waarden. Indien men een functionele opvatting hanteert, erkent men dus dat het beroepsgeheim soms mag wijken voor het belang van de geheimgerechtigde, geheimhouder of derden. Het beroepsgeheim is niet langer een doel op zich, maar een middel om een doel te bereiken.³³² Ook Cassatie sloot zich anno 1978 bij de functionalisten aan.³³³ Gelet op de wettelijke, jurisdictionele en jurisprudentiële uitzonderingen die doorheen de jaren hun intrede deden -en hieronder worden toegelicht- lijkt deze laatste visie dus stilaan de bovenhand te halen.

109. TWEDE DISCUSSIE: FUNDEREN VAN DE UITZONDERINGEN - Mijn inziens is de functionele benadering van het beroepsgeheim de juiste, gelet op het feit dat het beroepsgeheim niet alleen het maatschappelijk maar ook het individueel belang beschermt. De vraag blijft natuurlijk hoe de uitzonderingen op de geheimhoudingsplicht juridisch kunnen worden gefundeerd. Het beroepsgeheim kreeg immers een plaats binnen het strafrecht, dat gekenmerkt wordt door zijn openbare orde karakter. Aan strafwetten mag in beginsel dan ook geen afbreuk worden gedaan.³³⁴ Dit principe geldt ook indien de strafwetten in kwestie enkel private belangen beschermen.³³⁵ Toch kan strafbaar gesteld gedrag, *in casu* het doorgeven van door het beroepsgeheim beschermde informatie aan derden, in bepaalde gevallen worden gerechtvaardigd. Een eerste rechtvaardigingsgrond³³⁶ is volgens artikel 70 Sw. het wettelijk voorschrift. Indien de informatieoverdracht door de wet geboden en door de overheid bevolen is, dan kan er, behoudens enkele uitzonderingen, geen sprake zijn van een misdrijf. Een

³³¹ Cass. 30 oktober 1978, *Arr. Cass.* 1978-79, 235; K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad: implementatie van case management voor druggebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 117.

³³² I. VAN DER STRAETEN en J. PUT, *Beroepsgeheim en hulpverlening*, 41; K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad: implementatie van case management voor druggebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 117, 134.

³³³ Cass. 30 oktober 1978, *Arr. Cass.* 1978-79, 235.

³³⁴ Artikel 6, 1131, 1133 Burgerlijk wetboek 21 maart 1804, *BS* 3 september 1807 (hierna verkort : BW).

³³⁵ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen, Maklu, 2011, 9 (hierna verkort: F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*).

³³⁶ Definitie: “*Rechtvaardigingsgronden zijn in rechte gefundeerde veroorloevende (tegen)normen die een in abstracto geformuleerde rechtsplicht, die strafrechtelijk wordt gehandhaafd, in een concrete situatie neutraliseren*” in F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*, 60.

gedraging kan immers niet tegelijk rechtmatig en onrechtmatig zijn.³³⁷ Enkele van die wettelijke uitzonderingen die een informatieoverdracht rechtvaardigen worden hieronder besproken.³³⁸ Daarnaast bestaan er ook een aantal uitzonderingen op het beroepsgeheim zonder dat de wet dit toelaat. Deze kwamen tot stand door een uitbreidende en analogische interpretatie van het rechtvaardigingsbeginsel door rechtspraak en rechtsleer.³³⁹ Unaniem erkende rechtvaardigingsgronden zijn bijvoorbeeld de noodtoestand en het gedeeld beroepsgeheim.³⁴⁰ Over de toestemming van de benadeelde als rechtvaardigingsgrond bestaat echter onenigheid binnen de Belgische rechtspraak en rechtsleer.³⁴¹ Gelet op het openbare orde karakter van de strafwetten en het feit dat private overeenkomsten hieraan geen afbreuk kunnen of mogen doen, kan de toestemming mijn inziens niet als een rechtvaardigingsgrond worden beschouwd. Dit laat niet weg dat de toestemming van de betrokkene toch kan verhinderen dat er in bepaalde gevallen een strafbaar feit tot stand komt. Dit is namelijk het geval wanneer de toestemming van de betrokkene onverenigbaar is met de constitutieve bestanddelen van een misdrijf.³⁴² Net zoals er geen diefstal kan zijn indien de betrokkene instemt met het wegnemen van dat goed³⁴³, kan er geen schending van het beroepsgeheim zijn indien de betrokkene instemt met het doorgeven van bepaalde informatie.³⁴⁴ De instemming van de betrokkene ontnemt immers het geheime karakter van de informatie. Daardoor wordt de informatie niet langer beschermd door het beroepsgeheim. Let wel, de instemming met het doorgeven van bepaalde informatie kan zich uiteraard beperken tot specifieke personen en/of instanties. Ten opzichte van andere derden blijft de hulpverlener gebonden door het beroepsgeheim. Dat bij betwisting of bepaalde informatie al dan niet geheim is het eindoordeel in handen van de rechter ligt³⁴⁵ is mijn inziens niet problematisch, zolang de wens van de cliënt beslissend is.

110. BESLUIT - Uitzonderingen op het beroepsgeheim kunnen dus gefundeerd zijn op wettelijke, jurisprudentiële en jurisdictionele rechtvaardigingsgronden. De instemming van de cliënt is geen rechtvaardigingsgrond maar kan desalniettemin verhinderen dat een schending

³³⁷ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*, 61.

³³⁸ *Infra* nrs. 111-113.

³³⁹ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*, 61.

³⁴⁰ *Infra* nrs. 117-118.

³⁴¹ *Infra* nrs. 120- 121.

³⁴² I. VAN DER STRAETE, J. PUT en E. LEENAERTS, "Het beschikkingsrecht over het beroepsgeheim", *TPR* 2003, (1039) 1117-1118; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*, 69.

³⁴³ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*, 69.

³⁴⁴ Zie ook I. VAN DER STRAETE, J. PUT en E. LEENAERTS, "Het beschikkingsrecht over het beroepsgeheim", *TPR* 2003, 1093-1137.

³⁴⁵ *Supra* nr. 104.

van het beroepsgeheim tot stand komt. Men kan spreken van een beschikkingsrecht over het beroepsgeheim in hoofde van de cliënt.³⁴⁶ De meest relevante³⁴⁷ uitzonderingen op het beroepsgeheim worden in wat volgt verder toegelicht.

A. Wettelijke uitzonderingen

1° Getuigenis in rechte of voor parlementaire onderzoekscommissie

111. SPREEKRECHT, GEEN SPREEKPLICHT - In sommige gevallen vormt de wetgever de principiële zwijgplicht van de hulpverlener om tot een spreekrecht of spreekplicht. Zo voorziet artikel 458 Sw. in de uitzondering van de getuigenis in rechte³⁴⁸ of voor een parlementaire onderzoekscommissie. Indien de geheimplichtige in deze context geheime informatie bekendmaakt wordt hij niet strafrechtelijk gesanctioneerd. Het mondeling of schriftelijk afleggen van dergelijke getuigenis kan ten aanzien van om het even welke autoriteit die het recht heeft getuigenissen te verzamelen.³⁴⁹ De geheimplichtige dient evenwel steeds de deontologische code van het beroep na te leven. Een schending daarvan kan tuchtrechtelijk worden vervolgd.³⁵⁰

2° Verplichting tot bekendmaking

112. AANGIFTEPLICHTEN, WPV EN RAPPORTAGEPLICHT - De wetgever³⁵¹ kan een geheimplichtige ook buiten de bovenbeschreven situatie toelaten bepaalde gevoelige informatie te onthullen.³⁵² De ambtelijke³⁵³ en private³⁵⁴ aangifteplicht vormen hier een bekende, maar bediscussieerde toepassing van.³⁵⁵ De meerderheid van de rechtsleer meent dat het beroepsgeheim primeert op de aangifteplicht omdat schending van de zwijgplicht zoveel

³⁴⁶ I. VAN DER STRAETEN en J. PUT, *Beroepsgeheim en hulpverlening*, 195.

³⁴⁷ Binnen het kader van de alternatieve afhandelingen van het strafproces zie *supra* nr. 102.

³⁴⁸ Voor begripsduiding zie bijvoorbeeld Cass. 12 april 1976, *Arr. Cass.* 1976, 935-937.

³⁴⁹ Dit zijn onder meer strafgerichten, burgerlijke, administratieve en tuchtrechtbanken maar niet voor politieambtenaren. Zie I. VAN DER STRAETE en J. PUT, *Beroepsgeheim en hulpverlening*, 132.

³⁵⁰ K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad: implementatie van case management voor druggebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 116; VAD, Visietekst over de juridische handvaten voor de hulpverlener, 12.

³⁵¹ Dit kan door middel van een wet of decreet, maar niet door een omzendbrief. In de rechtsleer bestaat onenigheid over de vraag of een KB en MB een voldoende rechtsgrond uitmaken, gelet op het beginsel van de hiërarchie der normen. Voor meer info zie onder meer B. ALLEMEERSCH, "Het toepassingsgebied van art. 458 Strafwetboek. Over het succes van het beroepsgeheim en het geheim van dat succes", *RW* 2003-04, (1) 4-5.

³⁵² F. VANDER LAENEN, "The end of the affair? Het beroepsgeheim in de samenwerking tussen justitie en hulpverlening", *Panopticon* 2011, afl. 4, (1) 3, voetnoot 8; I. VAN DER STRAETEN en J. PUT, *Beroepsgeheim en hulpverlening*, 139.

³⁵³ Art. 29 Sv.

³⁵⁴ Art. 30 Sv.

³⁵⁵ *Infra* nr. 117; K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad: implementatie van case management voor druggebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 116; I. VAN DER STRAETEN en J. PUT, *Beroepsgeheim en hulpverlening*, 145.

als mogelijk moet vermeden worden.³⁵⁶ Indien men dit principe niet respecteert, dreigt het beroepsgeheim in belangrijke mate te worden uitgehold.³⁵⁷ Bovendien laat de jurisprudentiële creatie van noodtoestand steeds toe om het beroepsgeheim te doorbreken wanneer belangrijke rechtsgoederen of belangen worden bedreigd.³⁵⁸ Een ander bekend voorbeeld van een wettelijke toelating om bepaalde gegevens uit te wisselen zonder in strijd te zijn met het beroepsgeheim is de Wet van 8 december 1992.³⁵⁹ Binnen deze masterscriptie zijn de wettelijke bepalingen die voor hulpverleners een rapportageverplichting invoeren evenwel het belangrijkste. Uit het bovenstaande³⁶⁰ bleek echter dat de wetgever enkel voor de afhandelingsmodaliteiten VOV en VI voorzag in dergelijke rapportageplicht.³⁶¹ Voor de andere gerechtelijke statuten wordt niet bepaald welke informatie aan welke persoon op welk tijdstip dient te worden doorgespeeld. Beide situaties worden geanalyseerd en geëvalueerd.

a) *VOV/VI*

113. VERPLICHT RAPPORTEREN VAN GEGEVENS - Het aanvaarden³⁶² van de begeleidingsopdracht in het kader van een VOV of VI doet een wettelijke rapportageplicht in hoofde van de begeleidende hulpverlener ontstaan ten opzichte van justitie. Bij het opstellen van de wetgeving die de rapportageplicht invoert dienden de bepalingen van het samenwerkingsakkoord inzake de begeleiding en behandeling van daders van seksueel misbruik duidelijk tot voorbeeld.³⁶³ Het rapport dat door de hulpverlener moet worden opgesteld dient te vermelden of de cliënt al dan niet aanwezig is op de voorgestelde raadplegingen, wanneer er sprake is van ongewettigde afwezigheden en of de behandeling, al dan niet eenzijdig door de cliënt, wordt stopgezet. Verder bepaalt de wet dat ook

³⁵⁶ Cass. 24 april 1979, *Arr. Cass.* 1978-79, 1006.

³⁵⁷ K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad: implementatie van case management voor druggebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 115-116.

³⁵⁸ *Infra* nr. 117.

³⁵⁹ Wet tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens van 8 december 1992, *BS* 18 maart 1993 (hierna verkort: Wet verwerking persoonsgegevens).

³⁶⁰ *Supra* nrs. 49 en 55.

³⁶¹ Art. 46 en 48 van de Wet van 28 november 2000 betreffende de strafrechtelijke bescherming van de minderjarigen, *BS* 17 maart 2001; art. 35 Voorlopige hechteniswet; art. 9bis Probatielawet en art. 20 Wet bescherming maatschappij voeren een identieke rapportageverplichting in maar deze blijft beperkt tot de gevallen waarin de in verdenkinggestelde, veroordeelde of geïnterneerde die op proef wordt vrijgesteld respectievelijk verdacht wordt van, veroordeeld is voor of geïnterneerd werd wegens een van de feiten bedoeld in de artikelen 372-377 Sw. Deze artikelen handelen over seksuele delinquentie en niet over drugdelinquentie.

³⁶² In de praktijk rijzen soms problemen omtrent deze aanvaarding omdat de hulpverlening niet steeds op de hoogte blijkt te zijn van het juridisch statuut van de cliënt. Zie F. VANDER LAENEN, "The end of the affair? Het beroepsgeheim in de samenwerking tussen justitie en hulpverlening", *Panopticon* 2011, afl. 4, (1) 4 en voetnoot 16.

³⁶³ Artikel 9,3° van de Wet van 4 mei 1999 houdende instemming tot het samenwerkingsakkoord tussen de Federale Staat en de Vlaamse Gemeenschap inzake de begeleiding en behandeling van daders van seksueel misbruik, *BS* 11 september 1999; F. VANDER LAENEN, "The end of the affair? Het beroepsgeheim in de samenwerking tussen justitie en hulpverlening", *Panopticon* 2011, afl. 4, (1) 4.

moeilijkheden die bij de uitvoering van de behandeling zouden rijzen moeten worden meegedeeld. Justitiële actoren dienen ook op de hoogte te worden gebracht wanneer er zich situaties voordoen die een ernstig risico inhouden voor derden. Het tijdstip waarop de rapportage moet plaats vinden verschilt naargelang de maatregel en bedraagt binnen de maand na de invrijheidstelling bij VOV, ten minste om de 2 of 6 maanden bij VI. Andere rapportagemomenten kunnen plaatsvinden indien de bevoegde instantie daarom verzoekt of op eigen initiatief indien men dit nuttig acht.³⁶⁴ Deze rapportageplicht wordt door de hulpverlening als bedreigend voor hun vertrouwensfunctie beschouwd. Daar wordt verder in deze masterscriptie op terug gekomen.³⁶⁵

b) Andere gerechtelijke statuten

114. GEEN RAPPORTAGEPLICHT - Voor de andere gerechtelijke statuten voorzag de wetgever niet in een rapportageplicht. Nochtans heeft justitie ook hier nood aan informatie zodat zij kan controleren of de druggebruiker de opgelegde voorwaarden naleeft. Hulpverlening is zich hier van bewust, maar het ontbreken van wettelijke omkadering leidt tot heel wat onzekerheid omtrent de rapportering in het kader van deze gerechtelijke statuten.³⁶⁶

115. ADVIES VAD – Om aan deze onzekerheid tegemoet te komen publiceerde de VAD recent een visietekst.³⁶⁷ Daarin geven zij aan welke informatie hun inziens toch kan worden doorgegeven aan justitiële medewerkers, ook al werkt men niet in het kader van een VOV of VI. Zij menen dat het rapporteren van bepaalde gegevens mogelijk is, indien evenwel aan bepaalde randvoorwaarden is voldaan. Zo moet er sprake zijn van een voorafgaand vastgelegd samenwerkingsverband en mag enkel de informatie die noodzakelijk is voor het opvolgen van de opgelegde voorwaarden aan de justitiële medewerker worden doorgespeeld. Men moet met andere woorden altijd rekening houden met wat de hulpverlener kan melden in het licht van zijn finaliteit als vertrouwenspersoon. De VAD ziet geen graten in het doorgeven van informatie die betrekking heeft op het aanvatten van de behandeling, aanwezigheden, het afronden van de behandeling en het eenzijdig stopzetten van de behandeling. Ook over belangrijke ‘objectiveerbare’ veranderingen binnen het begeleidingsplan, zoals bijvoorbeeld een doorverwijzing naar een andere hulpverleningsdienst, mag gecommuniceerd worden. Daarentegen mag over moeilijkheden die bij de uitvoering van de hulpverlening zijn gerezen

³⁶⁴ VAD, Visietekst over de juridische handvaten voor de hulpverlener, 22.

³⁶⁵ *Infra* nr. 130.

³⁶⁶ VAD, Visietekst over de juridische handvaten voor de hulpverlener, 7 en 22.

³⁶⁷ VAD, Visietekst over de juridische handvaten voor de hulpverlener, 1-38.

alsook over situaties die een ernstig risico voor derden inhouden niet gecommuniceerd worden.³⁶⁸ Wat betreft het tijdstip waarop de informatieoverdracht dient plaats te vinden prefereert de VAD dat dit gebeurt op vraag van de justitiële medewerkers. VAD meent dat de bal in het kamp justitie ligt, aangezien zij vragende partij zijn voor het opstarten van de begeleiding. Bijgevolg dienen zij dan ook maar de verantwoordelijkheid te dragen voor het tijdig bekomen van informatie.³⁶⁹

116. CAVEAT - Het advies van de VAD is duidelijk en, mijn inziens, ook juridisch correct. De informatie die hulpverleners volgens de VAD mogen doorgeven heeft immers betrekking op settinggerichte aspecten, waardoor deze gegevens niet onder de noemer 'geheimen' vallen en bijgevolg niet beschermd worden door het beroepsgeheim.³⁷⁰ Het standpunt dat zij innemen in verband met het tijdstip waarop de informatieoverdracht dient plaats te vinden is evenwel vatbaar voor kritiek. Hulpverlening is namelijk vrij de samenwerking met justitie al dan niet aan te gaan. Wanneer zij de samenwerking aangaan, dan wordt efficiënt en correct communiceren een gedeelde verantwoordelijkheid van beide actoren, en dit in het belang van de cliënt. Omtrent het ideale tijdstip voor informatieoverdracht worden verder in deze masterscriptie nog aanbevelingen geformuleerd.³⁷¹ Ondanks deze bemerking is het advies een handig hulpmiddel dat de hulpverlener kan helpen opnieuw het bos door de bomen te zien. Toch schuilt in deze manier van werken ook een potentieel gevaar. Adviezen kunnen immers geen voldoende rechtsgrond uitmaken om het niet-naleven van het beroepsgeheim te rechtvaardigen. Omdat dit concrete advies juridisch correct is blijft een schending van het beroepsgeheim buiten schot, maar de kans is reëel dat dit niet altijd het geval zal zijn. In dat geval zouden hulpverleners worden aangespoord bepaalde gegevens uit te wisselen, zonder dat een rechtvaardigingsgrond bestaat die het beroepsgeheim opheft. Het spreekt voor zich dat dit bijzonder problematisch is. Een doordachte tussenkomst van de wetgever zou naast het creëren van duidelijkheid het bijkomend voordeel hebben voldoende rechtszekerheid te bieden.³⁷²

B. Jurisprudentiële en jurisdictionele uitzonderingen

1° Noodtoestand

³⁶⁸ VAD, Visietekst over de juridische handvaten voor de hulpverlener, 23.

³⁶⁹ VAD, Visietekst over de juridische handvaten voor de hulpverlener, 24.

³⁷⁰ *Supra* nr. 104.

³⁷¹ *Infra* nrs. 135 en 136.

³⁷² *Infra* nrs. 128 en 129.

117. VERBREKEN ZWIJGPLICHT OM BELANGRIJKERE RECHTSGOEDEREN/BELANGEN TE VRIJWAREN - Een eerste jurisdictionele uitzondering op het beroepsgeheim is de noodtoestand. In het principearrest Verlaine³⁷³ erkent Cassatie de noodtoestand voor het eerst als rechtvaardigingsgrond. Toegepast op de context van de hulpverlening betekent dit het volgende: een hulpverlener die zich in de onmiddellijke noodzakelijkheid bevindt andere en meer belangrijke rechtsgoederen of belangen te vrijwaren, en dit op geen andere manier kan doen, mag beslissen bepaalde informatie toch door te geven aan derden. Het niet-naleven van het beroepsgeheim wordt gerechtvaardigd door de noodsituatie waarin men zich bevindt en kan bijgevolg geen aanleiding geven tot strafrechtelijke sanctionering.³⁷⁴ De rechtsleer beschouwt deze figuur meer geschikt dan de private of ambtelijke aangifteplicht om een schending van het beroepsgeheim te rechtvaardigen.³⁷⁵ De noodtoestand laat dus feitelijk toe te rapporteren aan justitie wanneer er zich situaties voordoen die een ernstig risico inhouden voor derden. Dit nog eens opnemen in de rapportageverplichting was dus eigenlijk overbodig. Verder in deze masterscriptie worden nog andere voorstellen gedaan tot aanpassing van de inhoud van de huidige rapportageplicht.³⁷⁶

2° Gedeeld en gezamenlijk beroepsgeheim

118. JURISPRUDENTIËLE MUTATIE VAN HET BEROEPSGEHEIM - Een tweede, ditmaal jurisprudentiële, uitzonderingsgrond is die van het gedeeld beroepsgeheim. Deze figuur werd ontwikkeld om aan heel wat praktische problemen binnen de hulpverlening tegemoet te komen. In een behandeling zijn namelijk vaak verschillende hulpverleners of hulpverleningsteams betrokken. Een strikte interpretatie van het beroepsgeheim maakt informatieverkeer tussen die verschillende hulpverleners echter onmogelijk. Nochtans is dit vaak noodzakelijk in het kader van een aangepaste behandeling. Om aan deze complicaties te verhelpen ontwikkelde de rechtsleer de figuur van het gedeeld beroepsgeheim. Wanneer hulpverleners binnen eenzelfde context betrokken zijn bij een dossier, dan kunnen zij via dit bijgesteld beroepsgeheim toch relevante en vertrouwelijke informatie over deze cliënt met elkaar delen. De rechtvaardiging voor deze uitzondering is dat zij allen in diezelfde mate gebonden zijn door het beroepsgeheim. Deze informatieoverdracht wordt wel aan twee voorwaarden gekoppeld die cumulatief vervuld moeten zijn: de cliënt moet geïnformeerd zijn en de uitwisseling van gegevens moet strikt noodzakelijk zijn voor het hulpverleningsproces.

³⁷³ Cass. 13 mei 1987, *Arr. Cass.* 1986-87, 1203.

³⁷⁴ I. VAN DER STRAETEN en J. PUT, *Beroepsgeheim en hulpverlening*, 159.

³⁷⁵ *Supra* nr. 112.

³⁷⁶ *Infra* nrs. 118-140.

Pas wanneer de informatie deze toets doorstaat mag zij uitgewisseld worden. Naast het gedeeld beroepsgeheim wordt in de literatuur ook melding gemaakt van het gezamenlijk beroepsgeheim. Dit kan worden beschouwd als een minder strenge toepassing van het gedeeld beroepsgeheim. Wanneer hulpverleners functioneel met elkaar samenwerken maar geen afgebakende entiteit vormen, kan relevante informatie, weliswaar binnen juridisch bepaalde grenzen, toch vrij circuleren binnen dat netwerk. Noodzakelijkheid is hier dus niet vereist. Over de aanvaarding van deze jurisprudentiële constructie bestaat binnen de rechtsleer evenwel geen overeenstemming.³⁷⁷

119. GEEN GEDEELD BEROEPSGEHEIM MET JUSTITIËLE HULPVERLENERS – Men kan zich afvragen of hulpverleners een beroep kunnen doen op de figuur van het gedeeld beroepsgeheim om informatie uit te wisselen met justitiële actoren. De justitieassistenten bijvoorbeeld worden omwille van hun sociale opleiding ook beschouwd als hulpverleners en zijn thans gebonden door het beroepsgeheim.³⁷⁸ Toch kan hier noch het gedeeld noch het gezamenlijk beroepsgeheim een informatiestroom tussen hulpverleners binnen de verslavingszorg en hulpverleners binnen justitie rechtvaardigen. Dit komt omdat de tussenkomst van justitieassistenten van een totaal verschillende aard is omdat zij werken binnen de justitiële context.³⁷⁹ De rechtsleer is met betrekking tot deze kwestie unaniem.³⁸⁰

3° Geïnformeerde toestemming

120. CONCEPT EN TOEPASSING - Een derde uitzondering op het beroepsgeheim is die van de geïnformeerde toestemming. De cliënt stemt in met de overdracht door de hulpverlener van bepaalde –en door het beroepsgeheim beschermde- gegevens aan justitiële autoriteiten. Dit dient te worden onderscheiden van de situatie waar de cliënt zelf informatie doorgeeft aan justitiële autoriteiten.³⁸¹ Door in te stemmen met de informatieoverdracht zou de cliënt met andere woorden het beroepsgeheim van de hulpverlener kunnen opheffen, wat niet hetzelfde is als een schending van het beroepsgeheim rechtvaardigen.³⁸² De rechtsleer die deze figuur, mijn inziens terecht, aanvaardt is evenwel van mening dat de instemming aan een aantal

³⁷⁷ I. VAN DER STRAETEN en J. PUT, *Beroepsgeheim en hulpverlening*, 207-237; I. VAN DER STRAETE en J. PUT, “Het gedeeld beroepsgeheim en het gezamenlijk beroepsgeheim – halve smart of dubbel leed?”, *RW* 2004-05, nr.2, 41-59; J. PUT, “De kar of het paard? Justitieassistenten en beroepsgeheim”, *NC* 2012, (286) 287; VAD, Visietekst over de juridische handvaten voor de hulpverlener, 19.

³⁷⁸ *Supra* nr. 74.

³⁷⁹ Zie bijvoorbeeld *supra* nr. 52.

³⁸⁰ I. VAN DER STRAETEN en J. PUT, *Beroepsgeheim en hulpverlening*, Brugge, Die Keure, 2005, 178-195.

³⁸¹ *Infra* nrs. 137-140.

³⁸² *Supra* nr. 109.

essentiële voorwaarden moet voldoen.³⁸³ Zo moet zij voorafgaand, specifiek, uitdrukkelijk, geïnformeerd en vrij zijn.³⁸⁴ Indien de cliënt instemt met de informatieoverdracht van beschermde gegevens dient de hulpverlener deze keuze te respecteren. Eerstgenoemde is namelijk het best geplaatst om uit te maken wat er met vertrouwelijke informatie dient te gebeuren. Het beroepsgeheim verschaft de hulpverlener niet de bevoegdheid om soeverein en tegen de wil van de cliënt in te beslissen welke gegevens geheim moeten blijven en dit enkel op basis van een vermeend belang van derden of de maatschappij.³⁸⁵

121. ERKENNING IN DE WETGEVING, CASSATIE ZWIJGT - Het lijkt erop dat de wetgever de mogelijkheid tot geïnformeerde toestemming ter opheffing van het beroepsgeheim in bepaalde situaties erkent. Zo wordt in artikel 6 van de WVP de toestemming van de betrokkene als belangrijkste uitzondering op het principiële verbod tot verwerking van gevoelige gegevens beschouwd.³⁸⁶ Hoewel het Hof duidelijk de functionalistische benadering van het beroepsgeheim erkent³⁸⁷, blijft zij jammer genoeg in stilzwijgen gehuld wat betreft de mogelijkheid van de geïnformeerde toestemming. Dit in tegenstelling tot de lagere rechtspraak³⁸⁸, de Raad van State³⁸⁹ en ondanks internationale erkenning³⁹⁰ van de mogelijkheid tot geïnformeerd instemmen.³⁹¹ Het valt te betreuren dat Cassatie geen soortgelijk standpunt inneemt. Zij moet daar uiteraard de kans toe krijgen, maar uit het verleden is gebleken dat zij soms lak heeft aan de mening van de heersende stroming binnen de rechtsleer, wat haar keuzes onvoorspelbaar en af en toe ondoorgrondelijk maakt.

122. EVALUATIE - De figuur van de geïnformeerde toestemming heeft veel te bieden. Zo maakt zij het mogelijk dat hulpverleners bepaalde gegevens toch kunnen doorgeven aan justitie, zonder dat dit hun vertrouwensfunctie in gevaar brengt of dat zij - althans volgens de voorstanders van deze figuur - het beroepsgeheim schenden. In het kader van een VOV of VI

³⁸³ I. VAN DER STRAETEN en J. PUT, *Beroepsgeheim en hulpverlening*, 191.

³⁸⁴ De voorwaarden zijn gelijklopend met de voorwaarden die de wetgever stelt in het kader van de afstand van privacy zie artikel 1§8 Wet verwerking persoonsgegevens.

³⁸⁵ Zie ook I. VAN DER STRAETE, J. PUT en E. LEENAERTS, "Het beschikkingsrecht over het beroepsgeheim", *TPR* 2003, (1093) 1124-1129; I. VAN DER STRAETEN en J. PUT, *Beroepsgeheim en hulpverlening*, 195; K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad: implementatie van case management voor druggebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 118.

³⁸⁶ K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad: implementatie van case management voor druggebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 117.

³⁸⁷ *Supra* nr. 108.

³⁸⁸ Brussel 3 februari 1981, *T. Gez.* 1981-82, 34, noot H. NYS.

³⁸⁹ RvS 27 november 1992, n. 42211, *RACE* 1992.

³⁹⁰ Art. 4.2. Declaration on the promotion of patients rights in Europe, Amsterdam, 1994, http://www.who.int/genomics/public/eu_declaration1994.pdf.

³⁹¹ I. VAN DER STRAETE, J. PUT en E. LEENAERTS, "Het beschikkingsrecht over het beroepsgeheim", *TPR* 2003, (1093) 1104.

houdt dit bijvoorbeeld in dat ook gegevens die niet in de limitatieve opsomming van de wetgever terug te vinden zijn kunnen worden doorgegeven. Voor de andere gerechtelijke statuten is de geïnformeerde toestemming de enige uitzondering op het beroepsgeheim die een informatie-uitwisseling *an sich* mogelijk maakt. Door de cliënt de mogelijkheid te bieden om geïnformeerd in te stemmen met de informatieoverdracht, wordt aan de cliënt ook meer verantwoordelijkheid gegeven. Zowel de autonomie van de cliënt, als het beroepsgeheim van de hulpverlening worden op die manier dus gerespecteerd. Ondanks deze voordelen is de geïnformeerde instemming van de cliënt nog steeds niet unaniem erkend in de rechtsleer³⁹² en blijft de cassatierechtspraak onverfijnd.³⁹³ Dit zorgt ervoor dat de toepassing van de geïnformeerde instemming in de praktijk niet kan steunen op enige gefundeerde basis met rechtsonzekerheid tot gevolg.

C. Omweg in de praktijk: het driehoeksoverleg

123. MONDELING OVERLEG TUSSEN JUSTITIE, HULPVERLENER EN DRUGGEBRUIKER – In de praktijk vindt soms een driehoeksoverleg plaats tussen de justitieassistent, behandelende hulpverlener en druggebruiker. Het driehoeksoverleg geeft de cliënt de mogelijkheid zelf bepaalde informatie aan de justitieassistent door te geven. Daardoor kan een verdergaande informatieoverdracht plaats vinden dan wanneer de hulpverlener instaat voor de communicatie. Deze is immers gebonden door het beroepsgeheim.³⁹⁴ De gelijkenissen met de hierboven besproken geïnformeerde toestemming zijn groot, met dit verschil dat het nu de cliënt zelf is die instaat voor de informatieoverdracht.

124. GEÏNFORMEERD OVERLEGGEN - De auteur is evenwel van mening dat een cliënt op dezelfde geïnformeerde manier moet kunnen oordelen welke informatie hij wil meedelen aan de justitiële autoriteiten. Zoals hierboven werd uiteengezet betekent ‘geïnformeerd’ op een voorafgaande, specifieke, uitdrukkelijke, geïnformeerde en vooral vrije manier.³⁹⁵ Gelet op het feit dat driehoeksoverleg mondeling gebeurt en ieder wettelijk kader ontbreekt lijkt het bewaken van de voorwaarden een moeilijke opdracht.

³⁹² In tegenstelling tot bijvoorbeeld Zwitserland, Duitsland en Oostenrijk zie respectievelijk artikel 321, 203 en 121 van het nationaal Strafgesetzbuch. Zie I. VAN DER STRAETE, J. PUT en E. LEENAERTS, “Het beschikkingsrecht over het beroepsgeheim”, *TPR* 2003, (1093) 1093, 1113.

³⁹³ *A contrario* K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad: implementatie van case management voor druggebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 160.

³⁹⁴ K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad: implementatie van case management voor druggebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 111, 160.

³⁹⁵ *Supra* nr. 120.

125. EVALUATIE - Het driehoeksoverleg heeft mijn inziens grotendeels dezelfde voordelen als de geïnformeerde toestemming. Een belangrijk pluspunt is dat hier geanticipeerd wordt op de problemen die kunnen rijzen rond het beroepsgeheim doordat de cliënt zelf instaat voor de informatieoverdracht van bepaalde gegevens. Het driehoeksoverleg lijkt dan ook een goed functionerend systeem waar op zich weinig tegen in te brengen is. Het beroepsgeheim van de hulpverlener blijft volledig intact en door de cliënt enigszins actief in het informatieproces te betrekken wordt hij aangezet om zelf verantwoordelijkheid op te nemen.³⁹⁶ In principe is het de cliënt zelf die vrij beslist welke informatie hij al dan niet meegeeft. Hoewel dit in de geraadpleegde literatuur nergens wordt aangestipt, kunnen mijn inziens toch vraagtekens worden geplaatst bij het ongedwongen karakter van informatieoverdracht. Dit vereist verduidelijking van de context waar vaak beroep wordt gedaan op driehoeksoverleg. Wanneer een justitieassistent de indruk heeft dat een situatie stroef³⁹⁷ verloopt dan is het logisch dat hij vaak meer uitleg wenst over het verloop van de behandeling. Zo kan hij beter inschatten of een repressief optreden vereist is. Een verdergaande informatiestroom vanuit de hulpverlening naar justitie wordt echter geblokkeerd door het beroepsgeheim. Het is in deze context dat men vaak een driehoeksoverleg organiseert.³⁹⁸ Welnu, in hoeverre is die cliënt nog vrij en ongedwongen in zijn beslissing om informatie door te geven wanneer hij aan tafel wordt geplaatst tussen enerzijds een controlerende justitieassistent die twijfelt om over te gaan tot vervolging en anderzijds een zwijgplichtige hulpverlener? Van dergelijk driehoeksoverleg gaat mijn inziens een zekere drang uit die de cliënt –misschien zelfs onbewust- aanzet om bepaalde informatie vrij te geven. Het is mijn inziens niet het driehoeksoverleg op zich, maar de combinatie ervan met de andere mechanismen tot informatie-uitwisseling die voor problemen zorgt. Thans lijkt dit soort overleg vooral een handig middel te zijn om via de cliënt meer informatie te bekomen dan datgene wat de hulpverlener kan doorgeven. Verder in dit hoofdstuk wordt nagegaan hoe men de mogelijkheden die driehoeksoverleg te bieden heeft kan behouden en zelfs maximaliseren, maar zonder geconfronteerd te worden met de geschetste bezwaren.³⁹⁹

§3. Conclusie

³⁹⁶ COLMAN, F. VANDER LAENEN en B. DE RUYVER, “De samenwerking tussen justitie en de (drug)hulpverlening. Randvoorwaarden voor een optimale interactie” in L.PAUWELS en G. VERMEULEN (eds.), *Actualia strafrecht en criminologie*, Antwerpen, Maklu, 2010, (313) 320.

³⁹⁷ Bijvoorbeeld wanneer uit het verslag van de hulpverlener blijkt dat de druggebruiker een aantal keer ongewettigd afwezig is of er moeilijkheden rijzen bij de uitvoering van de behandeling.

³⁹⁸ Dit bleek uit het interview met de justitieassistent meneer Chris de Bels te Kortrijk.

³⁹⁹ *Infra* nr. 139.

126. BESLUIT - In deze afdeling werd de huidige informatieoverdracht tussen justitie en hulpverlening in het kader van de alternatieve afhandeling van het strafproces geanalyseerd. Besluitend kan worden gesteld dat hulpverleners thans gebonden zijn door het beroepsgeheim omdat zij een noodzakelijke vertrouwenspersoon voor hun cliënten zijn. Voor VOV en VI voorziet de wetgever echter in een rapportageverplichting aan justitie. Deze wettelijke uitzondering rechtvaardigt de informatie-uitwisseling tussen beide actoren voor zover men zich houdt aan de gegevens die limitatief worden opgesomd. Deze rapportageplicht is echter vrij vergaand en bedreigt de vertrouwensfunctie van de hulpverlener. Voor de andere gerechtelijke statuten voert de wetgever geen verplichting tot rapportage in. Ook de uitzonderingen gecreëerd door rechtsleer en rechtspraak kunnen hier niet altijd een oplossing bieden. De noodsituatie ontslaat de hulpverlener slechts in een zeer beperkt aantal gevallen van zijn wettelijke zwijgplicht en is dus ontoereikend om een regelmatige rapportage aan justitie te verantwoorden. Het gedeeld en gezamenlijk beroepsgeheim kunnen geen toepassing vinden omdat de hulpverlener en justitieassistent in een te verschillende context werken. De figuur van de geïnformeerde toestemming zou mijn inziens soelaas kunnen bieden, zij het niet dat deze onvoldoende erkend is door wetgeving, rechtspraak en rechtsleer om de informatieoverdracht volledig te funderen. Bovendien zou de rapportage ook volledig afhangen van de goodwill van de cliënt, wat uiteraard niet wenselijk is.⁴⁰⁰ Een systeem zoals driehoeksoverleg waar de cliënt soms impliciet wordt gedwongen bepaalde informatie vrij te geven die de hulpverleners niet kunnen en/of willen meedelen aan justitieassistenten is mijn inziens niet wenselijk. Er heerst onzekerheid over welke informatie al dan niet mag worden doorgegeven. Dat de gegevens die mogen of moeten worden doorgegeven dan nog eens verschillend zijn naargelang het gerechtelijk statuut waar men mee werkt maakt de chaos compleet. Voor hulpverleners wordt het bijzonder moeilijk om het bos door de bomen te blijven zien. Adviezen van organisaties zoals de VAD kunnen dit wel voor enige duidelijkheid zorgen maar bieden geen rechtszekerheid, laat staan constructieve oplossingen. Sommige hulpverleners kiezen dan ook het zekere voor het onzekere en houden de lippen stevig op elkaar, zelfs indien het om louter formele informatie gaat.⁴⁰¹ Dit is bijzonder problematisch aangezien feedback noodzakelijk is voor justitie opdat zij correct en efficiënt kunnen inschatten wanneer repressief optreden gewenst is. In onderstaande afdeling worden

⁴⁰⁰ K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad: implementatie van case management voor druggebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 89.

⁴⁰¹ K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad: implementatie van case management voor druggebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 104.

aanbevelingen gesuggereerd om de huidige informatie-uitwisseling tussen justitie en hulpverlening te optimaliseren.

AFDELING III. VOORSTEL TOT OPTIMALISATIE

127. TWEE SUGGESTIES - Binnen deze masterscriptie worden twee voorstellen gedaan ter optimalisatie van de huidige informatie-uitwisseling die thans voornamelijk plaats vindt tussen hulpverlening en justitie. Optimalisatie betekent meer rechtszekerheid voor alle betrokken actoren, maximaal respect voor het beroepsgeheim van de hulpverlener en meer eenvormigheid tussen de verschillende gerechtelijke statuten onderling inzake gegevens die mogen worden doorgegeven. Het grote verschil tussen beide voorstellen is de persoon via wie de communicatie tussen hulpverlening en justitie verloopt. Het eerste voorstel sluit het dichtst aan bij de situatie die we vandaag de dag kennen. Het bevat de aanbeveling om voor iedere afhandelingsmodaliteit te voorzien in een wettelijk opgelegde rapportageverplichting in hoofde van iedere hulpverlener die werkt met doorverwezen justitiecliënteel. De inhoud van die rapportageverplichting dient evenwel te worden beperkt tot objectieve en noodzakelijke gegevens en er dient schriftelijk en op vaste momenten te worden gecommuniceerd. In het tweede voorstel wordt, naar het voorbeeld van zowel Proefzorg⁴⁰² als bemiddeling in strafzaken⁴⁰³, de verantwoordelijkheid tot informatieoverdracht bij de cliënt gelegd, maar met toezicht door de behandelende hulpverlener. Beide voorstellen hebben het potentieel de informatie-overdracht te optimaliseren, maar aangezien de tweede suggestie het beroepsgeheim van de hulpverlener het meest vrijwaart geniet deze de voorkeur van de auteur.

§1. Aangepaste rapportageplicht voor iedere hulpverlener

A. Wetgevend kader voor ieder gerechtelijk statuut

128. WEGWERKEN DISCREPANTIE - Uit Afdeling II blijkt dat de wettelijke rapportageverplichting een van de weinige uitzonderingen op het beroepsgeheim is die het doorgeven van bepaalde gegevens aan justitie ten allen tijde kan rechtvaardigen. De wetgever voorzag slechts voor twee gerechtelijke statuten -VOV en VI- in een dergelijke verplichting. Voor hulpverleners die met cliënten werken met een ander juridisch statuut geldt deze rapportageplicht niet, wat aanleiding geeft tot veel onzekerheid. Een eerste aanbeveling is dan ook om voor ieder gerechtelijk statuut te voorzien in een wettelijke rapportageverplichting.

⁴⁰² B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 147.

⁴⁰³ *Supra* nr. 45.

Dit zal mijn inziens bijdragen tot meer duidelijkheid, eenvormigheid en een grotere rechtszekerheid voor alle betrokken actoren. De hulpverlening en cliënt weten precies welke gegevens moeten worden doorgegeven en justitie stelt zich daar ook op in.

129. IMPLEMENTEREN IN BESTAANDE OMKADERING - Indien de gerechtelijke statuten reeds een wettelijk kader hebben kan een rapportageplicht worden ingesteld door het invoegen van een wetsbepaling naar analogie met VOV en VI. Voor praetoriaanse probatie zal men eerst -zoals hierboven reeds werd benadrukt⁴⁰⁴ - een wettelijke omkadering moeten voorzien, maar bij de creatie daarvan kan men met bovenstaande aanbeveling rekening houden.

B. Informatie-uitwisseling beperken tot objectieve en noodzakelijke gegevens

130. VAGE EN VERGAANDE RAPPORTAGEPLICHT BEDREIGT VERTROUWENSFUNCTIE – De rapportageplicht maakt een informatieoverdracht mogelijk zonder dat het beroepsgeheim wordt geschonden.⁴⁰⁵ Dit betekent niet dat de huidige informatieoverdracht ook optimaal verloopt. De rapportageplicht wordt door hulpverlening en rechtsleer als vaag en bijzonder vergaand beoordeeld. Vooreerst is bijzonder onduidelijk wat de wetgever bedoelt met ‘moeilijkheden bij de uitvoering van de behandeling’.⁴⁰⁶ In de wet wordt nergens verduidelijkt wat kan worden verstaan onder ‘moeilijkheden bij de uitvoering van de behandeling’. Ook in de parlementaire voorbereiding staat daaromtrent niets te lezen.⁴⁰⁷ De weinig precieze formulering van dit rapportagepunt en is voor kritiek vatbaar. Bovendien menen zowel hulpverlening als rechtsleer dat de functie van de hulpverlener als vertrouwensfiguur in het gedrang komt. Dit komt omdat naast objectieve gegevens ook deels inhoudelijke informatie die verband houdt met de behandeling moet worden meegedeeld.⁴⁰⁸ Dit maakt het voor hulpverleners moeilijk het vertrouwen van de cliënt te winnen en dit ook nog te bewaren. VAN DER LAENEN vraagt zich af of er wel nog ten volle sprake is van een beroepsgeheim en of men niet beter zou spreken van een hulpverlener onder mandaat.⁴⁰⁹ Dit kan mijn inziens

⁴⁰⁴ *Supra* nr. 60.

⁴⁰⁵ *Supra* nr. 112.

⁴⁰⁶ Zie verwijzing naar P. COSYNS, “Recente evolutie van het medisch beroepsgeheim bij de behandeling van slachtoffers of daders van fysiek of seksueel geweld” in J. GOETHALS, F. HUTSEBAUT, G. VERVAEKE (eds.), *Gerechtelijke geestelijke gezondheidszorg: wetenschap, beleid en praktijk, Liber Amoricom Joris Casselman*, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2005, 73 in voetnoot 17 van F. VANDER LAENEN, “The end of the affair? Het beroepsgeheim in de samenwerking tussen justitie en hulpverlening”, *Panopticon* 2011, afl. 4, (1) 5.

⁴⁰⁷ Verslag namens de commissie voor justitie over het wetsontwerp betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen (J. VANDEURZEN), *Hand.* Kamer 1999-2000, 20 oktober 2000, nr. 0695/009, 59-61.

⁴⁰⁸ I. VAN DER STRAETEN en J. PUT, *Beroepsgeheim en hulpverlening*, 2005, 73; F. VANDER LAENEN, “The end of the affair? Het beroepsgeheim in de samenwerking tussen justitie en hulpverlening”, *Panopticon* 2011, afl.4, (1) 5.

⁴⁰⁹ F. VANDER LAENEN, “The end of the affair? Het beroepsgeheim in de samenwerking tussen justitie en hulpverlening”, *Panopticon* 2011, afl.4, (1) 5.

genuanceerd worden. Het bestaan van een mandaat is immers niet onverenigbaar met het gehouden zijn aan een beroepsgeheim.⁴¹⁰ In ieder geval lijkt het raadzaam de inhoud van dergelijke rapportering bij te stellen.

131. ZOEKEN NAAR EEN EVENWICHT - Er dient mijn inziens te worden gezocht naar het juiste evenwicht tussen welke informatie justitie echt nodig heeft en welke informatie hulpverlening kan vrijgeven zonder dat dit hun vertrouwensfunctie bedreigt. Op die manier kunnen aanbevelingen berusten op uitgangspunten waar zowel justitie als hulpverlening vrede mee kan nemen. Dit evenwicht kan maar worden bereikt wanneer beide partijen hun eigen mogelijkheden en beperkingen erkennen en ook deze van hun partner respecteren. Er is met andere woorden opnieuw nood aan een duidelijke terrein- en rolafbakening. Toegepast op de samenwerkingsverhouding tussen justitie en drughulpverlening in het kader van de alternatieve afhandeling van het strafproces betekent dit dat, eenmaal justitie een druggebruiker doorverwijst naar de hulpverlening, zij zich naar de achtergrond terugtrekt zonder evenwel volledig uit beeld te verdwijnen. De druggebruiker wordt overgelaten aan de deskundigheid van de hulpverlener die *carte blanche* moet krijgen om zijn werk naar behoren uit te voeren. Dit veronderstelt dat een hulpverlener niet wordt beschouwd als een informant van het gerechtelijk apparaat. Dergelijk uitgangspunt zou zijn werk en vooral de essentiële vertrouwensrelatie met de cliënt te zwaar hypothekeren.⁴¹¹

132. OORDELEN OP BASIS VAN INHOUDELIJKE GEGEVENS DOOR DE HULPVERLENER - De hulpverlener staat tijdens de behandeling dicht bij de druggebruiker dan enig welke justitiële actor. Daardoor is hij ook de enige die kan oordelen of er effectief sprake is van verbetering in de individuele situatie van de druggebruiker. Daarom is het mijn inziens aan te raden om het oordelen over het inhoudelijk verloop van de behandeling dan ook over te laten aan de behandelende hulpverlener. Wanneer deze meent dat de cliënt zijn kans⁴¹² definitief heeft verspild, dient hij de justitiële autoriteiten daar onmiddellijk, maar formeel, van op de hoogte te brengen. Het beroepsgeheim dient immers ook na de behandeling te worden gerespecteerd. Dit betekent niet dat iedere motivatieschommeling of ieder hervall onmiddellijk moet worden gerapporteerd. Hulpverlening bij middelengebruik is vaak een proces van vallen en opstaan. Een terugval is dan ook niet altijd een teken van slechte wil, maar een inherent

⁴¹⁰ Als voorbeeld kan de specifieke functie van de justitieassistent dienen. Zie T. VANDER BEKEN en B. KETELS, "Dansen op de brug. Enkele reflecties over het beroepsgeheim van de justitieassistent." *Pantopticon* 2011, (53) 56.

⁴¹¹ N. ROOSE, "Afstemming tussen justitiële medewerkers en drughulpverleners in het belang van iedereen!", *Orde dag* 2004, afl. 26, (19) 24-25.

⁴¹² *Supra* nr. 98.

onderdeel van het veranderingsproces.⁴¹³ Het spreekt voor zich dat dit een delicate evenwichtsoefening is, maar deze wordt mijn inziens het best gemaakt door de behandelende hulpverlener. Justitie kan immers nooit een totaalbeeld van het volledige behandelingsproces hebben. Haar toch een oordeel laten vellen impliceert dat dit gebeurt op basis van momentopnames, wat voorbij gaat aan een geïntegreerde benadering van de drugproblematiek. Een mooie illustratie kan uit de bevindingen in verband met het effect van een drangbehandeling worden gehaald. Eerder werd reeds aangetoond dat de motivatie van de druggebruiker die aan het begin van een drangbehandeling op een laag pitje staat doorheen het behandelingsproces kan worden opgekrikt.⁴¹⁴ Indien hulpverlening de lage motivatie in een van de eerste verslagen aan justitie zou moeten aangeven als ‘moeilijkheid die bij de uitvoering rijst’, zou justitie dus op basis van een momentopname de foute beslissing kunnen nemen om de behandeling stop te zetten en repressief op te treden.

133. OORDELEN OP BASIS VAN OBJECTIEVE GEGEVENS DOOR JUSTITIE - Dit betekent echter niet dat justitie volledig afhankelijk moet zijn van het oordeel van de hulpverlener. Eerder werd reeds benadrukt dat het aanbod van justitie om via een alternatieve afhandelingsmodaliteit een vrijheidsberovende straf te omzeilen niet onvoorwaardelijk is.⁴¹⁵ Het minste wat van de persoon in kwestie kan worden verwacht is dat hij de behandeling effectief volgt. Over het aanvatten van de behandeling, aanwezigheden, ongewettigde afwezigheden en het stopzetten van de behandeling dient dus te worden gerapporteerd aan justitie. Dit zijn objectieve gegevens die niet als geheim gekwalificeerd worden.⁴¹⁶ Hierover rapporteren brengt de vertrouwensfunctie van de hulpverlener dus ook niet in gevaar. Indien de druggebruiker ongewettigd afwezig is of de behandeling wordt stopzet dan worden de opgelegde voorwaarden niet nageleefd. In dit geval kan justitie beslissen, ongeacht het verloop van de behandeling, repressief op te treden.

134. TOEPASSEN OP HUIDIGE RAPPORTAGE - Deze bevindingen worden slechts gedeeltelijk weerspiegeld in de huidige rapportageverplichting. Zoals reeds aangegeven dient de behandelende hulpverlener de justitiële autoriteiten thans te informeren over de volgende punten: de aanwezigheden op de voorgestelde raadplegingen, de ongewettigde afwezigheden, het stopzetten van de behandeling (ook wanneer dit eenzijdig door de betrokkene gebeurt), de

⁴¹³ N. ROOSE, “Afstemming tussen justitiële medewerkers en drughulpverleners in het belang van iedereen!”, *Orde dag* 2004, afl. 26, (19) 24-25.

⁴¹⁴ *Supra* nr. 65.

⁴¹⁵ *Supra* nr. 98.

⁴¹⁶ *Supra* nr. 104

moelijkheden die bij de uitvoering van de behandeling zijn gerezen en de situaties die een ernstig risico inhouden voor derden.⁴¹⁷ De eerste drie punten gaan louter over aan- en afwezigheden en vormen het minimum aan informatie waar justitie recht op heeft. Via de laatste twee punten sluipt justitiële controle op het behandelingsproces duidelijk naar binnen.⁴¹⁸ De verantwoording daarvoor lijkt te zijn dat men op die manier wil verhinderen dat druggebruikers enkel op de raadplegingen aanwezig zijn om een gevangenisverblijf te omzeilen, maar verder op geen enkele wijze aan de behandeling meewerken.⁴¹⁹ Het is correct dat deze elementen bij de beoordeling van de situatie van de betrokkene van belang kunnen zijn, maar zoals reeds benadrukt dient deze beoordeling mijn inziens door de behandelende hulpverlener en niet door justitie te worden gemaakt. Het laatste rapportagepunt lijkt bovendien ook overbodig, aangezien een hulpverlener steeds een beroep kan doen op de noodtoestand indien hij zich genoodzaakt ziet het beroepsgeheim te doorbreken ter vrijwaring van andere belangen.⁴²⁰

C. Schriftelijke rapportage op vaste tijdstippen

135. FORMELE SCHRIFTELIJKE RAPPORTERING - Thans wordt vaak met justitieassistenten gecommuniceerd in persoon of via telefonische gesprekken.⁴²¹ Uit onderzoek blijkt echter dat dergelijke manier van communiceren als informeler wordt ervaren en er rapper cliëntinformatie uitgewisseld wordt, wat uiteraard sneller aanleiding kan geven tot schending van het beroepsgeheim.⁴²² Een justitieassistent verwoordt het als volgt: *“Men heeft meestal geen bezwaar tegen een mondelinge bespreking van de cliëntsituatie, maar vanaf het moment dat iets op papier gezet moet worden krabbelen de hulpverleners terug”*⁴²³ Dit is bijzonder problematisch. Want ondanks het ‘terugkrabbelen’ begaan de hulpverleners nog steeds schendingen van het beroepsgeheim, ook al is dat niet schriftelijk maar mondeling.⁴²⁴ Indien men ervoor opteert de informatieoverdracht via de hulpverlener te laten verlopen dan is een

⁴¹⁷ Art. 46 en 48 van de Wet van 28 november 2000 betreffende de strafrechtelijke bescherming van de minderjarigen, BS 17 maart 2001 en art. 35 Voorlopige hechteniswet.

⁴¹⁸ P. GORIS, “Aanpak van de drugproblematiek: verslaafd aan controle, hoe afkicken?”, *Orde dag* 2004, afl. 26, (55) 56.

⁴¹⁹ Verslag namens de commissie voor justitie over het wetsontwerp betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen (J. VANDEURZEN), *Hand. Kamer* 1999-2000, 20 oktober 2000, nr. 0695/009, 59-61.

⁴²⁰ *Supra* nr. 117.

⁴²¹ B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 161.

⁴²² K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad: implementatie van case management voor druggebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 88.

⁴²³ K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad. Implementatie van case management door middelengebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 88.

⁴²⁴ Art. 458bis Sw.

laatste aanbeveling om, naar het voorbeeld van Proefzorg⁴²⁵ en volgens het advies van de VAD ⁴²⁶, dit schriftelijk te doen. Een mogelijkheid is om te werken met standaardformulieren⁴²⁷ waarvan de inhoud idealiter overeenstemt met wat zonet werd aanbevolen. Op die manier kan de communicatie formeel en helder verlopen, zonder dat er mondelinge of schriftelijke schendingen van het beroepsgeheim plaats vinden.⁴²⁸

136. VASTE OGENBLIKKEN - Thans voorziet de wetgever dat de rapportage dient te gebeuren binnen de maand na de invrijheidstelling, ten minste om de 2 maanden bij VOV of om de 6 maanden bij VI. Andere rapportagemomenten kunnen plaatsvinden indien de bevoegde instantie daarom verzoekt of op eigen initiatief indien men dit nuttig acht.⁴²⁹ Uit het advies van de VAD blijkt dat rapportage op vraag van de justitiële medewerker wordt geprefereerd ten aanzien van de rapportering op initiatief van de hulpverlener.⁴³⁰ Om deze discussie te omzeilen kan evenwel worden aanbevolen om, opnieuw naar het voorbeeld van Proefzorg, de informatieoverdracht op vooraf vastgelegde tijdstippen te laten doorgaan.⁴³¹

§2. Rapportage door de cliënt in plaats van de hulpverlener

137. CLIËNT ALS TUSSENPERSOON - Een volledig andere invalshoek is om de gangbare manier van zaken volledig om te keren en de informatieoverdracht te laten verlopen via de cliënt. De voordelen van dergelijke manier van werken werden reeds aangehaald.⁴³² Door de cliënt actief te betrekken bij de informatieoverdracht wordt hij aangezet om zelf verantwoordelijkheid op te nemen. Bovendien wordt het beroepsgeheim van de hulpverlener maximaal gerespecteerd.

138. TOEPASSINGEN IN PROEFZORG EN DRIEHOEKSOVERLEG - Deze manier van rapporteren werd reeds getest in Proefzorg en alle betrokkenen reageerden bijzonder enthousiast. Er wordt zelfs gesuggereerd deze vorm van feedback als een voorbeeld te laten dienen voor de andere alternatieve maatregelen en straffen.⁴³³ Buiten proefzorg is een toepassing van

⁴²⁵ B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 174.

⁴²⁶ VAD, Visietekst over de juridische handvaten voor de hulpverlener, 24.

⁴²⁷ B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 161, 174.

⁴²⁸ B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 161, 189.

⁴²⁹ *Supra* nr. 113.

⁴³⁰ *Supra* nr. 115.

⁴³¹ B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 174-175.

⁴³² *Supra* nr. 121.

⁴³³ B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 174-175.

informatieoverdracht via de cliënt reeds terug te vinden in het driehoeksoverleg. Het grote nadeel aan deze ‘*triangulation*’⁴³⁴ bleek de drang te zijn die de cliënt bij dergelijk mondeling overleg -al dan niet bewust- ervaart om bepaalde informatie vrij te geven. De informatie die justitie wil verkrijgen valt in deze situatie immers onder de bescherming van het beroepsgeheim en kan dus niet via de hulpverlener worden verkregen. De cliënt wordt eigenlijk maar subsidiair geraadpleegd, wanneer de andere uitzonderingen op het beroepsgeheim geen informatieoverdracht via de hulpverlener kunnen verantwoorden.

139. RANDVOORWAARDEN - Om bovenbeschreven nadelen te vermijden dient de rapportage mijn inziens aan een aantal randvoorwaarden te voldoen. Deze voorwaarden zijn quasi vergelijkbaar met wat werd aanbevolen indien de informatieoverdracht blijvend door de hulpverlener zou geschieden. Vooreerst dient de cliënt door alle betrokken actoren worden beschouwd als de persoon via wie de formele⁴³⁵ rapportering in eerste instantie verloopt. Zo raakt hij alvast af van dat ‘*last-call imago*’. Indien de rapportage bovendien ook nog eens schriftelijk zou verlopen dan zou de drang die uitgaat van mondeling driehoeksoverleg kunnen worden vermeden. Voor de cliënt is het evenwel moeilijk uit te maken welke gegevens hij al dan niet meedeelt aan justitiële actoren. Uit het bovenstaande bleek dat justitie voldoende heeft aan objectieve informatie.⁴³⁶ Dit verandert niet omdat de communicatie plots via de cliënt gebeurt. In principe moet ook de cliënt dus enkel rapporteren over het aanvatten en afronden van de behandeling en dient hij het bewijs voor te leggen dat hij op de behandeling aanwezig was. Daarom kan geopteerd worden om ook hier te werken met de bovenbeschreven geobjectiveerde standaardformulieren. Op deze standaardformulieren kan evenwel ruimte worden voorzien voor een verdergaande informatieoverdracht. Zo kan de cliënt justitie ook informeren over inhoudelijke informatie. Gedacht kan worden aan uitslagen van urinestesten, evoluties in het veranderingsproces, het beschrijven van motivatie, persoonlijke bevindingen of andere inhoudelijk informatie.⁴³⁷ Het moet evenwel duidelijk zijn dat dit slechts een mogelijkheid is. Indien de cliënt verkiest deze alinea blanco te laten mag dit geen verdere justitiële gevolgen hebben. De cliënt vult deze formulieren mijn inziens het best in onder begeleiding van de hulpverlener die dan ‘voor gelezen’ ondertekent. De aanwezigheid van de hulpverlener is om verschillende redenen aan te raden. Vooreerst wordt

⁴³⁴ K. GEENENS *et al.*, *Tussen droom en daad. Implementatie van case management door middelengebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, 99.

⁴³⁵ Voor cliëntgericht overleg (praktische afspraken, urgenties, onvoorziene omstandigheden,...) zal de communicatie uiteraard via de hulpverlener blijven verlopen, VAD, Visietekst over de juridische handvaten voor de hulpverlener, 22.

⁴³⁶ *Supra* nr. 132.

⁴³⁷ VAD, Visietekst over de juridische handvaten voor de hulpverlener, 23.

op deze manier vermeden dat een druggebruiker de informatieoverdracht naar justitie eigenhandig kan manipuleren. De handtekening van de hulpverlener verifieert immers dat de cliënt effectief op de behandeling aanwezig was. Ten tweede kan het invullen van deze formulieren als werkinstrument in de behandeling worden gehanteerd.⁴³⁸

140. GEVOLGEN - Indien aan deze randvoorwaarden voldaan is kan er mijn inziens toch efficiënt gecommuniceerd worden en ditmaal met maximaal respect voor het beroepsgeheim. De verantwoordelijkheid voor de informatieoverdracht ligt in handen van de cliënt. Het moet duidelijk zijn dat, indien de cliënt verzuimt justitie te informeren, dit tot gevolg kan hebben dat de behandeling wordt beëindigd en er repressief wordt opgetreden. Wanneer men als voorwaarde een behandeling bij de drughulpverlening oplegt, zou een bijkomende vereiste dus kunnen zijn dat men dient in te staan voor de formele informatieoverdracht. Indien men er voor kiest de informatieoverdracht via de cliënt te laten gebeuren, dan is een aanpassing van de bestaande wetgeving noodzakelijk. Het zou immers niet langer de hulpverlener of hulpverlenende instantie zijn die zou instaan voor de informatieoverdracht, maar de cliënt zelf.

⁴³⁸ B. DE RUYVER *et al.*, *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, 160-162.

BESLUIT

141. ANTWOORD OP CENTRALE ONDERZOEKSVRAAG - Besluitend kan worden gesteld dat de samenwerking tussen justitie en drughulpverlening in het kader van de alternatieve afhandeling van het strafproces anno 2013 niet optimaal verloopt. De aanknopingspunten kampen met enkele juridisch-technische onvolmaaktheden⁴³⁹, maar ook onder de oppervlakte schuilen andere en meer fundamentele bronnen van onbehagen.

142. OVER EFFECTIVITEIT VAN DOORVERWIJZINGEN ONDER DRANG - Een eerste knelpunt was de twijfel in hoofde van de hulpverlening omtrent de effectiviteit van drangbehandelingen, wat zich concreet uitte in een weigerachtige houding ten aanzien van druggebruikers die door justitie worden doorverwezen.⁴⁴⁰ Resultaten van internationaal onderzoek⁴⁴¹ tonen echter aan dat deze twijfels ongegrond zijn: doorverwijzingen naar de hulpverlening onder justitiële druk zijn wel degelijk effectief.⁴⁴² Deze resultaten dienen mijn inziens evenwel te worden genuanceerd.⁴⁴³ Het specifieke profiel van de druggebruiker heeft immers een rechtstreekse invloed op de impact die alternatieve maatregelen of straffen op diens leven kunnen hebben. Om onefficiënt gebruik van mensen en middelen te vermijden, dient men dus eigenlijk voorafgaand te controleren of de druggebruiker in kwestie ‘geschikt’ is om naar de hulpverlening te worden georiënteerd. Om deze geïndividualiseerde benadering te combineren met een vlot vervolgingsbeleid werd de aanbeveling geformuleerd om, naar het voorbeeld van het gerechtelijk arrondissement Antwerpen, druggebruikers op basis van verschillende criteria onder te verdelen in categorieën.⁴⁴⁴ Deze manier van werken kan helpen om de gediversifieerde groep van druggebruikers toch enigszins te structureren.

143. OVER EFFICIËNT DOORVERWIJZEN - Een tweede knelpunt bleek de nood aan meer efficiënte mogelijkheden tot doorverwijzing op het hele opsporings- en vervolgingsniveau te zijn.⁴⁴⁵ Mijn inziens⁴⁴⁶, en deze bevindingen worden bevestigd in de federale beleidsnota drugs⁴⁴⁷, kan dit perfect gebeuren door het takenpakket van justitieassistenten uit te breiden. Deze zouden de parketmagistraten moeten bijstaan bij het maken van doorverwijzingen naar

⁴³⁹ *Supra* nrs. 38, 41, 44, 46, 50, 53, 56 en 60.

⁴⁴⁰ *Supra* nr. 63.

⁴⁴¹ *Supra* nr. 65.

⁴⁴² *Supra* nr. 66.

⁴⁴³ *Supra* nr. 67.

⁴⁴⁴ *Supra* nr. 68.

⁴⁴⁵ *Supra* nrs. 69-70.

⁴⁴⁶ *Supra* nrs. 74-76.

⁴⁴⁷ *Supra* nr. 77.

de drughulpverlening. Dit zou vooreerst de huidige werklast van parketmagistraten verminderen en bovendien zouden de doorverwijzingen gebeuren door personen met meer inzicht in de verslavingsproblematiek. Beroep doen op bestaande en goed functionerende werkvormen is niet alleen economisch voordelig, maar bewaart ook de eenvormigheid binnen het nu al complexe justitieel landschap.⁴⁴⁸ Door op het hele opsporings- en vervolgingsniveau te werken met tussenpersonen kunnen ook nieuwe afhandelingsmodaliteiten zoals Proefzorg, waar ook gewerkt wordt met tussenpersonen, geïmplementeerd worden zonder dat daardoor divergenties met de bestaande afhandelingsmodaliteiten worden gecreëerd.⁴⁴⁹

144. OVER EEN CORRECTE INFORMATIE-UITWISSELING ALS RANDVOORWAARDE – Tot slot werd ook de informatie-uitwisseling tussen justitie en hulpverlening als knelpunt gedetecteerd.⁴⁵⁰ Het justitieel aanbod om via een behandeling in de drughulpverlening een verblijf in de gevangenis te vermijden is niet onvoorwaardelijk. Opdat justitie correct zou kunnen inschatten of de druggebruiker de opgelegde voorwaarden naleeft, dient eerstgenoemde van een zekere feedback te worden voorzien.⁴⁵¹ Het beroepsgeheim dat op de hulpverleners rust en hun vertrouwensrelatie met de cliënt beschermt, vormt echter een belangrijke rem op de informatiestroom.⁴⁵² Een van de uitzonderingen op het beroepsgeheim die het doorspelen van bepaalde gegevens evenwel rechtvaardigt is de wettelijke rapportageverplichting.⁴⁵³ De wetgever voorzag nochtans enkel binnen het kader van VOV en VI in een dergelijke verplichting.⁴⁵⁴ Voor hulpverleners die cliënten met een ander gerechtelijk statuut begeleiden is het bijzonder onduidelijk welke informatie zij aan justitiële actoren mogen doorspelen, zonder daarbij hun beroepsgeheim -en de vertrouwensrelatie die dit beroepsgeheim beschermt- te schenden.⁴⁵⁵ Het uitbreiden van de huidige rapportageverplichting tot iedere hulpverlener die met justitieel doorverwezen cliënteel werkt bleek ook niet optimaal, aangezien deze door hulpverlening en rechtsleer als vaag en bijzonder bedreigend voor de vertrouwensfunctie van de hulpverlener wordt beschouwd.⁴⁵⁶ Er werd gezocht naar manieren om deze informatiestroom te reorganiseren op een manier die efficiënt, duidelijk en eenvormig is, met maximaal respect voor het beroepsgeheim. In dit kader werden twee aanbevelingen gedaan die duidelijk maken dat verhelpen aan de huidige bezwaren niet

⁴⁴⁸ *Supra* nr. 75.

⁴⁴⁹ *Supra* nr. 96.

⁴⁵⁰ *Supra* nr. 98.

⁴⁵¹ *Supra* nr. 98.

⁴⁵² *Supra* nrs. 99 en 103-107.

⁴⁵³ *Supra* nr. 112.

⁴⁵⁴ *Supra* nr. 113.

⁴⁵⁵ *Supra* nr. 114.

⁴⁵⁶ *Supra* nr. 130.

onverenigbaar is met het respecteren van de justitiële noodwendigheden. De eerste aanbeveling⁴⁵⁷ bestaat erin om voor iedere afhandelingsmodaliteit te voorzien in een wettelijke rapportageverplichting waarvan de inhoud evenwel wordt beperkt tot objectieve en noodzakelijke gegevens. Bovendien dient er schriftelijk te worden gecommuniceerd op vaste tijdstippen. Hulpverlening moet bij het vervullen van haar opdracht op het vertrouwen van justitie kunnen rekenen, wat zich dient te vertalen in een summier rapportageverplichting.⁴⁵⁸ De tweede aanbeveling⁴⁵⁹ anticipeert het meest op mogelijke schendingen van het beroepsgeheim en geniet daarom de voorkeur. Volgens deze aanbeveling dient de formele rapportering immers te verlopen via de cliënt, maar onder toezicht van de behandelende hulpverlener en mits vervulling van een aantal randvoorwaarden.

145. RENOVEREN VAN BRUGGEN – Deze masterscriptie begon met een metafoor⁴⁶⁰ en wordt op dezelfde manier afgesloten. De huidige bruggen tussen justitie en hulpverlening voelen thans wankel aan. Dit is voor een deel te wijten aan een aantal hindernissen op de bruggen zelf. Het grootste gevaar vormen evenwel de losgewrikte fundamenten aan beide kanten van de kloof. Dit betekent echter niet dat deze bruggen moeten worden afgebroken, of dat vanaf heden enkel nieuwe bruggen de kloof kunnen dichten. Mits enkele renovaties die de fundamenten beter dan ooit fixeren moet het mijn inziens mogelijk zijn de bruggen in de toekomst veilig over te steken.

⁴⁵⁷ *Supra* nrs. 128-136.

⁴⁵⁸ *Supra* nrs. 131-132.

⁴⁵⁹ *Supra* nr. 137-140.

⁴⁶⁰ *Supra* nrs. 5, 11, 41, 50, 59, 87 en 93.

BIBLIOGRAFIE

I. WETGEVING (IN DE MEEST RUIME ZIN)

A. *HARD LAW*

Internationaal Opiumverdrag van 's-Gravenhage van 23 januari 1912, *BS* 16 juli 1919.

Enkelvoudig Verdrag inzake verdovende middelen opgemaakt te New York op 30 maart 1961, *BS* 27 november 1969.

Verdrag van de Verenigde Naties tegen de sluikhandel in verdovende middelen en psychotrope stoffen, opgemaakt te Wenen op 20 december 1988, *BS* 21 maart 1996.

Declaration on the promotion of patients rights in Europe, Amsterdam, 1994, http://www.who.int/genomics/public/eu_declaration1994.pdf.

Verdrag inzake psychotrope stoffen, opgemaakt te Wenen op 21 februari 1971, *BS* 21 maart 1996.

Burgerlijk wetboek 21 maart 1804, *BS* 3 september 1807.

Wetboek van Strafvordering van 17 november 1808, *BS* 27 november 1808.

Strafwetboek van 8 juni 1867, *BS* 9 juni 1867.

Wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering, *BS* 25 april 1878.

Wet van 31 mei 1888 tot invoering van de voorwaardelijke invrijheidstelling in het strafstelsel, *BS* 3 juni 1888.

Wet van 24 februari 1921 betreffende het verhandelen van gifstoffen, slaapmiddelen en verdovende middelen, *BS* 6 maart 1921.

Wet van 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie, *BS* 17 juli 1964.

Wet van 1 juli 1964 betreffende de Bescherming van de Maatschappij tegen abnormalen, gewoontemisdadigers en bepaalde plegers van seksuele strafbare feiten, *BS* 17 juli 1964.

Wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade, *BS* 15 april 1965.

Wet van 9 juli 1975 tot wijziging van de wet van 24 februari 1921 betreffende het verhandelen van giftstoffen, slaapmiddelen en verdovende middelen, ontsmettingsstoffen of antiseptica, *BS* 26 juli 1975.

Wet van 26 juni 1990 betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke, *BS* 27 juli 1990.

Wet 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis, *BS* 14 augustus 1990.

Wet tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens van 8 december 1992, *BS* 18 maart 1993.

Wet van 10 februari 1994 houdende de regeling van een procedure voor de bemiddeling in strafzaken, *BS* 27 april 1994.

Wet van 5 maart 1998 betreffende de Voorwaardelijke Invrijheidsstelling en tot wijziging van de Wet van 9 april 1930 tot Bescherming van de Maatschappij tegen abnormalen en gewoontemisdadigers, *BS* 2 april 1998.

Wet van 18 maart 1998 betreffende de instelling van de Commissies voor de Voorwaardelijke Invrijheidsstelling, *BS* 2 april 1998.

Wet van 4 mei 1999 houdende instemming tot het samenwerkingsakkoord tussen de Federale Staat en de Vlaamse Gemeenschap inzake de begeleiding en behandeling van daders van seksueel misbruik, *BS* 11 september 1999.

Wet van 28 november 2000 betreffende de strafrechtelijke bescherming van de minderjarigen, *BS* 17 maart 2001.

Wet van 4 april 2003 tot wijziging van de Wet van 21 februari betreffende het verhandelen van giftstoffen, slaapmiddelen en verdovende middelen, ontsmettingsmiddelen en antiseptica, en van artikel 137 van het Wetboek van Strafvordering, *BS* 2 juni 2003.

Wet van 3 mei 2003 tot wijziging van de Wet van 21 februari 1921 betreffende het verhandelen van gifstoffen, slaapmiddelen en verdovende middelen, ontsmettingsmiddelen en antiseptica, *BS* 2 juni 2003.

Wet van 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten, *BS* 15 juni 2006.

Wet van 17 mei 2006 houdende oprichting van de strafuitvoeringsrechtbanken, *BS* 15 juni 2006.

Wet van 21 april 2007 betreffende de internering van personen met een geestesstoornis.

Wet van 17 maart 2013 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek en van de wet van 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten, *BS* 19 maart 2013.

Decreet van 19 december 1997 betreffende het algemeen welzijnswerk, *BS* 17 februari 1998 .

Decreet betreffende de organisatie van de openbare centra voor maatschappelijk welzijn van 19 december 2008, *BS* 24 december 2008.

Koninklijk besluit van 22 januari 1930 betreffende slaap- en verdovende middelen, *BS* 10 januari 1931.

Koninklijk besluit van 31 december 1930 omtrent de handel in slaap- en verdovende middelen, *BS* 10 januari 1931.

Koninklijk besluit van 22 januari 1998 tot reglementering van sommige psychotrope stoffen en betreffende risicobeperking en therapeutisch advies, *BS* 14 januari 1999.

Koninklijk besluit van 13 juni 1999 houdende organisatie van de Dienst Justitiehuisen van het Ministerie van Justitie, *BS* 29 juni 1999.

Koninklijk besluit van 16 mei 2003 tot wijziging van het Koninklijk Besluit van 31 december 1930 omtrent de handel in slaapmiddelen en verdovende middelen alsmede van het Koninklijk Besluit van 22 januari 1998 tot reglementering van sommige psychotrope stoffen, teneinde daarin bepalingen in te voegen met betrekking tot risicobeperking en therapeutisch

advies, en tot wijziging van het Koninklijk Besluit van 26 oktober 1993 houdende maatregelen om te voorkomen dat bepaalde stoffen worden misbruikt voor de illegale vervaardiging van verdovende middelen en psychotrope stoffen, *BS* 2 juni 2003.

Ministerieel besluit tot vaststelling van de basisinstructies van justitiehuisen, *BS* 29 juni 1999.

B. SOFT LAW

Algemene richtlijnen van het College van Procureurs-Generaals onder voorzitterschap van de minister van Justitie over een gemeenschappelijk beleid inzake verdovende middelen van 26 mei 1993.

Gemeenschappelijke richtlijn van het College van Procureurs-generaals over het vervolgingsbeleid inzake bezit en detailhandel van illegale verdovende middelen van 19 mei 1998, http://www.om-mp.be/extern/getfile.php?p_name=3319595.PDF.

Gemeenschappelijke omzendbrief nr. Col 8/99 van 7 mei 1999 inzake bemiddeling in strafzaken, http://www.ommp.be/omzendbrief/4016756/omzendbrief_col_8_d_d_7_mei_1999.html.

Ministeriële Omzendbrief van 29 februari 2000 inzake de voorlopige invrijheidstelling van bepaalde drugsverslaafde veroordeelden met het oog op aangepaste behandeling en/of begeleiding.

Ministeriële richtlijn van 16 mei 2003 betreffende het vervolgingsbeleid inzake het bezit van en de detailhandel in illegale verdovende middelen, *BS* 2 juni 2003.

C. PARLEMENTAIRE DOCUMENTEN

Ontwerp van wet tot wijziging van de wet van 24 februari 1921 betreffende het verhandelen van de gifstoffen, slaapmiddelen en verdovende middelen, ontsmettingsstoffen of antiseptica, *Parl. St.* Senaat 1970-71, 2 maart 1971, nr. 290.

Verslag namens de parlementaire werkgroep belast met het bestuderen van de drugsproblematiek, *Parl. st. Kamer*, 1996-97, nr. 1062/1-3, 1023 p.

Verslag namens de commissie voor justitie over het wetsontwerp betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen (J. VANDEURZEN), *Parl. St. Kamer* 1999-2000, 20 oktober 2000, nr. 0695/009, 76 p.

D. BELEIDSDOCUMENTEN

EUROPEES WAARNEMINGSCENTER VOOR DRUGS EN DRUGSVERSLAVING, *Jaarverslag over de stand van de drugsproblematiek in Europa*, 2 december 2006, <http://annualreport.emcdda.eu.int>, 104 p.

KABINET VAN DE EERSTE MINISTER, *Algemene beleidsverklaring inzake drugs en toxicomanie, en actieplan toxicomanie-drugs*, Brussel, 2 februari 1995, 18 p.

FEDERALE REGERING, *Beleidsnota van de Federale regering in verband met drugsproblematiek*, Brussel, 19 januari 2001, 68 p.

II. RECHTSPRAAK

Cass. 10 maart 1982, *RW* 1982-83, 234.

Cass. 20 februari 1905, I, 141, concl. L. JANSSENS.

Cass. 12 april 1976, *Arr. Cass.* 1976, 935.

Cass. 30 oktober 1978, *Arr. Cass.* 1978-79, 235.

Cass. 13 mei 1987, *Arr. Cass.* 1986-87, 1203.

RvS 27 november 1992, n. 42211, *RACE* 1992.

Brussel 3 februari 1981, *T. Gez.* 1981-82, 34, noot H. NYS.

Rb. Antwerpen 7 april 2000, *T. Gez.* 2004-05, 126.

III. RECHTSLEER

ALLEMEERSCH, B., "Het toepassingsgebied van art. 458 Strafwetboek. Over het succes van het beroepsgeheim en het geheim van dat succes", *RW* 2003-04, 1-19.

BROSENS, W., "De wet en de drugs", *RW* 1976-77, 1025-1112.

CASSELMAN, J. en KINABLE, H. (eds.), *Het gebruik van illegale drugs, multidimensionaal bekeken*, Heule, UGA, 2007, 372 p.

CASSELMAN, J., COSYNS, P., GOETHALS, J., VANDENBROUCKE, M., DE DONCKER, D. en DILLEN, C., *Internering*, Antwerpen, Garant, 2005, 125 p.

CASSELMAN, J., “Zijn drughulpverlening en strafrechtsbedeling zoals water en vuur?” *Orde dag* 2004, afl. 26, 47-54.

COLMAN, C., DE WREE, E. en DE RUYVER, B., “Alternatieve afhandelingen: keerpunten voor druggebruikers?” in PAUWELS, L. en VERMEULEN, G. (eds.), *Actualia strafrecht en criminologie*, Antwerpen, Maklu, 2010, 287-311.

COLMAN, C., DE RUYVER, B., VANDER LAENEN, F., VANDERPLASSCHEN, W. en BROEKAERT, E., *De Drugbehandelingskamer: een andere manier van afhandelen. Het proefproject geëvalueerd*, Antwerpen, Maklu, 2011, 163 p.

COLMAN, C., VANDER LAENEN, F. en DE RUYVER, B., “De samenwerking tussen justitie en de (drug)hulpverlening. Randvoorwaarden voor een optimale interactie” in PAUWELS, L. en VERMEULEN, G. (eds.), *Actualia strafrecht en criminologie*, Antwerpen, Maklu, 2010, 313-341.

COSYNS, P., “Recente evolutie van het medisch beroepsgeheim bij de behandeling van slachtoffers of daders van fysiek of seksueel geweld” in GOETHALS, J., HUTSEBAUT, F., VERVAEKE G. (eds.), *Gerechtelijke geestelijke gezondheidszorg: wetenschap, beleid en praktijk, Liber Amoricom Joris Casselman*, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2005, 231-241.

DE RUYVER, B., BORN, M., COLMAN, C., VANDAM, L. EN PIRENNE, C., *Definiëring en meting van druggerelateerde criminaliteit*, 2008, http://www.belspo.be/belspo/organisation/Publ/pub_ostc/Drug/rDR30r_nl.pdf , 11 p.

DE RUYVER, B., VERMEULEN, G., DE LEENHEER, A. en VAN DER STRATEN WAILLET, G. (eds.), *Drugbeleid 2000. Op weg naar een geïntegreerd drugbeleid in België*, Antwerpen, Maklu, 1995, 310 p.

DE RUYVER, B., COLMAN, C. en VANDAM, L., “Drugs en criminaliteit: bestaat het ene zonder het andere?”, *Orde dag* 2008, afl. 44, 7-12.

DE RUYVER, B., COLMAN, C., DE WREE, E., VANDER LAENEN, F., REYNDER, D., VAN LIEMPT, A. en DE PAUW, W., *Een brug tussen justitie en hulpverlening: een evaluatie van het proefzorgproject*, Antwerpen, Maklu, 2008, 199 p.

DE RUYVER, B., “Een geïntegreerd drugbeleid: de vlag en de lading.” in CASSELMAN, J. en KINABLE, H. (eds.), *Gebruik van illegale drugs, multidimensionaal bekeken*, Heule, UGA, 2007, 327-341.

DE RUYVER, B., PONSAERS, P., LEMAÎTRE, A., MACQUET, C., DE WREE, E., HODEIGE, R., PIETERS, T., CAMMAERT, F. en SOHIER, C., *Effecten van alternatieve afhandeling voor druggebruikers*, Gent, Academia Press, 2007, 321 p.

DE RUYVER, B., PONSAERS, P., LEMAÎTRE, A., MACQUET, C., DE WREE, E., HODEIGE, R., PIETERS, T., CAMMAERT, F. en SOHIER, C., *Samenvatting van de voornaamste resultaten: Effecten van alternatieve afhandeling voor druggebruikers*, Gent, Academia Press, 2007, http://www.belspo.be/belspo/organisation/Publ/pub_ostc/Drug/rDR16r_nl.pdf, 10 p.

FLORE, D., BOSLY, S., HONHON, A. en MAGGIO, J. (eds.), *Probation measures and alternative sanctions in the European Union*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 621 p.

GEENENS, K., VANDERPLASSCHEN, W., BROEKAERT, E., DE RUYVER, B. en ALEXANDER, S., *Tussen droom en daad. Implementatie van case management door middelengebruikers binnen de hulpverlening en justitie*, Gent, Academia Press, 2005, 179 p.

GOOSSENS, S., “Drugwet- justitie- hulpverlening: This is not a lovesong (PIL)”, *Orde dag* 2004, 71-78.

GORIS, P., “Aanpak van de drugproblematiek: verslaafd aan controle, hoe afkicken?”, *Orde dag* 2004, afl. 26, 55-62.

MEESE, J., VAN IMPE, K. en DE RUYVER, B., “De relatie tussen strafrechtsbedeling en drughulpverlening: op dreef of op drift?” *Panopticon* 2000, afl. 4, 304- 345.

PAUWELS, L. en VERMEULEN, G. (eds.), *Actualia strafrecht en criminologie*, Antwerpen, Maklu, 2010, 516 p.

PUT, J., “De kar of het paard? Justitieassistenten en beroepsgeheim”, *NC* 2012, 286-296.

ROOSE, N., “Afstemming tussen justitiële medewerkers en drughulpverleners in het belang van iedereen!”, *Orde dag* 2004, afl. 26, 19-26.

ROTHIER, K., *Gedwongen opname: de rechtsbescherming van de psychiatrische patiënt*, Brugge, Die Keure, 2008, 228 p.

SCHAUB, M., STEVENS, A., BERTO, D., HUNT, N., KERSCHL, V., MCSWEENEY, T., OEUVRAY, K., PUPPO, I., SANTA MARIA, A., TRINKL, B., WERDENICT, W., UCHTENHAGEN, A., “Comparing Outcomes of ‘Voluntary’ and ‘Quasi-Compulsory’ treatment of Substance Dependence in Europe”, *Eur Addict Res* 2010, http://www.zora.uzh.ch/28897/1/QCTEuropeOutcome_MSchaub.pdf, 53–60.

SCHUERMANS, F., “Drugwetgeving: belangrijke wijzigingen”, *RABG* 2003, afl.3, 703-708.

SERLIPPENS, A. en DANGREAU, J., “Over druggebruikers die criminaliteit plegen en criminelen die drugs gebruiken”, *Orde dag* 2008, afl. 44, 27-32.

SNACKEN, S. en BEYENS, K., “Alternatieven voor de vrijheidsberoving: hoop voor de toekomst?” in SNACKEN, S. (ed.), *Strafrechtelijk beleid in beweging*, Brussel, VUBpress, 2002, 271-316.

SNACKEN, S. (ed.), *Strafrechtelijk beleid in beweging*, Brussel, VUBpress, 2002, 320 p.

TODTS, S., “De drugwet en de hulpverlening: lat-relatie of shotgun wedding?”, *Orde dag* 2004, afl. 26, 7-18.

UYTTERSPOORT, E., “Drugs en criminaliteit?”, *Orde dag* 2008, afl. 44, 21-32.

VAD, “Standpunt over de hulpverlenings- en welzijnssector over Therapeutisch advies”, 21 januari 2002, Brussel, 6 p.

VAD, Persbericht WG alternatieve maatregelen, 2 p.

VAD, Visietekst over de juridische handvaten voor de hulpverlener bij het rapporteren aan justitiële medewerkers bij doorverwijzing van meerderjarige druggebruikers, Brussel, 2012, <http://www.vad.be/media/1149706/juridische%20handvateen%20beroepsgeheim%20voor%20hulpverleners.pdf>, 38 p.

VAN CAUWENBERGHE, K., “Geef hulpverlening wat ruimte”, *Orde dag* 2004, afl. 26, 27-35.

VAN CAUWENBERGHE, K., *Handhavingszakboekje drugs*, Mechelen, Kluwer, 2009, 153 p.

VAN CAUWENBERGHE, K., “Justitie- hulpverlening: een L.A.T.-verhouding” in DE RUYVER, B. VERMEULEN, G., DE LEENHEER, A. en VAN DER STRATEN WAILLET, G. (eds.), *Drugbeleid 2000. Op weg naar een geïntegreerd drugbeleid in België*, Antwerpen, Maklu, 1995, 213-225.

VANDAM, L., DE RUYVER, B. en VANDER BEKEN, T., “De invloed van de detentie op het gebruik van legale en illegale drugs” in PAUWELS, L. en VERMEULEN G. (eds.), *Actualia strafrecht en criminologie*, Antwerpen, Maklu, 2010, 265-285.

VANDER BEKEN, T. en KETELS, B., “Dansen op de brug. Enkele reflecties over het beroepsgeheim van de justitieassistent.” *Pantopticon* 2011, 53-61.

VAN DER STRAETEN, I. en PUT, J., *Beroepsgeheim en hulpverlening*, Brugge, Die Keure, 2005, 267 p.

VAN DER STRAETE, I., PUT, J. en LEENAERTS, E., “Het beschikkingsrecht over het beroepsgeheim”, *TPR* 2003, 1093-1137.

VAN DER STRAETE, I. en PUT, J., “Het gedeeld beroepsgeheim en het gezamenlijk beroepsgeheim – halve smart of dubbel leed?”, *RW* 2004-05, nr.2, 41-59.

VAN DER STRAETEN, I. en PUT, J., “Het nieuwe artikel 458bis Strafwetboek: wettelijke mogelijkheid tot doorbreking van het beroepsgeheim bij kindermishandeling”, *Med-ius*, 2001, afl. 4, 10-15.

VAN DER STRAETEN, I. en PUT, J., “ Het spanningsveld tussen beroepsgeheim en kindermishandeling: wetgevende initiatieven in België en Nederland”, *T. Gez.* 2001-02, 70-84.

VANDER LAENEN, F. en VANDERPLASSCHEN, W., *Hulpverlening aan druggebruikers: wet en duiding: drugwetgeving: commentaar bij artikel 9*, Larcier, 2012, <https://biblio.ugent.be/publication/2019517>, 10 p.

VANDER LAENEN, F., “De Drugwetgeving” in CASSELMAN, J. en KINABLE, H. (eds.), *Het gebruik van illegale drugs, multidimensionaal bekeken*, Heule, UGA, 2007, 251-264.

VANDER LAENEN, F., VANDAM, L., COLMAN, C. EN DE RUYVER, B., “Do’s en dont’s van een integraal en geïntegreerd drugbeleid” in PAUWELS, L. en VERMEULEN, G. (eds.), *Actualia strafrecht en criminologie*, Antwerpen, Maklu, 2010, 247-285.

VANDER LAENEN, F., “The end of the affair? Het beroepsgeheim in de samenwerking tussen justitie en de hulpverlening”, *Panopticon* 2011, 1-11.

VANDER LAENEN, F. en DHONDT, F., “Zalven en slaan. Een eerste analyse van de nieuwe drugwetgeving”, *T. Strafr.* 2003, 227-245.

VANDERPLASSCHEN, W. en WOLF, J., “Case management bij drugsverslaafde: ABC voor implementatie en praktijk”, *Tijdschrift Verslaving* 2005, 66-78.

VANDEVELDE, D., “Hulpverlening en Justitie: samenwerken in het belang van de verslaafde”, *Orde dag* 2008, afl. 44, 39-44.

VANDEVELDE, D., “Een vergelijkende studie naar de rol van justitiële druk bij de behandeling van drugsverslaafden in een drugvrije therapeutische gemeenschap” in DE RUYVER, B. VERMEULEN, G., DE LEENHEER, A. en. VAN DER STRATEN WAILLET, G. (eds.), *Drugbeleid 2000. Op weg naar een geïntegreerd drugbeleid in België*, Antwerpen, Maklu, 1995, 289-297.

VERBRUGGEN, F. en VERSTRAETEN, R., *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen, Maklu, 2011, 332 p.

WILLEMSSEN, J., DECLERQ, F. en DAUTZENBERG, M., *Het effect van alternatieve gerechtelijke maatregelen*, Antwerpen, Maklu, 2006, 221 p.

IV. ANDERE BRONNEN

BACON, J., in *The art of community*, California Sebastopol, O'Reilly, 2009, 366 p.

PETERSEN, P., *Handboek online marketing*, Deventer, Kluwer, 2010, 401 p.

VLAAMSE PROVINCIES EN DE VLAAMSE GEMEENSCHAPSCOMMISSIE VAN BRUSSEL, *Een overzicht van de voorzieningen uit de welzijns- en gezondheidssector in Vlaanderen en Brussel*, <http://www.desocialekaart.be>.